ARH Diss. B-26931

T A R T U R I I K L I K Ü L I K O O L

NSV Liidu ajaloo kateeder

SPORDILIIKUMISE AJALUGU KODANLIKUS EESTIS AASTAIL 1920-1925

D i p l o m i t ö ö

R e i n M e i j e l

Ajaloo-keeleteaduskonna ajaloo osakonna mittestatsionaarne üliõpilane

Juhendaja:
professor K. Siilivask

Tallinn 1971

S I S S E J U H A T U S

1920. aasta lõpul ja 1921. aasta algul toimusid rahvusvahelisel areenil olulised muutused. Selleks ajaks selgus lõplikult, et imperialistlik kodanlus ei suuda avalikus relvastatud võitluses purustada esimest tööliste ja talupoegade riiki.

Rahvusvaheline töölisliikumine oli kodanluse ja tema agentide tagajärjel lõhestatud. See oli peamiseks põhjuseks, miks töölisklass sai mitmetes maades aastail 1918-1921 toimunud revolutsioonilises võitluses lüüa. 1921. aastast alates alustas kodanlus üldist pealetungi töölisklassile ja kogu töörahvale nii majanduslikul kui ka poliitilisel alal. Samal ajal puhkes ülemaailmne majanduskriis, mille raskusi kodanlus püüdis veeretada töörahva, eeskätt proletariaadi õlgadele. Kõikjal tugevdas kodanlus repressioone töölisklassi, eriti kommunistlike parteide vastu.

Eesti töötavad hulgad ei suutnud kodanluse pealetungile kohe vastupealetungiga vastata, sest valge terror oli neid organisatsiooniliselt märksa nõrgestanud; puudus ju isegi ametiühinguliikumise ülemaailmne keskus.

Kodanlik valitsus ei andnud ikka veel ülemaalise ametiühingute keskuse moodustamiseks luba. Et ametiühingute tööd siiski kuidagi koordineerida, kutsus EKP Keskkomitee Tallinna Ametiühingute Kesknõukogu kaudu 1921. aasta detsembri keskel Tallinnas poollegaalselt kokku suuremate linnade ametiühinguorganisatsioonide esindajate nõupidamise.[1] Arutati ametiühingute reorganiseerimist ja töölisklassi igapäevase elu küsimusi. Kahe silma vahele ei jäänud ka sport.

Eesti spordi ajalugu ulatub vägagi kaugele.

Eestlaste kehalises arengus etendasid juba kauges minevikus tähtsat osa mitmesugused rahvamängud ja kehalised harjutused, mis olid seotud nii igapäevase töö kui ka kaitse- ja sõjategevusega.

---

[1] EKPA, fond 4907, nim.1, s.-ü. 37, l. 2.

Ent kehalise kasvatuse teadlik ja sihikindel arendamine algas alles 19. saj. 70. aastail. Seda tingis ka uue sõjaväereformi läbiviimine Venemaal, mis nõudis nekrutite paremat kehalist ettevalmistamist üldiseks sõjaväeteenistuseks. Suured teened eesti noorsoo kehalises kasvatuses olid Eesti Kirjameeste Seltsi ridadesse kuulunud maarahvakoolide õpetajatel. Võimlemine lülitati esmakordselt maarahvakoolide õppeplaanidesse Liivimaa kubermangus 1874. ja Eestimaa kubermangus 1878. aastal. Toimusid maarahvakoolide "turnipeod" (esimene Laiusel 1876). Ilmus esimene eestikeelne kehalise kasvatuse õpik J. Kurrik "Turnimise raamat" 1897.a.

Spordi levimine noorsoo hulgas algas 1890 aastatel. Selle tõukejõuks oli spordi kiire arenemine ülemaailmses ulatuses ja Venemaa suuremates linnades. Ka G. Lurichi, A. Abergi ja G. Hackenschmidti eeskuju ja saavutused avaldasid suurt innustavat mõju. Harrastati tõstesporti, maadlust, jalgrattasporti ja jooksu. Asutati spordiseltsid "Kiirus" (1896), "Taara" (1898), Peterburis "Kalev" (1900), "Aberg" (1901), Tallinna "Kalev" (1901). Järjekindlalt laienes harrastatavate spordialade ring (kergejõustik, jalgpall, poks, ujumine, uisutamine jt.). Eesti maadlejad esinesid edukalt olümpiamängudel, kergejõustiklased ja tõstjad ülevenemaalistel olümpiaadidel ja esivõistlustel.

Esimestest spordiliitudest teame alles 1920-ndate aastate algusest. Eesti Kergejõustiku Liit tekkis 1920.aastal, Eesti Jalgpalli Liit - 1921. aastal, Eesti Talvespordi Liit - 1921. aastal, Eesti Spordi Keskliit - 1922. aastal, Eesti Käsipalli Liit - 1923. aastal jne. Luuakse mitmeid rahvusvahelisi spordialaseid ühinguid, tuntum neist oli Eesti Rahvusvaheline Elukutseliste Maadlejate Ühing, mis loodi 1923. aastal.

EKP oli ennegi pidevalt ja aktiivselt töötanud Töölisnoorsoo hulgas. Kohe pärast üle-eestimaalise noorproletaarlaste ühingu purustamist ja keelamist loodi 1921. aastal suvel illegaalne Eestimaa Kommunistliku Noorsooühingu (EKNÜ) organiseerimiskomitee, millesse kuulusid V. Klementi, J.Kreuks, J. Lauristin, J. Reesen jt.

Ajal, mil välismaal tegutsesid juba tugevad töölisspordi liidud, pidid Eestimaa töölisnoored seisma eemal sportlikust tööst või siis osa võtma kodanlikast spordiseltsidest. Arusaades aga spordi suurest tähtsusest, kogunesid umbes paarkümmend Tallinna noort metallisti 1922. aasta maikuu algul kokku ja panid aluse esimesele töölissportlaste grupile.[1]

Eesmärgiks seati propageerida töölisspordi liikumise mõtet ja otstarvet. Nimetatud rühm tegutses edukalt 6 kuud ja liitus 1922. aasta sügisel Tallinnas ellukutsutud üle-eestimaalise töölisspordiseltsiga "Herkules"[2].

EKNÜ juhtimisel tegutsesid mitmed tööliste spordiorganisatsioonid - "Herkules", "Eelvägi"[3].

Töölisspordiseltside üheks suuremaks ülesandeks oli töölisklassi füüsilise ja vaimse jõu tõstmine ning alalhoidmine kehakultuuri arendamise teel. Töölisklassi majandusliku viletsuse, alatoitluse, viletsate töö- ja tervislike tingimuste tõttu langes tööliste tervislik tasapind, kasvas surevus, suurenes vigastuste ja vaimselt nõrkade töölisnoorte arv, mis omakorda raskendas töörahva võitlust oma parema olukorra eest. Töölissport ei seadnud oma ülesandeks mitte ainult tervete ja jõurikaste klassiliikmete kasvatamist, vaid tahtis kasvatada ka kindlaid ja tugevaid inimesi, terveid ning ennastsalgavaid võitlejaid töörahva olukorra parandamise eest.

Töölisklass ei saanud lahutada ühtegi võitlust, ühtegitegevusavaldust, ükskõik missugusesse alasse see ka kuuluks võitlusest, mille eesmärgiks oli laialdaste töörahvahulkade vabastamine kapitali ikke alt. Töölisspor-

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 182, lk. 104.

2 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 182, lk. 103.

3 "Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost", II Tallinn, 1963. lk. 66.

di seltsid ei pugenud häbelikult "erapooletuse" sildi taha, nagu kodanlikud spordiseltsid, sest see oleks olnud enesepettus, oma klassihuvide mahamüümine.

Resolutsioonis "Töölisspordi seltside ülesannete ja vahekorra kohta kodanlike spordiseltsidega" on märgitud: "Meie jääme klassivõitlejateks ka spordiseltsides. Sport on töörahva võitluse ühteks astmeks lõpliku vabanemise poole, kus jõudu kogume, vabriku umbses õhus ja orjalikus töös nüritud vaimu karastame, oma kuivanud muskleid kollektiivsetes mängudes kasvatame. Kollektiivse vaimu kasvatamine noorsoosse massiliste mängude, võimlemiste jne. teel, see on töölisspordiseltside suurem ülesanne"[1].

Tööliste spordiseltside vahekord kodanlike spordiseltsidega oli samasugune nagu iga töölisorganisatsiooni vahekord kodanlike seltsidega - neid lahutas klasside vahesein. Sellepärast ei pidanud töölisspordi seltsid võistlusi kodanlike spordiseltsidega.

Spordiliikumine kodanlikus Eestis saavutas haripunkti just siis, kui kodanlik valitsus, nähes kasvavas revolutsioonilises liikumises üha tõsisemst ohtu, otsustas järjekordselt käiku lasta oma terrorimasina. 21. jaanuaril 1924. aastal rüüstas kaitsepolitsei üheaegselt üle kogu maa ligi kolmsada töörahva organisatsiooni. Järgneva nädala jooksul vangistati paljud töölisorganisatsioonide aktivistid. Töörahva ühise väerinna saadikud Riigikogus ja linna- ning maakonna volikogudes kokku ligi 200 inimest; suleti 185 ühingut ning organisatsiooni, samuti kõik legaalsed töölisajalehed ja ajakirjad[2].

Mõned esinduskogude kommunistlikud liikmed (H. Allik, P. Keerdo, J. Tomp jt.) arreteeriti tööliskoosolekutel kui "vandeseltslased", keda olevat "kuriteolt tabatud".

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 303, l. 15.

2 ENSV ORKA, f-14, nim. 1, s.-ü. 1010, l. 67-68.

Töörahva ühise väerinna riigikogu ülema ruumides pandi toime põhjalik läbiotsimine[1].

1920-1925 aastate spordiliikumine kodanlikus Eestis arenes edasi jõudsalt, vaatamata sellele, et tööliste spordiliikumisele tehti igasuguseid takistusi ja kitsendusi. Loodi eespool nimetatud spordiliidud, mis aitasid kaasa kehakultuuri arendamisele Eestis. Võrreldes varasemate aastatega, meil spordiliikumine oli alles kujunemisjärgus, muutus ta märksa organiseeritumaks ja laialdasemaks. Kuid kodanlike inimõiguste vähese toetuse, sagedaste tööliste spordiseltside sulgemise ja töölissportlaste tagakiusamise tõttu, olid paljud töölisnoored oma sportlike saavutuste huvides sunnitud astuma kodanlikesse spordiseltsidesse.

1922. aastal loodud Eesti Spordi Keskliit muutus aastast aastasse üha võimsamaks sporti juhtivaks keskorganisatsiooniks. 1940. aastal tegutses kodanlikus Eestis 243 spordiseltsi ja -ringi umbes 15000 spordiharrastajaga. See oli aga juba küllaltki positiivne näitaja. Aastad 1920-1925 kujutasid Eesti spordiliikumise organisatsioonivormide väljakujunemise ja laiendamise perioodi, mis on tähtis kogu järgneva spordiliikumise mõistmiseks. See kaalutlus põhjustaski käesoleva diplomitöö teema valiku ja kirjutamise.

Käesoleva diplomitöö koostamiseks on kasutatud tolleaegsetes ajalehtedes ilmunud materjale, samuti Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja sotsialistliku ülesehitustöö Riikliku Keskarhiivi (ORKA) fonde, ning ka EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi Parteiarhiivi (EKPA) fonde. Palju on abistanud käesoleva töö koostamist ka kodanlikul perioodil ilmunud eesti spordiseltside nagu Tartu spordiselts "Kalev", Pärnu spordislts "Tervis", Viljandi spordiselts "Tulevik", "25 aastat Võimlemisspordiseltsi "Sport"", "15 aastat Petserimaa spordiliikumist" juubelialbumid ja paljud teised väljaanded.

---

[1] "Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost", II, Tallinn, 1963.a, lk. 98.

Töö koosneb sissejuhatusest, kaheksast peatükist ja kokkuvõttest.
Esimeses peatükis vaadeldakse kodanliku spordiliikumise organisatsiooni tegevust ja põhisuundi, teises peatükis aga töölisspordiliikumist aastail 1920-1925. Järgnevates peatükkides eraldi üksikute spordialade - raskejõustiku, kergejõustiku, sportmängude, talispordi, veespordi ja teiste spordialade arengut. Tööle on lisatud kaks kaarti ja mõned lisamaterjalid.

I PEATÜKK

KODANLIKU SPORDILIIKUMISE ORGANISATSIOON JA PÕHISUUNAD

1. Eesti Spordi Liidu tekkimine

Nagu märkisime sissejuhatuses, oli Eestis juba XX sajandi esimestel aastakümnetel tekkinud rida aktiivselt tegutsevaid spordiseltse.

1920. aasta alguses tegutsesid Eestis järgmised spordiseltsid: Eesti spordiselts "Kalev" Tallinnas, võimlemisselts "Sport" Tallinnas, Eestimaa Aerutajate Klubi Tööliste Karskuse seltsi "Valvaja" spordi osakond, Järva maakonna Kaitseliidu Spordiring, Uulu spordiselts "Kalev", Saare maakonna Kaitseliidu Spordiühing, Tartu spordiselts "Kalev", Eesti Akadeemiline Spordiklubi, Tartu Eesti Noorsoo Seltsi spordi osakond, Tartu Aeruklubi, spordi- ja võimlemise selts "Taara", Viljandi spordiselts "Tulevik", Viljandi maakonna Kaitseliidu spordiring ja Rakvere spordiselts "Kalev". Seega 1920. a. alguses eksisteeris Eestis vähemalt 15 spordiühingut, mis olid registreeritud rahukogude poolt.

Tekkis vajadus juhtiva keskuse järele. Kõik spordiseltsid tegutsesid omaette ning polnud ühtset tegevust. Tolleaegsed sporditegelased asusid innukalt organiseerima spordiliikumist. Sellest räägib ka alljärgnev üleskutse:

"Ühendus on jõud. Ja seda ka spordialal, pealegi meil, kus kehalise kasvatus seda toetust ei leia, mis Ameerikas ja Põhjamaadel. Seks on vaja ühineda, luua ühist korraldust, panna kindlat alust meil spordi arendamisele, muretseda spordi tarbenõusid, käima panna spordi ajaleht, kirjutada sportlikku kirjandust, välja töötada ülemaalisi spordiseadusi ja neid maksma panna, arutada ja arendada sportlikku liikumist üle kogu Eesti, luua ja korraldada üksikutes linnades ja maakohtades spordiplatsid, püüda kehalise kasvatuse nõutavale järjele tõstmiseks riiklikku toetust muretseda, ülemaalisi võistlusi toime panna.

Edasi tahab Eesti väärilise üheõigusliku rahvana maailma riikide peres Antverpeni olümpiamängudest osa võtta, kui aga teiste maadega ühendusse astumist nõuab ..."[1].

Eesti Spordiliit tekkis 1920. aasta alguses. 9. aprillil 1920. aastal pöördusid Eesti spordiseltsi "Kalev" Tallinnas, võimlemisselts 'Sport" ja Karskusselts "Valvaja" spordi osakond Tallinnas palvega Tallinn-Haapsalu Rahukogu poole registreerida nendevaheline spordiliit. Spordiselts "Kalevi" poolt olid palvele alla kirjutanud; Tõnson, Villemson, Klein; võimlemisseltsi "Sport" poolt: Kiisel, ja Saulmann ning karskusselts "Valvaja" spordi osakonna poolt Hoide ja Kukk[2].

Rahukogu arvestas esitatud palvet, vaatas läbi nimetatud spordiseltside poolt organiseeritud spordiliidu põhikirja ning kinnitas selle. Eesti Spordiliit alustas oma tegevust. Tema eesmärgiks oli: 1) hoolitseda kehalise kasvatuse arengu eest; 2) keskorganina esindada Eesti sporti sise- ja välismaal; 3) koordneerida seltside tööd.

Eesti Spordiliitu juhtisid asemikkude (esindajate) kogu, nõukogu ja juhatus.

20. veebruaril 1921. aastal teatas Eesti Spordiliidu asemikkude kogu koosolekul liidu esimees, et rahapuudusel olevat Spordiliidu spordiplatsi ehitamine võimatu ja sellepärast ka Balti olümpiamängud jäävad läbi viimata[3].

Esimesed sammud astuti staadioni ehitamise alal juba enne esimest maailmasõda. Spordiselts "Kalev" tahtis Rohelise aasa maa-ala omale spordiväljakuks osta. Seltsi esindaja käis 1911. aastal isegi Peterburi keisrikoja maadeülema vürst Kotšubei juures. Ent tingimus, et rendile andjal jääb õigus rendilepingut kuuekuulise etteütlemisega lõpetada, polnud vastuvõetav.

---

1 ENSV ORKA, f-1330, nim. 1, s.-ü. 20, l..1.

2 ENSV ORKA, f-1330, nim. 1, s.-ü. 95, l..1.

3 "Võitja" nr. 2, 1921, lk. 13.

1920. aastal pöördus Eesti Spordiliit Tallinna linnavalitsuse poole samasisulise palvega. Ka Tallinna Hipodroomi Selts soovis mainitud maa-ala oma valdusse. Nimetatud maa-ala küsimus lahendati lõplikult 1923-1924.aastal, millest edaspidi juttu tuleb.

Eesti Spordiliidu juhatus 1920. aastal.

Peale Eesti Spordiliidu loomist alustati organiseerimistöid ka linnades, maakondades. Narvas kutsuti 1922.aastal augustikuus kokku spordiarmastajate asutamiskoosolek. Ilmus 37 inimest. Leiti olevat täielik õigus ja võimalus luua iseseisev spordiselts. Laenuks saadi karskusseltsilt "Võitleja" 5000 marka. 12. septembril peeti esimene spordipidu, kus esineti spordialase eeskavaga. Osavõtt oli elav.

Viljandis kasvas liikmete arv spordiseltsis "Tulevik" 1920 aasta lõpuks 139-le. Peeti spordipidusid ja püüti spordialal midagi suuremat korda saata [1].

---

[1] Viljandi spordiselts "Tulevik", lk. 9-11.

Rakveres oli organiseerimistöö olnud küllaltki edukas, mida kroonisid 24-25. augustil 1920. aastal peetud ülemaakondlikud kergejõustiku võistlused.

Tartus, kus sport oli haaranus massiliselt noori, nii keskkoolide õpilasi kui ka üliõpilasi, korraldati 29. mail 1920. aastal Noorsoo pühad, kus toimusid ka sportlikud üritused.

Järgneval aastal toimusid taas sellised spordialased pühad Tartus. 1921. aastast peale organiseeriti samalaadilisi pühi ka Koerus.

5-9. maini 1921. aastal Tartus Tartu üliõpilaste nädal, mille korraldas üliõpilaste spordiselts "Sport". Osavõtjad proovisid võimeid kergejõustikus, raskejõustikus ja areutamises - paatidel ja süstadel.

Spordiliidu sekretariaadi asukohaks sai M.Julius Tiisfeldt'i korter Tallinnas Vene tänav 11a-10 [1]. 1920.aastast hakati välja andma "Eesti Spordilehte", alguses kaks korda kuus. 1922. aastast vaheldumisi üks ja kaks korda kuus. "Eesti Spordileht" tõi ülevaateid ja informatsiooni kodu- ja välismaalt.

"Eesti Spordiliidu kuukiri "Võitja" hakkas ilmuma 1921. aastal. Ilmus kord kuus Helsingis. Vastutavaks väljaandjaks oli Arthur Kukk, keda abistas Richard Janno.

1. mail 1921. aastal toimus "Eesti Spordiselts "Kalev" 20. aastapäeva juubeliaktus, millest võtsid osa kodanliku Eesti riigivanem K. Päts, majandusminister Kukk, sõjaminister kindral Soots, siseminister Einbund, seltsi esimees Andrekopp. Nimetatud juubeliaktusel võttis sõna kapten Tõnson, kes peatus läbikäidud teel ja rääkis tulevikuplaanidest [2]. Tekib siiski küsimus, miks võtsid juubeliaktusest osa sellised tuntud ja kõrged tegelased nagu Päts, Einbund, Soots jt. Teatavasti kuulusid Eesti spordiseltsi "Kalev" liikmed kaitseväkke. Tihti toimusid kaitseväe õppused, kõrvuti spordiga tuli läbi teha sõjalised õppused. Oli ju Eesti spordiselts "Kalev" kodanlu-

---

[1] ENSV ORKA, f-1330, nim. 1, s.-ü. 46, l. 1.

[2] "Eesti Spordileht" nr. 13-14 (28-29), 28.mail 1921, lk.104.

se vanim, tugevaim spordiselts ja mis kõige tähtsam, nimetatud spordiühingusse kuulus sel perioodil võrreldes teiste spordiseltside ga palju rohkem liikmeid.

Eesti Spordiliidu organiseeriv tegevus oli kaunis laialdane. Ta jagas näpunäiteid ja juhiseid spordiühingute organiseerimisel maakondades, treeningute ja võistluste korraldamiseks.

28. veebruaril 1921. aastal toimus Järvamaa spordiseltsi "Maleva" peakoosolek, mida võib õigustatult ka asutamiskoosolekuks nimetada. Nimetatud spordiseltsi juhatusse valiti: Purfeldt, Pärn, Rebane, Tepp, Tiik ja Samblik. Seltsi arstiks sai doktor Naaris. "Eesti Spordilehes" on märgitud, et sama aasta märtsi algul avati spordiselts "Maleva" raskejõustiku osakond[1].

Elujõuliseks paisuva spordiliikumise alguseks Pärnumaal tuleb lugeda 1921.aasta kevadet, kuigi sportimine algas siin juba varem.

1921. aasta algul, pärast tegevsportlaste ja spordihuviliste nõupidamist, koostati asutatava spordiseltsi "Tervis" põhikiri, millele asutajatena kirjutasid alla tolleaegne linnapea Heinrich Soo, Eesti Panga juhataja Mihkel Kangro ja dr. Johannes Vares-Barbarus. See põhikiri kinnitati Viljandi-Pärnu Rahukogu poolt 10. märtsil ja 11. aprillil 1921. aastal võidi Pärnu Eesti Kooliseltsi saali kokku kutsuda spordiseltsi "Tervis" asutamiskoosolek[2].

Asutamise koosolekust võttis osa 31 sportlast ja spordihuvilist Pärnust. Tutvustati põhikirja ning koosolek otsustas tunnistada kõik 31 asutamiskoosolekul viibijat seltsi esimesteks pärisliigeteks. Ühtlasi otsustati astuda Eesti Spordiliidu liikmeks ning hakata energiliselt arendama spordiliikumist Pärnus ja ka maakonnas.

29. jaanuaril 1922. aastal korraldas Laatre spordiselts "Võimula" suurema spordipeo. Kavas olid võimlemine,

---

1 "Eesti Spordileht" nr.9-10 (24-25), 9.aprill, 1925, lk. 73-74.

2 Spordiselts "Tervis" album, Pärnu, 1935, lk.11.

vehklemine, maadlemine ja tõstmine. Osavõtjate hulgas kohtame "Võimula" sportlasi, Tartu "Kalevi" vehklejaid, Valga Kaitseliidu spordi osakonnaga seotud sportlasi ja Tallinna "Kalevi" maailmameistrist tõstjat A. Neulandi [1].

16. aprillil 1922. aastal toimus Lohu koolimajas Kohila vallas 18 isiku osavõtul spordiühing "Loone" asutamiskoosolek. Koosolekul esinesid ka töölisspordi esindaja, kes pani ette ringi nimeks panna "Proletaarlane", kuid hiljem lükati see kodanlike sporditegelaste poolt tagasi [2].

Toodud näidetest ilmneb, et neil aastail hakkas kohtadel arenema küllalt intensiivne spordielu. Kõikjal kasvas uute spordiseltside arv.

Aastail 1920-1922 astusid Eesti Spordiliidu liikmeiks järgmised spordiseltsid: spordiühing "Flora", Tallinna Jalgpalli Klubi, spordiseltsid "Olümpia", "Olümp", Nõmme "Kalju", Tallinna Juudi spordiselts "Makabi", Jõelähtme spordiselts "Sport", Tallinna Lawn-Tennis & Hockey klubi, Türi spordiselts "Lembit", "Maleva", Vändra - "Tervis", Pärnu - "Tervis", Audru spordiühing, Koonga spordiselts, Noorkarskusühing "Vaprus", Sindi "Kalju", Petseri "Laine", Puhja Hariduse seltsi spordiring, Tõrva "Sakala", Laatre "Võimula", väike-põllumeeste ühingu "Koit" spordi osakond, Vaivara "Aberg", Purtse Noorsoo Kasvatus selts "Linda", Narva "Kalev", Narva-Jõesuu "Kalevala", Tapa "Sport", Viru "Lembitu" - kokku 26 uut liiget.

20. augustil 1922. aastal toimus Eesti Spordiliidu asemikkude kogu koosolek, kus oli esindatud 12 spordiseltsi. Koosoleku avas endise Spordiliidu abiesimees A. Silber. Koosoleku juhatajaks valiti J. Kaule (Tartu "Kalev"), sekretäriks Lepikson ("Sport"). A. Silber andis aru läinud aasta tegevusest, tuletas meelde läinud aasta nõudmisi, edusamme ja puudusi. Ta peatus rahvusvahelistel sidemetel, võistlustel (Inglismaa esivõistlused, turnee Saksamaal, kohtumised Soome ja Rootsi sportlastega). Eelaruandest

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 11, 16. märtsil 1922, lk. 122.

2 "Eesti Spordileht" nr. 18-19, 13. mail 1922, lk.215.

ta nimetas kerge- ja raskejõustiklaste tublit esinemist, rahvusliku spordi edasiarendamist. Kuid puudutades puudusi, ta teatas, et siiski esineb veel ebasportlikke väljaastumisi, mõningate spordialade (talispordi aladel, veepall, laskmine jt.) mahajäämus teistest spordialadest. Kassa aruande kandis ette liidu asjaajaja Villemson. Tekkisid ka vaidlused mõningates küsimustes. Tõnsoni ettepanekul otsustati olümpia fondi mitte puudutada, 1922-1923. aasta eelarve võeti üldsummas 1.100 000 marka (550 000 margase puudujäägiga) vastu. Puudujääk loodeti valitsuse abirahast katta. Uude juhatusse valiti: Kauba, Jaanvaldt, Klumberg, Küilem, Kisper, kandidaatideks Aitsam, Rosenbladt, Mamberg, revisjoni komisjoni Abraus, Reeder, Martin, kandidaatideks Teimann ja Teisner [1].

Kui vaadelda Eesti Spordiliidu materiaalset baasi, siis peab märkima, et põhimisteks sissetuleku allikateks olid suured spordipeod, mida Spordileht korraldas. Samuti tuleb ära märkida riiklikku toetust, mida valitsus eraldas igal aastal nii olümpia fondi kui ka igaaastasesse eelarvesse. Peale valitsuse määras toetusi ka Haridusministeerium. Näiteks 1922. aastal eraldas Haridusministeerium järgmised summad Eesti Spordi arendamiseks - Akadeemilisele Spordiklubile Tartus Spordi õhutamiseks üliõpilaste keskel - 25000 marka, Narva spordiseltsile "Kalev" 15000 marka, Rakvere spordiseltsile "Kalev" - 15000 marka, Kuressaare Kaitseliidu spordiringile - 15000 marka, Avinurme spordiseltsile - 10000 marka, Viru Koolinoorsoo Liidule - 5000 marka, spordiinstruktor Saarele - 40000 marka. Haridusministeeriumi spordiinstruktor Saare juhatusel algasid ka Nurtses Velise vallas Läänemaal spordikursused. Kursused kestsid 20. augustist - 27. augustini. Osavõtjaid oli 36.

Üldse korraldas Eesti Spordiliit mitmeid spordialaseid kursuseid, kus õpetati spordi algteadmisi, ujumist, kergejõustikku, maadlust jne. Kursused toimusid peaasjalikult Tallinnas ja Tartus, kui ka maakondades, kuid vii-

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 32-33, 2. septembril 1922, lk. 381-382.

mastes harvemini, sest Spordiliidul oli vähe spordiinstruktoreid.

Nüüd peatuksin Eesti Spordiliidu välissuhetel. 1920.a. toimusid Antverpeni olümpiamängud, millest Eesti võttis osa 17 võistlejaga ja kolma esindajaga.

Eesti Spordliit saatis võistlustulle Antverpeni järgmised kergejõustiklased: Aleksander Klumberg, Harald Tammer, Jüri Lossmann, Johannes Villemson, Reinhold Saulmann, Arnold Veiss, Johannes Martin, Hermann Paal ja Eduard Hermann.

Raskejõustiklastena võtsid Antverpeni olümpiamängudest osa Alfred Neuland, Alfred Schmidt, Mihkel Miller, Artur Kukk, Karl Kõiv, Hermann Kruusenberg, Johannes Pütsep, Eduard Steinberg.

Et M. Käeini hõbemedal Stokholmis polnud juhuslik, tõestasid suurepäraselt Alfred Neuland ja Alfred Schmidt tõstmises ning Jüri Lossmann kergejõustikus. Neulandi seeria kergekaalus (kuni 67,5 kg) 72,5 + 75 + 110 kg oli 12,5 kg võrra parem isegi keskkaalu võitja tulemu sest. Neuland võitis esimese eesti atleedina olümpiamängude kuldmedali. Seeria 55 + 65 + 92,5 kg sulgkaalus tõi Schmidt omakorda hõbemedali.

Suured väljavaated maratonijooksu võitmiseks olid Jüri Lossmannil. Teadmata aga täpselt, palju veel joosta oli jäi ta lõpuspurdiga hiljaks. Ainult 12,2 sekundit pärast üsna kurnatud soomlast Hannes Kolehmainenit jõudis Lossmann suhteliselt värskena finišisse. Hõbemedal Lossmannile. Aeg - 2 tundi 32 minutit 42,6 sekundit.

Kokkuvõttes jäi Eesti Antverpeni olümpiamängudel 14 kohale.

6. septembril teatas "Päevaleht", et Eesti spordimehed jõuavad kodusadamasse. Seal võtsid olümpiasangareid vastu arvukad rahvahulgad. Tagasijõudnuid tervitasid Spordiliidu esindaja, Eesti spordiseltsi "Kalev" esindaja ja võimlemisseltsi "Sport" esindaja. Jüri Lossmann, kes saavutas maratonijooksus teise koha, krooniti loorberipärjaga. Seejärel

---

ENSV ORKA, f-1330, nim.1, s.-ü. 137, l. 1.

toimus rongkäik läbi linna [1].

Samal päeval korraldati Eesti Spordiliidu poolt Kadriorus riigi- ja omavalitsuse teenijate klubi ruumes võistlejate auks pidulik koosviibimine. Tervitati sportlasi, kusjuures Jüri Lossmannile annetati kulduur [2].

1. aprillil 1921. aastal toimus Põhjamaade Raskejõustiku Liidu IV kongress, kus arutati Eesti vastuvõtmist Põhjamaade atleetide peresse. Eestit esindas nimetatud kongressil Eesti Spordiliidu nimel A. Kukk. Küsimus jäi lahendamata, sest esindajatest Taani oli Eesti vastuvõtmise vastu, kuna teiste riikide esindajad olid kõikuvatel seisukohtadel. Põhjendati seda sellega, et Eesti ei kuulu Põhjamaade Spordiliitu.[3]

Eriti tihe side kujunes lõunanaabrite lätlastega. Eesti Spordiliidule saabus teade, milles kutsuti eesti sportlasi 17. septembril 1921. aastal osa võtma Riias toimuvatest kergejõustiku võistlustest. Eriti sooviti näha Riias Aleksander Klumbergi [4].

Lepiti veel kokku Riia-Königsberg-Tallinn-Helsingi linnavõistluste korraldamise kohta. Protokollidest ilmneb, et kergejõustikus võeti kavasse sellised alad nagu: 100 m, 400 i 1500 m, 500 m jooks , 3000 m takistusjooks, ketas, oda, 4x100 m teatejooks jne. Tegelikult esialgu veel nende võistlusteni veel ei jõutud.

Meie spordiliikumise ajaloos seisis päevakorras ka Eesti-Soome olümpiaadi küsimus. Nagu teatas Kukk Helsingist, kes Spordiliidu esindajana olümpiaadi eeltöödest osa võttis, olla soomlaste poolt olümpiaadi kava järgmisel kujul kokkuseatud: võistluste avamine toimub pidulikult, rongkäik läbi linna, muusika ja laulukooride ettekannetega ja osavõtjate üldise paraadiga spordiväljakul. Võisteldakse 1) kergejõusti-

---

1 "Päevaleht" nr. 199, 6. sept. 1920, lk. 2.

2 "Päevaleht" nr. 200, 7. sept. 1920, lk. 4.

3 "Võitja" nr. 3, mai 1921, lk. 4.

4 ENSV ORKA, f-1330, nim.1, s.-ü. 283, l. 13.

kus, 2) maadluses, 3) poksis, 4) tõstmises, 5) jalgrattasõidus, 6) võrkpallis, 7) ujumises, 8) mootorrattasõidus, 9) võimlemises, 10)jalgpallis.
Üldse oli kavas 10 spordiharu 83 üksikalaga. Tõstmine ja võimlemine võeti kavasse tingimusi ~~-~~ Soome soovis tõstmist välja jätta, Eesti - võimlemist.

Selle suurepärase võistluse korraldamine käis aga mõlemale poolele esialgu üle jõu. Korraldati küll Eesti-Soome vahelisi maavõistlusi jalgpallis ja poksis, kuid olümpiaadini ei jõutud. See oli seletatav rahaliste ressursside puudumisega. Eestil puudus ka ajakohane staadion.

Tihe mõtete vahetamine oli Eesti Spordiliidul Inglismaa spordiühingutega seoses Inglismaa esivõistlustega, mis toimusid 30. juunist kuni 1. juulini 1922. aastal.

Eesti kodanlikud spordijuhid saatsid Inglismaale võistlustele neli paremat kergejõustiklast. Ülesandmislehel 16. juunist 1922. aastast oli märgitud:

"Aleksander Klumberg - mitmekülgsem Eesti sportlane,parim kümnevõistleja maailmas, saades 1920. aastal maailmarekordi kümnevõistluses 8025,52 punkti ... [1], Harald Tammer - Eesti rekordimees kuulitõukes - 14 m 15 cm, maailmameister tõstmises, Antverpeni olümpiamängudel kuues kuulitõukes..., Jüri Lossmann - parem Eesti pikamaajooksja, rekordid 3000-st meetrist maratonini, Antevrpeni olümpiamängudel teine 2 tundi 32,48 sek. ..., Johannes Villemson - parem Eesti lühikese- ja keskmaajooksja, Eesti rekordid 100 m - 11,0 sek. ja 800 m - 2.00,3 ..." [2].

Eesti Spordiliit oli pidanud pikemaajalist kirjavahetust seoses Põhja Spordiliidu liikmeks astumise sooviga, mis ka hiljem rahuldati.

---

1 Punktide summa arvestatud teise punktitabeli alusel kui käesoleval ajal.

2 ENSV ORKA, f-1330, nim. 1, s.-ü. 140, l. 2.

2. Eesti Spordi Keskliidu kujundamine ja tegevus

Eesti Spordi Keskliidu asutamise vajadus tõusis päevakorda seoses spordialaste eriliitude eristumisega senisest spordiseltside keskliitudest. Eesti Spordiliidust eraldusid Talvespordi Liit ja Jalgpalli Liit. Üksikute liitude tekkimise põhjustas asjaolu, et Eesti Spordiliit ei suutnud hoogsalt arenevat spordiliikumist, ligi 50 eri spordiseltsi tegevust, küllalt otstarbekahaselt juhtida. Eesti Kerge-, Raske- ja Veespordi Liit (Ekraveliit) asutati juba 1920. aastal. Hiljem kujunesid Eesti Lawn-Tennise Liit (1922.a.) ja Eesti Käsipalli Liit (1923.a.). Need eriliidud koosnevad üksikutest vastavaid spordialasid harrastavaist ühinguist. Kõigi ülalnimetatud viie eriliidu eesmärgiks oli: 1) levitada ja arendada asjaarmastajate sportlaste seas vastavaid spordialasid; 2) korraldada kursusi instruktoritele, kohtunikele ja teistele liidu tegelastele ning välja anda lõpetajaile vastavaid tunnistusi; 3) välja töötada määrusi spordi alal, neid ellu viia ja valvata nende täitmise järele; 4) reguleerida spordiühingute vahetut tegevust ja võistluste korraldamist; 5) juhtida ja kontrollida esi- ja maavõistlusi; 6) lahendada spordialade tehnilisi küsimusi; 7) teostada rahvusvahelist sportlikku läbikäimist ja astuda liikmeks rahvusvahelistesse liitudesse.

1921. aastal loodi Eesti Jalgpalli Liit. 1921-1924.aastal oli Liidul 40 kollektiivset liiget-seltsi. Rahvusvahelise Jalgpalli Liiduga toimus kirjavahetus ja Eesti Jalgpalli Liit võeti Rahvusvahelis Jalgpalli Liidu liikmeks vastu 19. apr. 1922.a aastal [1].

Eesti Talvespordi Liit on asutatud 28. novembril 1921.a.[2] Asutajad olid: Eesti Spordiselts "Kalev" Tallinnas, Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubi ja võimlemisselts "Sport". Alg põhikiri oli kinnitatud Tallinna-Haapsalu Rahukogu poolt

---

1 ENSV ORKA, f-1330, nim. 1, s.-ü. 281, l. 1-3.

2 ENSV ORKA, f-1330, nim. 1, s.-ü. 1, l. 1.

1. mail 1922. aastal ja ka kohtu- ja siseministeeriumi poolt. Talvespordi Liit koosnes Eestis tegutsevatest kiiruisutamist, iluuisutamist, suusatamist, jääpalli (hockey ja bandy), kelgu- ja jääpurjetamist harrastavate asjaarmastajate ühingutäest. Liit oli nimetatud spordialal kõrgemaks juhtivaks keskorganiks ning oli Stokholmis asuva Rahvusvahelise Uisutajate Liidu liige.

Eesti Käsipalli Liit kujunes 1923. aastal. Need kõik eriliitu pidasid oma esivõistluste tsükli eelvõistlused ringkondade kaupa, mis säästis üksikute seltside sõidukulusid; selle tõttu oli Eesti Vabariik jagatud Eesti Käsipalli Liidul ja Talvespordi Liidul viide ringkonda: 1) Tallinn, 2) Põhja-Eesti, 3) Lääne-Eesti, 4) Kesk-Eesti, 5) Lõuna-Eesti. Eesti Jalgpalli Liit nelja ringkonda: 1) Põhja-Eesti, 2) Ida-Eesti, 3) Lõuna-Eesti, 4) Kesk-Eesti.

Eesti Spordiliit oli võimetu kõiki neid eriliite juhendama. Tuli luua uus keskorganisatsioon, mille eesmärgiks pidi plema: 1) hoolitsus kehalise kasvatuse arengu eest, 2) esindada kõrgeima keskorganina eesti sporti nii siseku ka välismaal, 3) eriliitude ja seltside töö ühtlustamine ja koordineerimine. Selliseks keskorganiks saigi Eesti SpordiKeskliit.

Tallinna-Haapsalu Rahukogu läbivaadanud avalikul kohtuistungil 13. dets. 1922. aastal Eesti Spordi Keskliidu põhikirja, kinnitas selle ja Liit võis alustada tegevust[1].

20. dets. 1922. aastal toimus juba asutamise koosolek, kus valiti 9 inimest, kes jaotasid ametid omavahel ära järgmiselt: esimeheks - J.Lanekorb (Jalgpalli Liit), abiesimeheks - J. Kauba (Ekrave liit) ja dr. Krause (Tennise Liit), kirjatoimetajaks - Lepikson (Talvespordi Liit), kassahoidjaks - G.Võntso (Talvespordi Liit), varahoidjaks - J. Reinaks (Jalgpalli Liit), raamatukogu hoidjaks - Tammann (Talvespordi Liit), ametita liikmeiks - L. Tõnson (Ekrave Liit)[2].

---

[1] ENSV ORKA, f-1322, nim. 1, s.-ü. 1, l. 2-3.

[2] "Eesti Spordileht" nr.1, 13. jaan. 1923, lk. 16.

Eesti Spordi Keskliitu juhtisid esindajatekogu, nõukogu ja juhatus. Tal oli ka oma spordikohus. Esindajatekogu oli liidu otsustavaks organiks. Tema võimkonda kuulusid üleüldiste aluste määramine, liidu juhatuse ja revisjoni komisjoni valimine, otsustamine kinnisvara omandamise, võõrandamise ja pantimise üle, liikmete väljaheitmine ja uute liikmete vastuvõtmine, põhikirja muutmine jne. Esindajate kogu kutsuti kokku kirjalike kutsetega, mis saadeti laiali vähemalt kolm nädalat enne koosolekut. Liidu praktilist tegevust korraldas 9-liikmeline juhatus. Nimetatud juhtimise süsteem ei õigustanud end täielikult, kuna mitmete probleemide lahendamisel ei jõudnud Esindajate kogu ega juhatus kokkuleppele.

Eesti Spordi Keskliidul tuli algusest peale kokku põrgata mitmesuguste kiirete probleemidega. Üheks sellikeks osutus ka staadioni küsimus, mida arutati 3. jaanuari 1923. aasta juhatuse koosolekul. 5. apr. 1923.a. juhatuse koosolekul arutati ehitamise küsimust ning leiti, et staadion pidi kujunema järgmiselt: väljak 106 x 68 m, jooksurada ümber jalgpalliplatsi 400 m pikkuselt. Algul sooviti ehitada staadion ja velodroom koos, kuid 10. apr. 1923.a. toimunud koosolekul leiti, et staadion ehitatakse ilma velodroomita[1].

1924. aastal eraldati Eesti Spordi Keskliidule linnavalitsuse poolt Kadriorus Rohelisel aasal 65525 ruutmeetri suurune maa-ala. Ühisel ettevõttel Lauljate Liiduga ehitati arhitekt K. Burmanni plaani järgi tribüün. Berliini arhitekt Renver koostas Spordi Keskliidu juhiste kohaselt staadioni plaani, kuid staadion valmis alles 1926. aastal.

Väga tublisti tuli Spordi Keskliidul organiseerida tööd kohtadel. Seda tehti kas siis organiseerimistöönа, korraldati pidusid, jagati näpunäiteid. Nii Näiteks toimus Läänemaal - Paadumas 6. jaanuaril 1923. aastal pidu spordialase eeskavaga. 12 noormeest tegid püramiide, raskustõsteid kivipommidega; maadlustdemonstreerisid 3 paari, kus-

---

1 ENSV ORKA, f-1322, nim. 1, s.-ü. 4, l. 10.

KODANLIK SPORDILIIKUMINE AASTAIL 1920 - 1925

juures külalised Tallinna "Kalevist" Kusnets ja Gipsle seda kõrgel taseme tegid[1].

Eriti silmapaistvalt aitas Eesti Spordi Keskliit organiseerida maakondade spordielu. Teatavasti oli Petseris spordielu soikunud, vaatamata sellele, et juba 1912. aastal korraldati spordiseltsi "Sokol" organiseerimisel murdmaajooksu ja jalgrattasõidu võistlusi, 1920.aastal harrastati siin jalgpallimängu, 1922. aastal loodi Petseris kohalik spordiselts "Laine". Tõusuaastaks peab lugema siiski 1923. aastat. Sel aastal korraldati pikamaajooks Tailova-Petseri, organiseeriti turuplatsil liuväli. Nagu meenutab M. Taras, oli liuvälja igaõhtune keskmine sissetulek 2300 marka. Petserisse saabus samal aastal kohaliku spordiseltsi "Laine" kutsel spordikursusi juhendama spordiinstruktor J. Adamtau. Kursuse kavas olid: kergejõustik, jalgpall, võimlemine, püramiidid, spordi- ja võimlemismängud ning loengud. Osavõtt oli väga elav, eriti noorte osas. Kursuste lõpul toimusid omavahelised võistlused, kus püstitati mitmeid maakonna rekordid[2].

Teoreetilisi kursusi ja demonstratsioonesinemisi toimus mitmel pool üle vabariigi. Neid algatasid Eesti Spordi Keskliit ja teised organisatsioonid, nagu Eesti Karskusliit.

Hoogustus tunduvalt uute spordiseltside astumine Eesti Spordi Keskliiti. Nii näiteks kuulus 1923. a. ainuüksi Spordi Keskliidule alluvasse Ekraveliitu 50 spordiseltsi, klubi ja ringi. (Vaata lisa nr.1)[3].

Riigi eelarves eraldati iga aasta Eesti Spordi Keskliidule teatud summa. Toetusi jagasid ka Haridusministeerium, Eestimaa Vabrikantide Ühing ja mõned teised mõjukamad organisatsioonid. Näiteks anti sportlastele toetust olümpiamängudest osavõtmiseks nii markades kui ka välisvaluutas. Sissetulekut saadi ka liikmemaksudest, mis olid küllaltki kõr-

---

1 "Eesti Spordileht", nr. 1, 13. jaanuaril 1923, lk. 17.

2 "15 aastat Petseri spordiliikumist", Petseri, 1937, lk.20-31.

3 Eesti Spordi kalender V-1923/24, Tallinn, 1923, lk.92-98.

ged võrreldes tööliste spordiseltside liikmemaksudega. Võrdluseks olgu toodud Eesti Aerutajate klubi igaaastane liikmemaks - 200 marka ja tööliste spordiseltsi "Spartakus" Paide osakonna liikmemaks 30 marka.

Võimula, Tõnu - aktiivne sportlane, spordiorganisaator ja „Jõu Ilma" toimetaja.

Eesti sportlasel oli varem tihe side Venemaa sportlastega. Eesti Spordi Keskliit tegi mitmesuguseid katseid astuda kontakti Nõukogude Liidu Spordijuhtidega. Tallinna Jalgpalli Klubi esindaja käis Moskvas ja Leningradis. Sealsed spordijuhid olid vägagi tänulikud küllakutse eest, kuid samas teatasid, et Nõukogude Liidu sportlastel oli õigus võistelda ainult tööliste organisatsioonidega. Siiski toimus sama aasta s.o. 1923. aasta 19. septembril esimene maavõistlus jalgpallis NSVL ja Eesti vahel ja järgneval aastal teine maavõistlus.

1923. aastal alustas Eesti Spordi Keskliit Pariisi VIII olümpiamängudele saadetavate sportlaste ettevalmistamist.

31. juulil 1923. aastal toimunud koosolekul määras Eesti Spordi Keskliit Pariisi olümpiamängudelel saadetavatele sportlastele järgmised spordiülikonnad:

kergejõustiklased - valge särk riigi vapiga rinnal ja helesinised püksid 2 cm laiuste kantidega ja paeltega pükstel;

maadlejad - must trikoo ja riigivapp rinnal;

tõstjad - sama mis kergejõustiklastel;

jalgpallimängijad - valge särk riigivapiga rinnal, helesinised püksid;

tennise mängijad - valge särk riigivapiga rinnal ja valged püksid;

võimlejad - valged särgid, valged püksid ja sinine vöö, riigivapp rinnal;

ujujatele - must trikoo riigivapp rinnal [1].

9. oktoobril 1923. aastal toimunud juhatuse koosolek rahuldas Tartu spordiseltsi "Kalev" rahalise palve ja otsustas seoses Pariisi olümpiamängude eeltöödega kutsuda ellu tehnilise ettevalmistuskomitee. Tehnilisse ettevalmistuskomiteesse kuulusid kaks Spordi Kesklidu esindajat

---

1 ENSV ORKA, f-1322, nim. 1, s.-ü. 4, l. 20.

(J. Kauba ja Joh. Villemson) ja üks esindaja igast eriliidust [1].

Samuti otsustati eeltingimustes välja valida 12 maadlejat, 10 tõstjat, 10 kergejõustiklast ja 13 jalgpallimängijat. Treeneri küsimusi kalduti arvama, et viimane tuleks palgata Saksamaa Kõrgemast Kehakasvatuse Ülikoolist, tegelikult saabus aga ungarlane Konya [2].

18. detsembril 1923. aastal andis vabariigi valitsus Pariisi olümpiamängudest osavõtjatele toetust 500 000 marga ulatuses välisvaluutas. Sellest ei piisanud ja 21. juunil 1924. aastal otsustati olümpiameeskonna kulude katteks anda välisvaluutat - 25 000 prantsuse franki, 100 inglise naela ja 200 dollarit [3].

8. jaanuaril 1924. aastal olid valitud Eesti olümpiakomiteesse väga kõrgetest riigi- ja seltskonnategelastest: Jaan Tõnisson, Georg Vertel, Karl Einbund, Ado Anderkopp, dr. Akel, dr. Koppel, dr. Kallas, Karl Pusta, Artur Uibopuu, E. Aule, K. Mauritz, A. Uesson ja kindral Laidoner. Riigivanem K. Päts valiti Eesti olümpiakomitee esimeheks.[4]

13. mail 1924. aastal teatati Eesti saatkonnale Pariisis, et olümpiaadile sõidavad 9 maadlejat - kärbeskaalus - - Pütsepp, Koolman; sulgkaalus - Väli, Käpp; kergekaalus - - Kusnets, Praks; kaskkaalus - Steinberg, Värter ning poolraskekaalus - Loo, 10 tõstjat - Ernesaks, Richman, Noormägi, Vanaaseme, Neuland, Kikas, Hallap, Mändmets, Tammer ning Raag; 7 kergejõustiklast - Klumberg, Lossmann, Ever, Rähn, Kalkun, Kesküll ja Tammer; poksija Palm. Jalgpalli võistkonda kuulusid: Lass, Tipper, Silber, Pihlak, Liiver, Rein, Kaljot, Kaarmann, Väli, Joll, Üpraus, Ellman, Rõks, Paal ja Jürgenson.

---

1 "Eesti Spordileht", nr.18/19, 26. nov. 1923, lk. 363.

2 ENSV ORKA, f-1322, nim. 1, s.-ü. 5, l. 4.

3 ENSV ORKA, f-1322, nim. 1, s.-ü. 5, l. 41.

4 ENSV ORKA, f-1322, nim. 1, s.-ü. 5, l. 12.

Kohtunikena sõitsid Pariisi olümpiaadile kaasa J. Kauba - kergejõustikus ja maadluses, E. Asman - tõstmises, J. Villemson - vabamaadluses ja J. Kisper - maadluses.

Sportlaste valiku juures olümpiaadile vaadeldi mitmeid aspekte:

esmajärjekorras saadeti neid, kellel oli võidulootusi, teises järjekorras saadeti need sportlased, kes võisid tulevikus võita ja seejärel need, kelledest võisid saada head spordiorganisaatorid.

1922. aastal kümnevõistluses maailmarekordini küündinud Aleksander Klumberg oli Pariisis sunnitud alistuma ameeriklastele Osbornile ja Nortonile. Ta võitis pronksmedali tagajärjega 7329 punkti. Jalgpallimeeskond kaotas valikturniiril Ameerika Ühendriikide meeskonnale kõige napimalt 0:1. Edasi võistlema ei pääsenud. Alaks, kus eestlased oma võimeid julgesti maailma parimatega mõõtsid, oli raskejõustik. Antverpeni kangelane A. Neuland koos J. Kikasega võistlesid keskkaalus (kuni 75 kg). Viie tõste kogusumma (ühe käega rebimine ja tõukamine, kahe käega surumine, rebimine ja tõukamine) 455 kg tõi Neulandile hõbemedali. Viis kilo nõrgem tulemus andis J. Kikasele "pronksi". Ka Harald Tammer tuli 497,5 kiloga raskekaalus pronksmedalile. Eestlastest ainsaks kuldmedali toojaks Pariisist oli Eduard Pütsep. Ta võitis esikoha klassikalises maadluses kuni 50 kg kehakaalus. Teine maadleja Roman Steinberg tuli toime pronksmedali võitmisega kuni 75 kg kehakaalus. Seega oli eesti atleetide trofeeks Pariisis viis medalit, ühtekokku koos A. Klumbergi pronksmedaliga aga kuus. Kokkuvõtteks saavutas Eesti Pariisi olümpiamängudel 14. koha.

6. nov. 1924. aastal tuli kokku Eesti Spordiliidu esindajate kogu erakorraline koosolek: J. Hargel, G. Vain, J. Reinahs, A. Strömling (Eesti Jalgpalli Liidust); G.Mamberg ja L. Tõnson (Ekraveliit). B. Abrams ja E. Hiiop (E (Eesti Tennise Liidust); J. Villemson, Rebane, G. Võntso ja R. Saulmann (Eesti Talvespordi Liidust). Koosoleku juhatajaks valiti Mamberg ja kirjatoimetajaks R. Saulmann.

Sportlaste Pariisi olümpiaadiks ettevalmista-

misest ja osavõtmisest andis ülevaate Villemson. Näidati puudusi, millised kerkisid esile Pariisis (toitlustusküsimus, sportliku võistlusvaimu küsimus). Ühtlasi esitati juhatuse poolt ettevalmistuse ja osavõtmise kulude aruanne. Lõppkokkuvõttes soovitas aruandja 1928. aasta Amsterdami olümpiamängude ettevalmistamiseks rohkem tähelepanu osutada, suuremaid toetusi, tähelepanelikumat ja hoolsamat treenimist korraldada.

Mida öelda kodanliku spordiliikumise kohta kokkuvõttes? Võrreldes 1920. aastat 1925. aastaga peab märkima, et tunduvalt paranes organisatsiooniline külg, tsentraliseeritud juhtimise, kohalik kui ka maakondlike ja üleriigiliste võistluste korraldamine. Rahvusvahelisi kontakte tuli üha enam juurde. Kui Eesti Spordiliit oli Rahvusvahelistes sidemetes Soome, Rootsi, Läti, Leeduga, siis Eesti Spordi Keskliit omas sidemeid Soome, Rootsi, Taani, Inglismaa, Saksamaa, Prantsusmaa, Läti, Leedu, Poola, Austria, Ungari jt. riikidega. Mõnevõrra kasvas valitsuse toetus spordile, tõusid sissetulekud spordivõistlustest. Pealtvaatajad hakkasid üha enam kaasa elama spordivõistlustele. Seega olid aastad 1920–1925 üldiselt tõusuaastateks.

II PEATÜKK

TÖÖLISTE SPORDILIIKUMINE AASTAIL 1920-1925

Eesti tööliste spordiliikumine võttis ilmet juba enne 1917. aasta Veebruarirevolutsiooni, mil tööliskarskusseltsi "Valvaja" ümber koondus laialdaselt Tallinna töölisnoori, keda huvitas pommitõstmine, maadlus ja püramiidide tegemine. Muidugi mõista ei meeldimud see kodanlusele, kes noorsoo revolutsioonilise liikumise summutamiseks püüdis ka kogu töölisliikumist oma mõjusfääri haarata. See oli ka üheks põhjuseks, miks hakati moodustama mitmesuguseid spordikoondisi ja -seltse ning pilluti igal võimalikul juhul tööliste omaalgatuslikule kehakultuuri harrastamisele kaikaid kodaratesse.

Peale Veebruarirevolutsiooni avanesid laialdasemad võimalused mitmesuguste organisatsioonide loomiseks. Nii oligi esimesks tööliste spordiorganisatsiooniks, milline tekkis vastukaaluks kodanlikele seltsidele, Tallinnas 14. (27.) mail 1917. aastal moodustatud spordiselts "Jõud". Selle, tolleaegse nimetusega jõustikuseltsi asukohaks oli Tallinna Tööliste Maja.

Töölisnoorsoo organisatsioonid kasvasid jõudsalt. 1918. aasta veebruaris kuulus neisse juba üle 2000 töölisnoore. Kahjuks ei saanud aga nimetatud organisatsioonid ja nende spordioaskonnad ja -ringid tegutseda kaua. Selle katkestas saksa okupatsioon 1918. aasta veebruaris.

1919. aastal asus Eestimaa parteiorganisatsioon tugevdama sidemeid legaalsete tööliste organisatsioonidega. Nüüd kerkis päevakorda ka massiorganisatsiooni loomine, mis tegeleks proletaarse noorsoo, sealhulgas ka nende noorte sporditegevuse organiseerimisega. Grupp aktiivseid noori (H. Allik, S. Andrejev, V. Klementi, J. Reesen, A. Sommerling, V. Tuberik, A. Vaarmann jt.) hakkasid niisuguse organisatsiooni loomist ette valmistama. 27. okt. 1920. aastal esitasid A. Sommerling, V. Tuberik jt. Tallinna-Haapsalu Rahukogule Üle-Eestimaalise Noorproletaarlaste ühingu registreerimiseks. "Üle-Eestimaaline Noorpro-

letaarlaste Ühing", öeldi põhikirja teises paragrahvis, peab oma eesmärgiks ühendada kõiki noorproletaarlasi võitluseks nende majanduslike huvide parandamiseks, kultuuriliste teadmiste tõstmiseks, klassiteadvuse selgitamiseks ja sotsiaalsete põhimõtete teostamiseks" .

Peagi moodustati ühingu juurde mitmesuguseid ringe, nende hulgas tegutses aktiivselt spordiringe.

Kõigis osakondades oli Üle-Eestimaalisel Noorproletaarlaste Ühingul 1921. aasta märtsis üle 1200 liikme. 1921. aasta aprillis korraldas kodanlus järjekordse suurema töölisspordiorganisatsioonide rüüstamise. Suleti ka Noorproletaarlaste Ühing ja rida selle juhtivaid tegelasi areteeriti.

Areteerimisest pääsenud ühingu aktivistid jätkasid aga tegevust põranda all ja moodustasid Eestimaa Kommunistliku Nõorsoo Ühingu. Sellega algas uus etapp revolutsioonilise töölismoorsoo tegevuses Eestis.

Töölissportlastele ei olnud spordiseltside korraldamine ja uute liikmete juurdevõtmine mitte lihtne heade spordimeeste koondamine, vaid omaks võttes tööliste klassivõitluse põhimõtteid, seisis töölissportlastel ja töölisspordi seltsidel organiseerimistöös ees sama ülesanne, mis igal tööliste organisatsioonil - töölisklassi võitlusvõime kasvatamine.

Töölisspordi seltside organiseerimistöö loosung oli - massidesse! See tähendas tungivalt teha kõik selleks, et sport oleks olnud kättesaadav kõige laiematele töölishulkadele. Kõige lähem ühendus töölistega, töötava noorsoo kihtidega, kõige lähem side , organisatsioonine side pidi ühendama hulki, kust tulid uued värsked jõud spordiliikumise edasiarendamiseks. Lähim koostöö õppiva noorsooga, ühendusse astumine kodanlikes spordiseltsides viibivate töötava noorsoo liikmetega oli töölisspordi organiseerimise ülesandeks.

Neid ülesanded püstitasid töölissportlaste ette töö-

liste spordiseltside organisaatorid oma artiklis "Töölissportlased! Kibedale organiseerimistööle!"[1].

14. septembril 1922. aastal asutati Tartu Töölisspordi selts "Herkules". Asutajaliikmete hulka kuulusid Oskar Sepre, August Kühlberg, Elmar Kauer, Karl Tooming, Eduard Klumberg, Johannes Hunt, Johannes Kont, Rudolf Pälson, Hans Heidemann, Elmar Osjamets, Mary Rikko[2].

25. juunil 1923. aastal toimus Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" sektsiooni toimkonna koosolek. Osa võtsid Männikson, Toots, Juhkam, Andreesen ja Kattai. Ülesanded jaotati järgmiselt: juhataja - Joh. Kattai, kirjatoimetaja - Andreesen, viimase abiks - Juhkam, varahoidja - Toots, tema abi - Männikson. Kultuuriosakonna eest pidi vastutama Johann Juhkam. Otsustati organiseerida jalgpallimeeskond. Samuti kavatseti korraldada jalutuskäik metsa, et võtta seal arutusele vabade mängude läbiviimine. 1. juulil pidid kõik kogunema Tammiste veski juurde mänge mängima. Inventari vähesusest räägib asjaolu, et esialgu ei olnud hüppeid ega isegi hüppenööri[3].

Töölisspordiseltsi "Spartakus" majanduslikest raskustest võiks näitena tuua seltsi palve Tallinna Keemia Paberitööliste Ühisuse Juhatusele ainelise toetuse saamiseks, millele on 20. juulil 1923. aastal allakirjutanud sekretär B. Lauristin[4].

Huvi töölisspordi seltside asutamise vastu oli aga väga suur. Paljud tööliste organisatsioonid saatsid juhtnööride saamiseks hulgaliselt kirju.

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim.2, s.-ü. 128, l. 98-99.

2 ENSV ORKA, f-1777, nim. 1, s.-ü. 1, l.1-2.

3 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 152.

4 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 156. l.3.

29. juulil 1923. aastal saadeti "Spartakuse" juhatuse poolt vastus Pärnu tööllissportlastele:

"Viimastel aastatel on Eesti tööllisklassil tõusnud tungiv vajadus oma spordiseltsi järele. Laĩnud aastal kutsuti Tallinnas ellu tööllisspordi selts "Herkules", kuid see suleti pea ilma põhjusteta. Et aga tööllissport ka Eestis suurt organiseerimist nõuab, siis ei või meie, tööllised ilma oma spordiseltsita läbi ajada - ja sälleks oná Tallinnas jälle asutatud tööllisspordi selts "Spartakus". Tallinna seltsimehed soovitvad, et ka Pärnus oleks kindel, iseseisev tööllisspordi selts. Selleks, s.o. tööllisspordi seltsi asutamiseks pärnus, saadab Tööllisspordi selts "Spartakus" omast põhikirjast ärakirja ja soovitab järgmist: "Kui Teie soovite ainult Tööllisspordi seltsi "Spartakus" osakonda Pärnu asutada, siis tuleb Teil Pärnu politsei ülemale teatada, et hakkab tegutsema sarnane osakond, kui tahate aga täiesti iseseisvat seltsi asutada, siis tuleb Teil põhikiri, mida soovitame Tööllisspordi seltsi "Spartakus" ärakirja järele teha, Rahukogule kinnitamiseks saata (seltsi nimi jääks muidugi Teie enda panna) ... "[1].

16. oktoobril 1923. aastal avaldas Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" juhatus üleskutse, milles teatati, et tehakse eeltöid Kõllemaalise tööllisspordi organisatsioonide kongressiks. Selleks kongressiks oli vaja koguda andmeid ja seepärast moodustati Eeltööde komisjon. 1. novembriks tuli materjalid saata Tallinna [2].

Kuigi laialdaseks tegevuseks puudusid tööliste spordiseltsidel võimalused, siiski vaatamata sellele korraldasid tööllissportlased, küllaltki sisukaid üritusi ja võistlusi. Peatuksime ühel neist.

Tuntud tööllisspordi liikumise tegelaselt Martin Dreimann'ilt politsei poolt äravõetud asitõendite seas leidub väga huvitav üleskirjutus Tööliste Spordiseltsi "Spartakuse" jalgpalli meeskonna võistlusreisilt Helsingisse[3].

---

[1] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 149, l.3.

[2] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 149, l.4.

[3] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 182, l. 105

Helsingis võeti eesti töölissportlasi vastu Soome Tööväe Spordiliidu, "Kullervo" ja "Jyry" seltside esindajate poolt. Jalgpalli võistlus toimus Helsingi töölisspordi seltside "Kullervo" ja "Jyry" koondatud meeskonna ning Tallinna Töölisspordi seltsi "Spartakuse" meeskonna vahel. Esimesel poolajal saavutasid soomlased 3:0 eduseisu, mida mängu lõpuks tagajärjele ś 10:1 suurendasid.

25. novembriks 1923. aastal määrati Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" juhatuse poolt I Üle-Eestimaaline Töölisspordi seltside kongress. Üle kogu maa hakkasid töölisspordiseltside liikmed valima oma esindajaid kongressile.

On säilinud mitmesuguseid andmeid Viljandi linna Tööliste spordiseltsi "Spartakus" tööst.

22. oktoobril 1923. aastal toimunud koosolekust võtsid osa Heiberg, Kirsenbaum, Vändaström, Tomusk ja Peet. Liikmemaksuks seati 25 marka, kuid juhul kui seltsi liige ei tööta, siis liikmemaksu ei maksa[1].

5. novembri 1923. aasta koosoleku päevakorras olid sellised küsimused nagu ametite jaotamine, distsipliin, spordiseltsi harjutused jne. Viljandi linna Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" juhatuses jaotati ametid järgmiselt: esimees - - Johannes Peet, esimehe abi - Jaan Vändaström, sekretär - - Nikolai Kirsenbaum, kassahoidja - Edgar Tomusk, instruktor - Heiberg. Märgiti, et tegevust takistasid vihmased ilmad ja otsustati edasi lükata paremate ilmade tulekuni. Leiti, et oli vajalik 18. novembril Tööliste spordiseltsi "Spartakus" Viljandi linna osakonna üldkoosolek kokku kutsuda ja Tallinnast kõneleja paluda[2].

18. novembril 1923. aastal kutsuti kokku Viljandi linna Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" erakorraline peakoosolek. Valiti koosoleku juhataja ja kirjatoimetaja, arutati seltsi

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 153.

2 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 153.

organiseerimist, linna valimise küsimus, liikmemaksude tasumist[1].

24. novembril 1923. aastal valis spordiselts "Spartakus" Viljandi osakond oma peakoosolekul saadikuks 25. nov. toimuvale Ülemaalisele Töölisspordi seltside kongressile Edgar Tomusk'i[2].

25. oktoobril 1923. aastal astusid esimesed liikmed Töölisspordiseltsi "Spartakus" Port-Kunda osakonda: Fromhold Kullassepp, Jüri Pärn, Alfred Valdsak, Richard Mikker, Roman Embach, Richard Busch, Karl Veeborn[3].

18. jaanuariks 1924. aastaks oli "Spartakus'e" Port-Kunda osakonnal 49 liiget, neist noorimad olid viieteistaastased Meeri Karja ja Elvine Mikker ning kuueteistaastased Elviine Sommer ja Johannes Veemann, Ferdinant Tõnisson oli aga juba 45 aastane.

I Üle-Eestimaalisele Tööliste spordiseltside kongressile valiti kõikjal saadikuid. Nii valisod "Spartakus'e" Port-Kunda osakonna liikmed oma saadikuteks Richard Mikkeri ja Fromhold Kullassepa, "Spartakus'e" Jõhvi osakonnast valiti Voldemar Koppel ja Rudolf Abolov, "Spartakus'e" Paide osakonnast valiti August Seera. "Herkules'i" Tartu osakond valis August Born'i, Osvald Tuule ja Elmar Osjametsa. "Edasi" Pärnus saatis Tallinna Peeter Lage, Narva "Töövägi" saatis Johannes Jaama, Aleksander Siliverstovi ja Robert Kriina. Tööliste karskusselts "Valvaja" spordi osakond saatis oma esindajatena kongressile Hermann Antoni ja Johannes Latsi. "Spartakus'e" Tallinna osakond saatis oma saadikutena kongressile järgmised seltsimehed: Aleksander Resev, Olga Künnapuu, Johannes Meerits, Leopold Viiron, Voldemar Vollmann, Andrejev Voldemar, Rudolf Pälsoni ja Beky Lauristin[4].

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 153

2 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 148, l.14.

3 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 154.

4 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 148, l.1-15.

Arhiivifondides on säilinud veel üks Viljandi linna Töölisspordiseltsi "Spartakus" juhatuse koosoleku protokoll, kuid kahjuks on see dateerimata. Selles seisavad järgmised punktid - koosoleku juhataja ja protokollija valimine, ressursside käusimus, riistade küsimus, märkide küsimus, peo küsimus. Sõnavõtnud juhatuse liikmed on märkinud, et tegutsemine oli võimatu, sest ruume polnud ja viimased tuli sageli rentida selleks, et teha harjutusi. Kuid see läks kalliks maksma. Tomusk soovitas kasutadaTöölisühisuse ruumi seni, kuni Töölisspordiselts "Spartakus" saab endale ruumid. Harjutada oleks tulnud kasvõi väikese grupiga, muidu oleks spordiseltsi tabanud kokkuvarisemise oht. Peet vastas, et Töölisühisuse saali ei saavat kasutada, kuna ühisus ise oli sunnitud minema põranda alla ja lisas, et Töölisspordselts "Spartakus" on eraselts ja Töölisühisus ei anna oma ruume kasutada, sest see on ka eraomandus. Tomusk soovitas seejärel võtta kasutusele vana vangimaja teisel korrusel asetsevad ruumid, milline ettepanek ühel häälel vastu võeti [1].

Saadikuid valiti seega kõikjal. Delegaadid kogunesid 25. novembriks 1923. aastal Tallinna "Tööliste keldrisse", kus algas nimetatud kuupäeval I Üle-Eestimaaline Töölisspordi seltside kongress.

Kongressist võttis osa 27 saadikut. Kongressi avas Voll Vollmann, kes peatus lühidalt töölissportlaste liikumisel. Ta teatas, et kongressi oli tulnud tervitama Soome Tööväe Liidu delegaat. Viimane avaldas rõõmu, et Eesti töölissportlased olid koondunud ning avaldanud soovi astuda töölisportlaste perre.

Riigikogu kommunistliku rühma nimel tervitas kongressi sm. H. Allik. Ta märkis, et Eestimaa töölissportlased ja nende organisatsioonid on alles noored, kuid sellele vaatamata olid nad algusest peale kindlat klassivõitluse

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 153.

joont pidanud. Kongressi tervitasid Paul Keerdo ja Rudolf Pälson, kes soovisid kongressile kordaminekut.

Tööliste spordiseltsi „Herkules" Pärnu osakonna võimlejad püramiidi esitamas.

Samas loeti ette Vene tänava vangimajas viibivate töölissportlaste kirjalik tervitus [1].

Tervituse kongressile olid saatnud ka Nõukogude Venamaal viibivad eesti töölissportlased:

"Tervitus I Tööliste Spordiseltsi kongressile. Grupp punaseid sportlasi, kes demokraatia surve tõttu on sunnitud võõrsil viibima, soovib kongressile kõige paremat edu ja jõudu ning loodab, et töölissportlased Eestis saavad uhkelt kõrgel hoidma klassivõitluse lippu.

---

[1] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l. 2.

Edasi vendluse poole läbi võitluse!

Elagu Punane Spordi Internatsionaal!

Elagu Eesti Tööväe Spordiliit! " [1]

Järgnevalt loeti ette kirjalik tervitus Punaselt Spordi Internatsionaalilt, mis oli saadetud Moskvast 9. novembril 1923. aastal [2].

Tervitused võeti vastu tormiśliste kiiduavaldustega. Seejärel valiti kongressi viieliikmeline juhatus. Juhatajateks valiti Vollmann ja Allik, kirjatoimetajateks valiti Jaama, Liliostra ja Osjamets [3].

Kinnitati edasine päevakord:

1. "Praegune silmapilk" - Keerdo
2. Aruanded
3. Töölisspordi seltside ülesanded ja vahekord kodanlike spordiseltsidega. - Pälson
4. Töölisspordi seltside tegevuskava - Vollmann
5. Organiseerimise küsimus - Resev

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151. l. 2.

2 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 156, l. 1-2.

3 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l. 3.

6. Distsipliini küsimus - Allik

7. Valimised

8. Läbirääkimised

Seejärel sai sõna Keerdo, Kes oma referaadis "Praegune silmapilk" ütles:

"I Üle-Eestimaalise töölisspordi seltside kongressi päevakorda on võetud ka poliitiline silmapilk. Kerkib üles küsimus, kas peavad proletaarsed organisatsioonid tegelema poliitikaga. Kodanlus räägib erapooletust spordist, kuid tegelikult kasutab ta igal maal sportlaste organisatsioone klassivõitluse abinõuna töölisklassi vastu.

Sellepärast ei saa ka töölissport erapooletule seisukohal olla . . . , kuid klassivahed selginevad. Võitluse tung ja arusaamine ksavab. Kodanlus on pööranud kihvad Saksamaa revolutsioonilise proletariaadi ja Nõukogude Venemaa vastu . . . Eesti majanduslik elu laguneb, mille all kannatavad töötavad kihid. See kõik paneb töölisklassi jõudma arusaamisele. Ta peab otsusele jõudma, et meie otsustavale võitlusele läheneme.... Töölissportlastel ja organisatsioonidel pole teistsugust seisukohta kui kaasa minna.

Töölissportlastest peavad kujunema tugevad, arusaajad löögirühmad. Loodan, et töölisspordi organisatsioonid saavad ausalt oma seisukohta ja ülesannet täitma" [1].

Ta tegi ettepaneku vastu võtta resolutsioon "poliitilise silmapilgu" kohta, mis võttis kokku eelnenud ettekande. Resolutsioon võeti ühel häälel vastu.

Peale Keerdo sõnavõttu järgnesid aruanded kohtadelt. Narva spordiseltsis oli 122.liiget. Töötas neli gruppi, neist kaks naiste ja kaks meeste gruppi. Tegevust takistas ruumide puudus [2].

---

[1] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l. 4.

[2] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l. 5.

Tartus tegutsenud spordiselts "Herkules"el" oli 89 liiget, kes põhiliselt tegelesid kergejõustiku, püramiidide ja vabaharjutustega. Tegevust takistasid väikesed ruumid. Oli korraldatud väljasõite ja külaskäike Tallinna.

Pärnu "Edasis" oli registreeritud liikmeid 35, kuid puudusid nii ruumid kui ka instruktorid [1].

Tallinna "Spartakusel" oli liikmeid 200. Üldse töötas seitse osakonda. Kongressil oli esindatud viis osakonda. Peamist tähelapanu pöörati kergejõustiku aladele. Töötas kaks võimlemisgruppi. Võisteldi Soome Tööväe Liiduga Tallinnas ja tehti neile ka vastukülaskäik. Oli kuulutatud välja organiseerimiskuu, mille jooksul loodeti liikmete arvu tõsta tuhandeni [2].

Aseri "Spartakuse" osakond oli töötanud alles kuu aega ja väljakujunenud tegevust veel ei olnud. Samuti oli "Spartakuse" osakond Kundas alles organiseerimisjärgus. Teatati, et Kunda vabrikuvalitsus oli alustanud ägedat töölissportlaste tagakiusamist.

"Spartakuse" osakond Jõhvis moodustus Jõhvi alevikus. Kohe alustati võitlust kodanliku Jõhvi Spordiseltsiga, mis varsti likvideerus.[3]

"Spartakuse" osakond Viljandis oli alustanud tööd augustis 1923. aastal ja liikmeid oli 26. Teatati, et neil puudusid ruumid ja spordiriistad.[4]

"Spartakuse" osakond Paides loodi 1923. aasta novembrikuu alguses ja liikmeid oli seitse ning põhimiseks tegevusalaks oli maadlus [5].

---

1 ENSV ORKA, f-949. nim. 2, s.-ü. 151, l.5.

2 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.5.

3 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.5.

4 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.5

5 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.5.

Karskusseltsi "Valvaja" spordi osakonnas oli liikmeid 58. Siingi takistas tööd ruumide puudus. Suvel töötasid jalgpalligrupid. Ruumide lahendamise küsimust ootasid kärsitult võimlejad [1].

Mandaatkomisjoni aruande kohaselt olid kõik mandaadid peale Aseri "Spartakuse" osakonna korras. Esindatud oli kongressil 10 organisatsiooni, kahekümnekuue saadikuga. (vaata lisa nr. 2)[2].

Külalisena oli kongressil Soome Töörahva Liidu esindaja, kes esindas 383 organisatsiooni 3000 töölissportlasega [3].

Mandaatkomisjon otsustas ka Aseri saadikule kui Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" haruseltsi saadikule nii sõna kui ka hääleõiguse anda.

Edasi sai sõna Pälson, kes esines referaadiga - "Töölisspordi seltside ülesanded ja vahekord kodanlike spordiseltsidega"[4].

Oma referaadis Pälson märkis:
"Töölisspordi liikumine Eesti on võrdlemisi noor. Kuid juba senine tegevus on näidanud, et töölissport õieti hinnata oma ülesandeid on osanud... . Töölissport on aga ristiti vastukäiv kodanlikele spordiseltsidele ja sellepärast on arusaadav, miks töölisspordi seltside ülesanded samasugused on nagu töörahva võitluse organisatsioonide ülesanded. Töölisspordi seltsid peavad koondama noorsoo hulki klassivõitluse seisukohtadele, kaasa aitama kasvatusele proletaarse ideoloogia vaimus ... Töölisspordi seltsid peavad oma ridadesse koondama kogu proletaarse noorsoo, kes praegu pimedas teadmatuses kodanlikes spordiseltsides ümber eksleb [5].

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.5.
2 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.6.
3 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.6.
4 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.6.
5 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.8.

Sõnavõtja tegi ettepaneku vastu võtta resolustioon "Töölisspordi seltside ülesannete ja vahekorra kohta kodanlike spordiseltsidega", mis ka ühel häälel vastu võeti. Resolutsiooni sisu oli samasugune mis kõnes.

Järgnevalt esines referaadiga "Töölisspordi seltside tegevuskavast" Vollmann, kes peatus lühidalt tegevuskava punktidel ja tegi seejärel ettepaneku võtta vastu resolutsioon "Töölisspordi seltside tegevuskava kohta 1.

Järgnenud läbirääkimistes esitasid saadikud mitmesuguseid mõtteid resolutsiooni kohta. Pälson märkis, et töölisspordis ei tohi tegevus piirduda ükskute liikmete tegutsemisega, vaid tuli tõmmata masse tegevusest osa võtma. Keerde omalt poolt soovitas tegevuskavasse võtta raskejõustiku alad ja laskmise. Saadikud märkisid, et kollektiivseid mänge oli väga vähe populariseeritud. Mainiti, et just kollektiivsetel mängudel on töölisspordis tähtsaim koht. Osjamets teatas, et on suur puudus instruktorite järele, millele Vollmann vastas, et Tööliste Spordiselts "Spartakus'el" on kavatsus 1924. aasta jaanuaris ülemaalises ulatuses instruktorite kursused korraldada, kus võetakse läbi kolm ala:

a) tervishoid,
b) puhttehniline sport,
c) poliitiline töö.

Peale läbirääkimiste võeti ühel häälel vastu resolutsioon "Töölisspordi seltside tegevuskava" kohta 2.

Organiseerimise küsimuses võttis sõna Resev, kes märkis, et tööliste spordiselts peab igaühele kättesaadav olema ning vastavaks peab ka nende organiseerimistöö kujunema. Ta ütles, et kodanlus ei suutnud töölisspordi seltsi "Herkules" sulgemisega ja aktiivsemate tegelaste vangistamisega töölisspordi liikumist surmale nimetada.

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l. 9.

2 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l. 10.

Areteeritüte asemele tulid uued jõud, kes panid aluse uutele seltsidele, millised veel hoogsamini töötavad kui endised [1].

Vastvõetud resolutsioonis töölisspordi organiseerimise kohta kongress otsustas:

1. Asutada igasse tähtsamasse keskusesse töölisspordi seltsid või ringid.
2. Töölisspordi seltsidel organiseerida igasse vabrikusse, töökotta, külasse, mõisa, põllumajanduslikku ettevõttesse, kus on töölisnoorsugu, spordiringid.
3. Asutada töölisspordi ringid-rühmad seltsidesse, asutustesse tuues neid töölisspordi seltside kontrolli alla ja viies kooskõlasse nende tegevuse töölisspordi seltside tegevuskavaga.
4. Asutada koolidesse (linnas iga kooli juures ja maal valla ning kõrgema algkooli juures) spordiringid [2].

See oli vägagi laialdane organiseerimisprogramm.

Distsipliini Küsimuses esines Allik, kes kandis ette distsipliini ja sisekorra määrustiku töölisspordi seltsidele. Kõneleja märkis, et töölissport on eeskätt töölisnoorsoo ühine eluavaldus, mis viib töölised vabanemisele kapitali ikke alt ja klassiteadvuse tõstmisele [3].

Töölisspordi organisatsioonide Liidu loomise küsimuses esitas R. Pälson järgmise ettepaneku: "Töölisspordi organiseerimise kongress, läbi arutanud Töölisspordi organisatsioonide Liidu tarvidust ja tähtsust, otsustas kutsuda ellu Eestimaa Töölisspordi organisatsioonide Liidu ja valida põhikirja väljatöötamiseks, registreerimiseks ja muude tehniliste tööde läbiviimiseks vastav korraldav toimkond" [4].

---

[1] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.10.
[2] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.11.
[3] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l. 12.
[4] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.13.

Tekkis elav arutelu liidu loomise küsimuses. Dreimann esitas küsimuse nimetuse panemise kohta liidule. Sellele vastas Allik, et tähtis pole mitte nimi, vaid distsipliin. Pälson arvas, et nimetusena sobiks Töölisspordi organisatsioonide Liit.

Resolutsioon võeti ühel häälel vastu, nime suhtes tehti aga mitmeid ettepanekuid [1].

Dreimann - nimetada Eestimaa Tööväe Spordi Liiduks;
Vollmann - nimetada Eestimaa Töölisspordi organisatsioonide Liiduks;

Hääletamisel sai Dreimanni ettepanek üheksa häält ja Vollmanni ettepanek kolmteist häält.

Lõpuks valiti seitsmeliikmeline Eestimaa Töölisspordi organisatsioonide Liidu juhatus, kuhu kuulusid Pälson, Vollmann, Latsi, Resev - Tallinnast; Osjamets - Tartust; Kriina - Narvast ja Lage Pärnust. Kandidaatideks valiti Dreimann, Lauristin ja Künnapuu [2].

Kongressi lõpul rõhutati veekord, et töölisspordi liikumine Eestis oli käinud kindlat klassivõitluse rada. Avaldati lootust järgmise kongressi ajal näha juba uusi laiu töölissportlaste hulki. Pärast kongressi töölisspordi liikumine laienes. Juba järgmisel päeval peale kongressi asutati Tööliste spordiseltsi "Spatrakus" haruselts Väätsal. Väätsa spordiosakonnal oli neliteist liiget - Arnold Leht, M. Mangmann, Aug. Mangmann, J. Leesment, J. Epman, Aug. Epmann, Hilda Käsler, Anete Epman, Aliise Usterman. Amalje Epman, Anton Margman, Voldemar Hannibal, Juh. Limberg ja Aleks. Limberg [3].

22. detsembril 1923. aastal toimus Väätsa Tööliste spordiseltsi "Spartakus" osakonna uus koosolek [4].

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.14.
2 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 151, l.14.
3 ENSV ORKA, f-949, him. 2, s.-ü. 150, l.1.
4 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 150, l.2.

Juhatajaks valiti J. Leesment. Valiti kolmeliikmeline juhatus: Aleksander Sikk, Arnold Leht ja Erich Valdbridt. Sikk tegi ettepaneku teha laenu Väätsa Tööliste Ühisuselt tuhat marka, mis ühel häälel vastu võeti. Kavatseti muretseda kuuendaks jaanuariks 1924. aastal maadlusmatt ja tehti ettepanek kõigil viina joomine ja suitsetamine maha jätta, millega ka päri oldi. J. Leesment oma kõnes "Sport ja töölisnoorsugu" toonitas, et "Spartakusel" oli üle kogu maa 600 liiget [1].

On andmeid paljude spordiseltside nagu Kunda, Aseri ja teiste töö aktiviseerimise kohta.

5. detsembril 1923. aastal otsustati "Spartakuse" Paide osakonna koosolekul maadluse jaoks matt valmis teha. Samuti toonitati iga liikme kohustust järgmiseks koosolekuks uusi liikmeid juurde tuua [2].

"Spartakuse" Paide osakonna kviitungite raamatust selgub, kust laekusid seltsi tulud.

Näiteks:

1) August Seera – 20. nov. 1923. aastal maksnud liikmemaksu 10 marka, 1924. aasta liikmemaksu 15 marka

2) Anton Mangmann – 10. dets. 1923. aastal maksnud liikmemaksu 20 marka, vabatahtlik annetus 50 marka,

3) Juhannes Limberg – 10. dets. 1923. aastal maksnud liikmemaksu 30 marka, sisseastumismaksu 30 marka.

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 150, l.7.

2 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 149, l.12.

Asuti ka üleeestiliste võistluste korraldamisele. Tööliste spordiseltsi "Spartakus" Kesknõukogu teatas kõikidele osakondadele, et Tööliste spordiseltsi "Spartakus" ülemaalised võistlused raskejõustikus peetakse 1924. aasta jaanuarikuu viimastel päevadel, milledele paluti igal haruseltsil igast kehakaalust saata üks võistleja. Veebruarikuu esimestel päevadel kavatseti pidada spordiinstruktorite kursused, millest samuti paluti aktiivselt osa võtta [1].

Tööliste spordiseltsi "Spartakus" korraldusel toimus 27. detsembril 1923. aastal Kadriorus endises "akvariumi" saalis Töölisspordi Pidu, mille eeskava koosnes kolmest osast: esimene osa - näidend kahes vaatuses, teine osa - segagrupid, ilumarssimine, meesvõimlejate vabaharjutused ja naisvõimlejate vabaharjutused, golfi demonstreerimine, kolmas osa - segagrupi harjutused, nalja ettekanded ja sega püramiidid [2]. Pidu õnnestus.

Tehti laialdast agitatsioonitööd uute haruseltside rajamiseks.

Kohtadel kerkis esile rida võimekaid organisaatoreid nagu Puiatu töölisaktivist Johann Kool. Nimelt oli tema see, kes kirjutas järgmise kirja Tööliste Spordiseltsile "Spartakus" juhatusele:

"Meie, kes III Internatsionaali platvormil asume, pöördume palvega Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" juhatuse poole ja palume "Spartakuse" spordiseltsi Puiatu haruosakonna avamiseks juhtnööre, põhikirju, referaate ja kõne konspekte välja saata.

Soovime kindlasti pühapäeval 20. jaanuaril 1924. aastal Puiatus töölisspordi seltsi koosoleku ära pidada ja ajutise juhatuse valida, kes asja korraldab. Oma tegevuskavaks tahame võtta "Spartakuse" poolt väljatöötatud töökava.

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 149, l.14.

2 "Tööliste sõna" nr. 1, 22. dets. 1923.a., lk.4.

TÖÖLISTE SPORDISELTSID 1920 - 1925

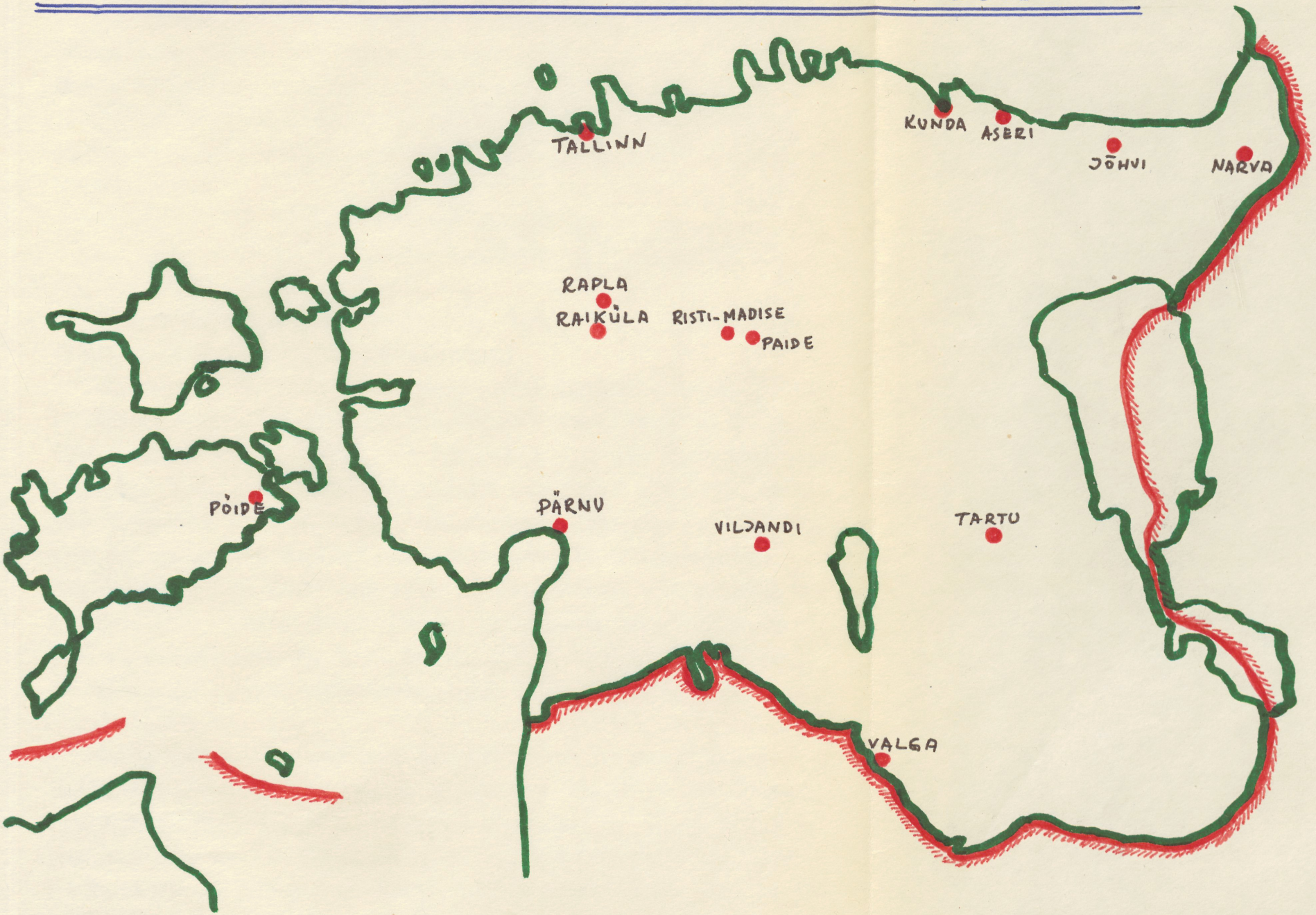

mille järele me endid võiksime organiseerida. Pühapäeval 3. veebr. sõidan Pärnumaale Volveti valda, et ka seal samal päeval töölisspordi osakonda ellu kutsuda...[1]"

21. jaanuaril 1924. aastal rüüstas kaitsepolitsei üheaegselt üle kogu maa ligi kolmsada töörahva organisatsiooni. Vanglasse heideti H. Allik, P. Keerdo, J. Tomp jt.

Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" juhatus vastas omalt poolt kirjaga, milles nad soovitasid avakoosoleku päevakorda võtta:

1) Töölisnoorsugu ja sport,
2) töölisspordi seltside tegevuskava,
3) läbirääkimised.

Sissejuhatuses puudutasin 21. jaan. 1924. aasta ülemaalise töölisseltside rüüstamist.

Võrreldes Tööliste spordiseltside liikmete arvu I Üle-Eestimaalise Tööliste Spordiseltside kongressi ja 21.jaan. 1924. aasta ajal, näeme, et liikmete arv oli kasvanud peaaegu kahekordseks. Eriti tublisti oli uusi liikmeid astunud Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" Tallinna harukonda, kus liikmete arv kasvas kahesaja kümnelt kolmesajale. Kahekordistunud olid oma ridu Pärnu, Jõhvi, Narva töölissportlased. "Spartakuse" Paide harukonnas oli liikmete arv viiekordistunud. Kuni selle ajani tegutses Eestimaal 14 tööliste spordiorganisatsiooni 1275 tegevsportlasega[2]. (vaata lisa nr. 3).

1924. aasta 20. märtsil siseminister läbivaadanud kaitsepolitsei peavalitsuse ettekande 19.märtsist 1924.a. nr. 256 ja selle juurde lisatud protokolli ühes lisadega, leidis, et Maatööliste Ametiühisuse Üleriiklik Liit ja temasse liigetena kuulunud maatööliste ühisused, Eesti Töölisühisuste Üldliit ja temasse liigetena kuulunud organisatsioonid, spordiselts "Spartakus" ja tema osakonnad ja Eestimaa Töörahva Partei ühes osakondadega olid: 1) oma tegevuse aluseks ja seda määravaks tunnistanud

---

[1] ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 149, l. 17.
[2] ENSV ORKA, f-949, nim. 1, s.-ü. 66, l. 1.

III Kommunistliku Internatsionaali ja Punase Ametiühisuste Intrenatsionaali programmilised põhilaused, tegevuskava ja eesmärgi:

2) ühes põrandaaluse Eestimaa Kommunistliku salaorganisatsiooniga ühinenud "Ühise Väerinna" nimetuse all tegutsevaks koonduseks, eesmärgiga Kominterni ja Profinterni juhtnööridel organiseerida Eestis maksva riigikorra vägivaldset kukutamist, et proletariaadi diktatuur maksma panna ja Eestit Nõukogude Venemaaga ühendada.

3) selle eesmärgi saavutamiseks kongresse ja rahva koosolekuid korraldanud ja nendel riigikorra vastase kihutustöö tegemist ja lendlehtede laialilaotamist võimaldanud,

4) keskorganisatsiooni ruumieds ja viimase abinõudega võimaldanud kommunistlike organisatsioonide lendlehtede valmistamist ja paljundamist.

Seda kõike silmas pidades, määras siseminister Einbund:

"Spordiseltsi "Spartakus"ja kõigi tema osakondade tegevus seisma panna, mille täitmine osakondade asukohtade järele panna vastavate maakonna- ja linna politsei ülemate peale, kusjuures nende osakondade asjaajamine ja varandus hoiukassas alal hoida kuni kohtu otsuseni"[1].

Seoses suure rüüstamisega suleti Üle-Eestimaaline Töölisspordi selts "Spartakus" kõige oma haruseltsidega, Narva Töölisspordi selts "Töövägi". 10. oktoobril 1924. aastal suleti ka Tartu Töölisspordiselts "Herkules". Varandus konfiskeeriti, juhtivad tegelased heideti vanglasse, osa põgenes Nõukogude Liitu[2].

Arhiivifondides on säilinud läbiotsimistel ja rüüstamistel leitud August Borni ja Elmar Kaueri töölisspordi seltsi "Herkules" liikmekaardid, vastavalt nr. 9 ja nr. 1, väljaantud 18. apr. ja 10. juunil 1923. aastal[3].

---

1 ENSV ORKA, f-1, nim. 6, s.-ü. 53, l. 2.

2 ENSV ORKA, f-949, nim. 1, s.-ü. 66, l. 1.

3 ENSV ORKA, f-1777, nim. 1, s.-ü. 1, l. 1-2, f-949, nim. 2, s.-ü. 224, l. 10.

Samuti on säilinud töölisspordi seltsi "Herkules" põhikiri, mis kahjuks on dateerimata [1].

23. apr. 1924. aastal võeti vastu otsus osa võtta koos teiste progressiivsete ühingutega 1. mai rongkäigust.[2]

Vaatamata rüüstamistele asusid 1924. aastal töölisspordi liikumise tetteotsa jällegi Tallinna töölisnoored. 21. juunil 1924. aastal registreeriti uus ülemaaline töölisspordi selts - Tööliste Kehakultuuri Arendusselts "Eelvägi" [3]. Paari kuu jooksul loodi siin 50-ne liikmeline võimlemisrühm, korraldati üleeestimaalised töölissportlaste kergejõustiku võistlused jne.

2. augustil 1924. aastal toimus Tallinnas sõjavastane demonstratsioon, mille korraldamises siseminister süüdistas Tööliste Kehakultuuri Arendusseltsi "Elvägi" ja karistas mitmeid liikmeid ühe-kahekuulise vangistusega.

Vaatamata ebasoodsatele tegutsemistingimustele ei muutnud töölisspordi seltsid esimesel töölisspordi organisatsioonide kongressil vastuvõetud programmi ja taktikat.

1924. aasta teisel poolel tegutsesid Eestis jällegi järgmised töölisspordi organisatsioonid:

1) Tallinnas - Tööliste Kehakultuuri Arendus Selts "Eelvägi",
2) " - Tööliste Karskuse selts "Valvaja" spordi osakond,
3) Jõhvis - Tööliste Kehakultuuri Arendusseltsi "Eelvägi" haruselts,
4) Narvas - Kreenholmi Töölisspordi Rühm,
5) Pärnus - Töölisspordi selts "Edasi",
6) Saaremaal - Pöide Töölisspordi selts,
7) Raikülas - Töölisspordi ring.

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 240, l. 56.
2 ENSV ORKA, f-1777, nim. 1, s.-ü. 4, l. 21-22.
3 ENSV ORKA, f-949, nim. 1, s.-ü. 66, l. 1.

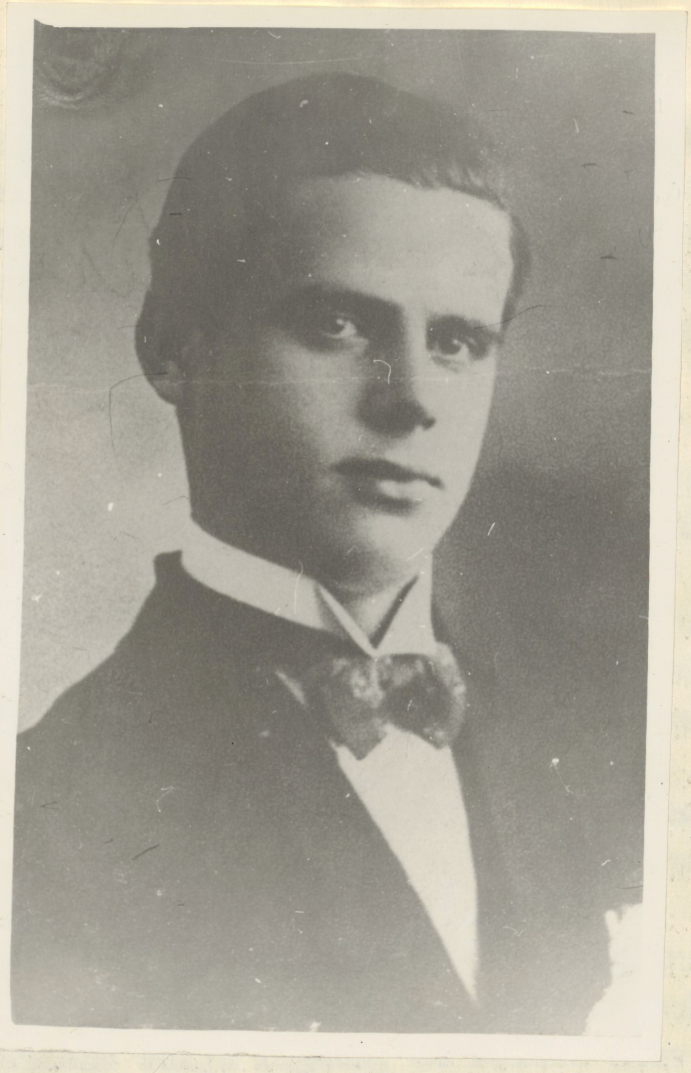

Voldemar Andresen - Tõõliste spordiseltsi „Edasi" võimlemise õpetaja aastail 1923 - 1924.

Mõni sõna välissidemetest:

1924. aastal pidi toimuma sõpruskohtumine jalgpallis Leningradi "Spartak" ja Eesti töölisspordi seltside koondatud meeskonna vahel. Kuna aga meie töölisspordi seltsid pidid sellest lahkest küllakutsest loobuma, siis jäi sõpruskohtumine pidamata. Samuti polnud võimalik kutsuda külla Soome töölissportlasi. Eesti tööliste spordiseltsid olid rahalistes raskustes ja pealegi 1924. aasta kodanliku valitsuse surveabinõud ja repressioonid pidurdasid töölisspordiseltside tööd.

Arutusel oli küsimus, kas organiseerida uuesti kõikjal Tööliste Spordiseltsi haruseltsid või luua iseseisvad töölisspordi seltsid Kundas, Viljandis, Paides, Tartus, Valgas, Kehras, Väätsal, Raplas, Türil, Sangastes ja mujal [1].

Plaanis oli 1925. aastaks korda seada vähemalt kakskümmend töölisspordi seltsi.

Tööliste Kehakultuuri Arendusseltsi "Eelvägi" tegeles 1924. aastal järgnevate spordialadega: võimlemine, poks, kergejõustik. Peale nende olid veel nn. draama-näitemängu osakonnad [2].

1925. aasta talveks planeeriti organiseerida ka talispordi osakond. Plaanis seisis veel Eesti töölispordi seltside vaheline jääpalli võistlus. "Valvaja" spordi osakonnas hakati harrastama raskejõustikku.

Narvas Kreenholmi Töölisspordi Rühm ja Pärnus kohalik "Edasi" tegelesid mitmete spordiharudega ja saavutasid ka mõningaid edusamme.

Meieni on säilinud ka Torn Vassililt äravõetud asitõend - Põide Tööliste Spordiseltside koosolekute protokollid. Nimelt võib nendest välja lugeda, et Põides asuv tööliste spordiselts tegutses võrdlemisi agaralt. Koosolekuid peeti Kahutsi külas [3].

---

1 ENSV ORKA, f-949, nim. 1, s.-ü. 66, l. 3.

2 ENSV ORKA, f-949, nim. 1, s.-ü. 66, l. 3.

3 ENSV ORKA, f-949, nim. 2, s.-ü. 406, l. 1.

Oli tekkinud vajadus oma töölisspordi ajakirja järele. Ajakirja ilmumiseks saadi lõpuks luba. "Töölisspordi" esimene number pidi ilmuma enne Tööliste spordiorganisatsioonide II konverentsi, mis oli kavas 14. detsembril 1924. aastal. Selle katkestas aga oktoobris kaitsepolitsei poolt toime pandud järjekordne rüüstamine, mille tagajärjel suur osa töölissportlasi vangistati. "Töölisspordi" väljaandmine polnud enam võimalik.

1924. aastal, kui majanduskriis Eestis jõudis oma haripunkti, muutus klassivõitlus äärmiselt tervavks. Eestis olid 1924. aastal olemas revolutsioonilise situatsiooni põhimomendid: 1) valitsevate klasside võimu kriis, 2) rõhutud klasside häda oli muutunud väljakannatamatuks, 3) rõhutud klasside revolutsiooniline aktiivsus oli muutunud tunduvalt suuremaks kui rahuliku ajal [1].

Töölissportlased olid alati olnud maidemonstratsioonidest aktiivsed osavõtjad. Juba 1922. aasta 1. mai demonstratsioonil sammusid töölissportlased ühises rivis tööliste ja noorproletaarlastega.

1924. aasta 1. mai meeleavaldustest võttis osa 10000 - 12000 inimest, kes kogunesid Stroomi randa. 3. augustil toimunud sõjavastasest meeleavaldusest võtsid töölissportlased veelgi aktiivsemalt osa.

Valmistudes ette võimu ülevõtmist suunas Kommunistlik Partei töölisspordiseltsi intensiivsemale tööle ka maanoorte hulka.

Kodanlus omalt poolt püüdis teha kõik, et suruda maha töötava rahva vabaduspüüdu. Selleks rakendati hirmutamist, terrorit, äraostmist. Poliitilised kohtuprotsessid olid saanud igapäevaseks asjaks.

"149 protsessil" kõnelesid kodanluse esindajad erilise hirmutundega tööliste spordiseltsidest "Herkules" ja "Spartakus". Valitseva klassi kartus töölisnoorte ühtekuuluvuse üle oli väga suur. Kaebealustele Hendrik Alli-

---

[1] Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost II, lk.10

kule, Jaan Tombile, Aleksander Resevile, Joosep Saadile, Olga Künnapuule, Eduard Veile ja teistele esitati süüdistusena nende kuuluvumine tööliste spordiseltsi "Spartakus" liikmeskonda.

29. novembril 1924. aastal toimus Eestimaa Kommunistliku Partei ja Eestimaa Kommunistliku Noorsoo Ühingu ühine nõupidamine, kus otsustati alustada ülestõusu 1. detsembri varahommikul. Töölissportlased võtsid ülestõusust osa ning võitlesid kodanluse ülekaalukate jõudude vastu kuni viimse hingetõmbeni. Ülestõusust osavõtmise pärast hukati kodanluse poolt sellised tuntud töölissportlased nagu V. Vollmann, M. Dreiman, Arkadi ja Voldemar Andresen, J. Kuuskman ja paljud teised.

1. detsembri ülestõusu lüüasaamine 1924. aastal ning sellele järgnenud valge terror tõid endaga kaasa tööliste spordiseltside purustamise. Vaatamata oma terrorile ei suutnud kodanlus aga revolutsioonilist töölisliikumist täielikult lämmatada.

Peale 1. detsembri ülestõusu lüüasaamist tugevdasid sotsid oma positsioone paljudes töölisorganisatsioonides. Partei Keskkomitee seadis kõigile kommunistitele, kommunistlikele noortele ning teistele klassiteadlikele töölistele ülesandeks astuda sotside poolt asutatavate organisatsioonide liikmeks ning muuta need oma legaalse töö toetuspunktideks [1].

---

[1] Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost II, lk. 138.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

III PEATÜKK

RASKEJÕUSTIKU ARENG

Kes ei tunneks kuulsaid Eesti matimehi! Alates juba möödunud sajandi viimasest veerandist olid kodumaa kuulsad jõumehed tuntud kogu maailmas. G. Lurich, G. Hackensmidt, R. Oksa, J. Jaago, A. Neuland, A. Schmidt jt. on üldtuntud nimed. Järgnevas peatükis mõni lehekülg nendest, kes aitasid meie kuulsusrikast raskejõustikku ülal hoida ja kaitsesid Eesti spordiau aastail 1920-1925.

1908. aastal kui asutati Tartu spordiselts "Aberg", hakati siin tõsiselt tähelapnu pöörama maadlus- ja tõstespordile. Harjutati ka poksi. Eriti suuri teeneid oli selles seltsi asutajal Aleksei Palmil. Tema algatusel telliti Leipzigist kolm komplekti poksikindaid. Harjutati R. Jakobsoni ja Joh. Hützi juhtimisel. Esimene avalik esinemine oli 1910. aasta augustis Tartu spordiseltsi "Aberg" spordipeol[1].

Tõstmises ja maadluses jätkusid Eesti vanad traditsioonid. 1920. aasta olümpiamängudest võtsid Eesti raskejõustiklastest osa Alfred Neuland, Alfred Schmidt, Mihkel Müller, Artur Kukk, Karl Kõiv, Hermann Kruusenberg, Johannes Pütsep, Eduard Steinberg.

12-13. märtsil 1921. aastal korraldas Eesti spordiselts "Kalev" rahvuslikud raskejõustiku võistlused Tallinnas Börsesaalis. Maadlusvõistlused toimusid neljas kehakaalus: sulgkaalus, kergekaalus, keskkaalus, raskekaalus, kus võitjateks tulid vastavalt Koolmann, Pütsep, Mets ja Steinberg.

Spordiselts "Jycke" korraldas Soomes Imatral rahvusvahelised maadlusvõistlused, millest ka Tallinna kalevlane

---

1 "30 aastat Tartu poksi", Tartu 1940, lk. 9

Eduard Pütsep osa võttis ja sulgkaalus võites Toivalat ja Soome teisi selle kehakaalu paremaid esimeseks tuli [1].

Tartu spordiselts "Kalev" korraldas 17-18 sept. 1921.a. ülemaalised maadluse esivõistlused. Sulgkaalus võitis Kusnets (Tallinna "Kalev"), kergekaalus Pütsep, keskkaalus Steinberg, poolraskekaalus Kruusenberg, ja raskekaalus Kukk. Eestimaa Vabrikantide ühingu rändauhinna omandas esimest korda Pütsep [2].

5-8. nov. 1921. aastal Helsingis võtsid osa 11 eestlast - kärbeskaalus Volrat, sulgkaalus Pütsep, Kusnets, kergekaalus Hermann ja Kaasik, keskkaalus Steinberg, Müller ja Ternestin, poolraskekaalus Peterson ning Kruusenberg ja raskekaalus Kukk. Eestlastest olid parimad Pütsep ja Volrat, kes saavutasid oma kehakaalus neljanda koha.

Tartu spordiseltsi „Aleng" asutajad. Vasakult: F. Palm, Aleksei Palm, August Lazarik ja Oskar Assu.

---

1 "Eesti Spordileht" nr.15-16 (30-31), 15. juunil 1921, lk.117

2 "Eesti Spordileht" nr.28-29 (43-44), 15. okt. 1921, lk.221.

Riikide arvestuses oldi kolmas 5 punktiga [1].

Eesti rahvusmeeskond Helsingis maailma meistri-võistlustel maadluses 1921. aastal.

4-6. märtsil 1922. aastal toimusid Stokholmis maailma esivõistlused maadlusas. Eestlastest võtsid osa Pütsep ja Kukk. Neist Pütsep tuli kõrbeskaalus teiseks. Meeskondlikult jagati 5-6 kohta 2 punktiga [2].

1922. aasta lõpus korraldati maadluses hulgaliselt võitslusi kohtadel, kus organiseerijateks olid Tartu Spordiselts "Kalev", Paide spordiselts "Järvala", Harku "Tasuja" jt.

Osa sportlasi käis võistlemas välismaal - Porvoos, Viiburis ja Helsingis. Porvos esinenud Pütsep sai teise koha, Ternestin ja Kukk said kolmanda koha.

Võimlemisspordiselts "Sport" korraldas rahvusvahelised maadlusvõistlused 2-3. dets. 1922. aastal Tallinnas, milledest võttis osa peale meie maadlejate veel ka Soome

---

1 "Esti Spordileht" nr.32-33 (47-48), 26.nov. 1921, lk.253-256.

2 "Eesti Spordileht nr. 13, 3. apr. 1922, lk. 138-141.

esindus. Kuulsam soomlastest oli kahtlemata Artur Lindfors (Antverpeni keskkaalu teine), võisteldi neljas kehakaalus, kusjuures soomlastest suutis kohale tulla vaid poolraskekaalus võistelnud Lindfors (Akilles Porvo) meie R. Loo ees [1].

2-4. veebr. 1923. aastal toimusid Helsingis rahvusvahelised võistlused maadluses "Kisa-Veikot" organiseerimisel, kus Pütsep saavutas teise koha kärbeskaalus. Eestlastest võtsid nendest võistlustest osa MemlA. Kukk ja V. Ternestin [2].

"Eesti Spordileht" teatas, et maadluskuulsus Robert Oksa oli kolinud elama Tallinna. Ta oli sündinud 1893.aastal Turus. Maadlust alustanud viieteistkümne aastaselt. 1923. aastal võistles Vaaras, kus võitis selliseid kuulsusi nagu Kaipiot, Forsi, Lindforsi, Asikaist, rootslast Feldströmi alla viie minuti. 1925. aastal käinud võistlemas Norras ja Rootsis, kus ta ühe kuu jooksul seitsmel võistlustel esines ja kõiki oma vastaseid võitis, oli Soome meister 1915-1916-1917. aastatel. 1918-1921. aastail elas Rootsis, kus võitis maailmameistrit Claes Johansoni neli korda seljavõiduga [3], Vestergreni punktidega ja Nilsoni töövõiduga [3].

Eesti 1923. aasta maadluse esivõistlustest 3-4. märtsil võtsid osa mitmed spordiseltsid. Üldvõidu sai võimlemisspordiselts "Sport" ning parimaks maadlejaks tunnistati Eduard Pütsep. Eesti meistriks tulid; kärbeskaalus - Kurvits (Tartu "Kalev"); sulgkaalus - A. Praks (võimlemisspordiselts "Sport"); kekkkaalus - V. Ternestin (võimlemisspordiselts "Sport"); poolraskekaalus - R. Steinberg (võimlemisspordiselts "Sport") ja raskekaalus - H. Kruusenberg (Tallinna "Kalev").

Raskejõustikus korraldasid võistlusi veel Järvamaa

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 4, 5. märtsil 1923, lk. 85-86.

2 "Eesti Spordileht" nr. 3, 17. veebr. 1923, lk. 66.

3 "Eesti Spordileht" nr. 1, 13. jaan. 1923, lk.17-18.

spordiselts "Maleva", Tallinna "Kalev" ja Tartu "Kalev".

1923. aastal toimunud Göteburgi mängudel maadlesid edukalt ka Eesti matimehed. Klassikalises maadluses tuli Pütsep kärbeskaalus esimeseks, Värter teiseks, vabamaadluses oli Kusnets teine, Värter kolmas ja Kruusenberg poolraskekaalus teine. Koos tõstjatega saavutati Göteburgi mängudel teine koht.

10-11. nov. 1923. aastal oli Pärnu maakonna raskejõustiku võistluste korraldajaks spordiselts "Tervis". Kooliseltsi saali kogunes 24 osavõtjat 4-st spordiseltsist. Esindatud olid "Tervis" - 14, Sindi "Kalju" - 8, Türi "Kalev" - ja "Vaprus" kumbki ühe mehega. Maadluses oli endiselt ainuvalitsejaks spordiseltsi "Tervis" koondmeeskond, kuhu kuulusid ka V. Unger, A. Nõmm, Fr. Jürgenson, P. Kroll, R. Tõlp, A. Einmann ja A. Teearu.

1924. aastal tuli Pariisi olümpiamängudel olümpiavõitjaks Eduard Pütsep. Keskkaalus saavutas Roman Steinberg kolmanda koha ja kergekaalus Kusnets neljanda koha [1].

Aasta vahetusel käisid meie matimehed V. Väli ja R.Loo Soomes Imatra "Jycke" 15. aastase juubeli auks korraldatud võistlustel, kus V. Väli tuli sulgkaalus esimeseks, alistades sealhulgas ka Pariisi olümpiamängude võitjat vabamaadluses K. Pihlamäge, R. Loo oli poolraskekaalus kolmas [2].

17-18. jaan. 1925. aastal toimusid Viiburis "Viipurin Voimalijate" poolt korraldatud suured rahvusvahelised maadlusvõistlused, kus meie maadlejad esinesdi edukalt. Kõrvuti maadlusmeistritega maadlesid A. Praks, tulles kergekaalus teiseks ja R. Loo, tulles poolraskekaalus kolmandaks [3].

6-8.veebr. 1925. aastal toimusid Kaunases maadlusvõistlused, mida korraldas Leedu Jalgrattaselts. Siin demonst-

---

1 "Päevaleht" nr. 185, 1 juulil 1924, lk. 4,6.

2 "Eesti Spordileht" nr.2, 14. jaan. 1925, lk. 2.

3 "Eesti Spordileht" nr.4, 28. jaan. 1925, lk. 6.

reeris oma üleolekut meie maadluskorüfee Pütsep, kes võitis ülivõimaalt. Samal ajal võistles Rootsi maadlusliidu poolt 1-2. veebr. korraldatud maadlusvõistlustel R. Loo. Nimetatud võistlustel pidas ta 26-minutilise võistluse Rootsi maailmameistri C. Vestergreniga ning lõpuks tunnistati rootslane võitjaks. Ka Novoköpingis 5. veebruaril jäi ta maailmameistri järel teiseks. Seejärel võisteldi Jönköpingis, kus R. Loo tuli esimeseks poolraskekaalus. 9-10. veebr. maadles ta Eskilstunas, kus ta jäi raskekaalus Riskthoffi ja Svenssoni järel kolmandaks [1].

Berliinis toimusid jaanuarikuus viimastel päevadel elukutseliste maadlejate rahvusvahelised võistlused. Eestit esindas tolleaja kõige parem Eesti elukutseline maadleja Jaan Jaago. Otsustavas kohtumises sakslase Westergoard-Schmidt'iga näitas Eesti vägimees, et ta oli õigustatult maailma tugevamaid mehi ja võitis [2].

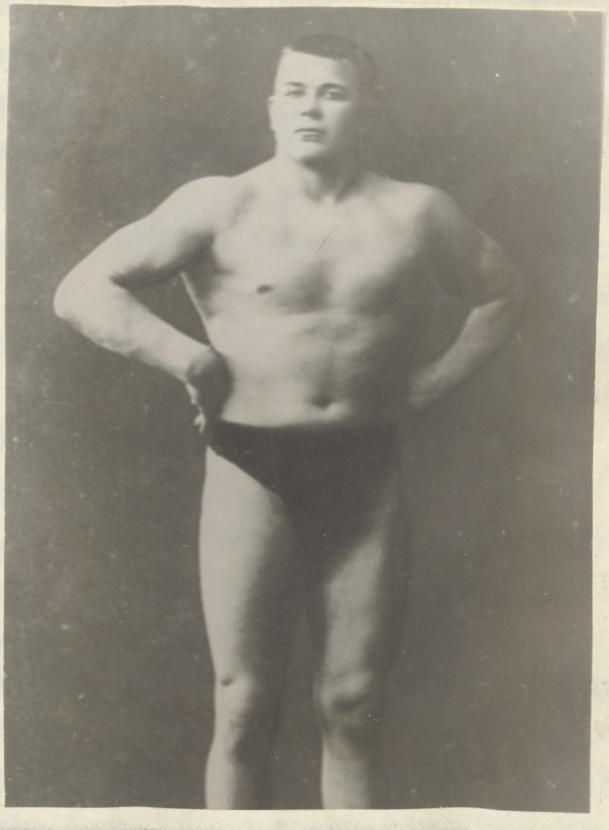

Jaan Jaago - Georg Lurichi andekamaid õpilasi.

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 7, 18. veebr. 1925, lk. 2.

2 "Eesti Spordileht" nr. 7, 18. veebr. 1925, lk. 2.

Eesti 1925. aasta esivõistlused maadluses toimusid 33 sportlase osavõtul. Kärbeskaalus oli nelja osavõtja seas parim Ernesaks (võimlemisspordiselts "Sport") Voldi (Tartu "Kalev") ees. Sulgkaalus oli samuti neli maadlejat, kusjuures otsustavas matšis Pütsepa ja Väli vahel jäi maadlus viiki. Nüüd otsustas kergem kehakaal ja see oli Pütsepal. Kergekaalus kuue võistleja hulgas restusid sportlased paremusjärjestuses: Praks, Kusnets ja Horner. Keskkaalus oli üllatuslikult esimene võimlemisspordiselts "Sport" liige Mahoni kuulsa Terneste[4] ees. Poolraskekaalus oli esimene Värter, teine Steinberg. Raskekaalus alustasid võistlust viis rammumeest, kus R. Loo oli ülekaaluhas võitja, kusjuures teiseks tuli üha enam progresseeruv pärnulane Teearu. Meistrivõistluste põhjal määrati ka Eesti esindusmeeskond maavõistluseks Läti vastu. See oli järgmine: kärbeskaalus - Ernesaks, Põntison, reservis Volt; sulgkaalus - Pütsep, Väli, reservis Käpp; kergekaalus - Praks, Kusnets, reservis Kullisaar; poolraskekaalus - Steinberg, Pohla, reservis Värter ning raskekaalus - Loo ja Teearu, reservis Pohla [1].

14-15. märtsil 1925. aastal toimunud maavõistluse Lätiga suutsid meie matimehed lõpetada võiduga 21:15, kusjuures eestlased saavutasid kolm esimest, neli teist ja neli kolmandat kohta lätlaste kahe teise ja kahe kolmanda koha vastu [2].

Tahaksin mõne lausega peatuda ka Anton Koolmannil, Eesti 1924. aasta kärbeskaalu meistril maadluses, kes elukutselt oli meremees. Austraalia leht "The Age" kirjutas 8. sept. 1925. aastal: "Eestlane Koolmann on ideaalne maadleja ja on asjatundjate arvates võimeline maailmameistriks tulema. Koolmann on üliloomulikult tugev oma keha kohta ja kaval." A. Koolmann tuli Austraalia meistriks 1925. aastal nii kergekaalus, kergekeskkaalus kui ka keskkaalus. Kergekaalus

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 9, 5. märtsil 1925, lk. 3-4.

2 "Eesti Spordileht" nr. 11, 18. Märtsil 1925, lk. 4-5.

võitis ta F. J. Alliku punktidega, A. Murdochi seljatas üheksandal minutil ja A.M'Colli kaheksandal minutil. Kergekeskkaalus võitis ta T.P. Bolgeri seitsmendal minutil ja J.C. Dignami punktidega ning keskkaalus võitis ta T.H. Morrise punktidega[1].

7-9. nov. 1925. aastal korraldas Helsingi Atleetklubi Soome Ooperis suuerd rahvusvahelised maadlusvõistlused, kus oli osavõtjaid üle viiekümne. Eestlastest saavutas Väli kergekaalus teise koha , kuna Loo pidi leppima väga tugevas konkurentsis kolmanda kohaga.

Teatavasti asus meie kangemaid matimehi Eduard Pütsep elama Helsingisse ning seal jätkas ta oma maadlusturneesid. Stokholmis saavutas ta esikoha sulgkaalus, kusjuures ta võitis A. Östmani punktidega, V. Karlsoni kahe minuti ja kolmekümne sekundiga ja Nordströmi nelja minuti ja kolmekümne kuue sekundiga. Mõni päev hiljem kordas ta oma saavutust, seekord juba raskemas kaalukategoorias - kergekaalus[2].

Meie tuntumaid maadlejaid - - Eduard Pütsep.

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 9, 5. Märtsil 1925, lk. 3-4.

2 "Eesti Spordileht" nr. 46, 3.dets. 1925, lk.3.

Eelnevalt märgitud E. Pütsepa võitudele andis tooni veel R. Loo edukas esinemine Rootsis, kus ta jäi teiseks ja kaotas napilt igipõlisele rivaalile, maailmameister Vestergrenile.

21-22. nov. 1925. aastal korraldas Eesti spordiselts "Kalev" maadlusvõistlused, millest oli erakordselt elav osavõtt. Sulgkaalus oli osavõtjaid juba kuus ja esimeseks tuli vanameister Volrat. Kergekaalus tuli võitjaks Käpp, sest Välil purunes võistluste ajal kulm. Keskkaalus suutis oma ülekaalu maksma panna Kusnets, kellele järgnesid Kullisaar ja Praks. Poolraskekaalus oli seekord peremees Kraanberg. Raskekaalus olid kolm võrdset: Pohla-Kruusenberg-Teearu. Nendevahelised matšid lõppesid kõik viigiga ja nüüd tuli kohtadele määramiseks appi võtta kehakaalud. Eelpool antud järjekorras kujuneski paremusjärjestus [1].

Sama aastal toimusid veel Tartu "Kalevi" korraldusel kohalikud võistlused maadluses, millest võtsid osa vaid kohalikud sportlased.

Ka tõstmises arenesid edasi vanad traditsioonid. 12-13. märtsil 1921. aastal korraldas Eesti spordiselts "Kalev" Tallinnas paralleelselt maadlusvõistlustega ka tõstevõistlused, kus võitsid kehakaalude järjekorras: G. Ernesaks, (Tallinna "Valvaja"), E. Vanaaseme (Tartu "Kalev"), A. Neuland (Tallinna "Kalev") ja H. Raag (Tartu "Sport")[2].

Eesti tõstjatest olid 1921. aastal maailmarekordeid püstitanud Neuland, Schmidt, Ernesaks. Häid tagajärgi olid saavutanud veel Kõiv, Noormägi, Puusaag ja Hallap.

25-26. märtsil 1922. aastal toimusid Eesti esivõistlused tõstmises, kus kergematest kaaludest peale tulid Eesti meistriteks Schmidt, Kukk, Puusaag, Hallap ja Tammer.

29-30. apr.1922. aastal toimusid Tallinnas ülemaailmsed tõstevõistlused. Võistlused avas siseministri abi Kübarsepp, millele järgnes Tõnsoni sõnavõtt.

---

1 "Eesti Spordileht" nr.46, 3.dets.1925, lk.6.

2 "Eesti Spordileht" nr.7-8 (22-23),19.märtsil 1925,lk.55-56.

Sulgkaalus võistles kuus võistlejat, kus maailmameistriks tuli šveitslane Graf eestlaste Kõivu ja Ernesaksa ees. Kergekaalus saavutasid eestlased seitsme osavõtja hulgas kolmikvõidu - Neuland, Vanaaseme, Noormägi. Keskkaalus oli kaheksa osavõtjat ja siin tuli meistriks Hallap, kusjuures Puusaag oli kolmas. Poolraskekaalus startis seitse sportlast, neist tulid Toom ja Tihane teisele kohale ja kolmandale kohale. Raskekaalus tuli meistriks Tammer, Raag oli kolmas. Püstitati kuus maailmarekordit. Nende seas olid ka Alfred Neulandi kahe käega tõukamine 115 kg, kahe käega rebimine 91,25 kg, ka Alfred Schmidt'i ühe käega tõukamine 79,5 kg kergekaalus.[1]

1923. aasta alguses sõitis Alfred Neuland ravile Saksamaale, kus ta külastas ka Berliini suuremat raskejõustiku seltsi "Heros". Seal saavutas ta ühe käega rebimises 77,5 kg ja kahe käega rebimises 95 kg.

Eesti Kerge-, Raske- ja Veespordi Liidu juhatus teatas, et senised naeltes arvestatud Eesti tõsterekordid on kilogrammidesse ümber arvestatud ja 10. veebr. 1923. aastast peale arvestatakse kõik tõstevõistluste tagajärjed kilogrammides [2].

Selline muudatus oli seotud rahvusvaheliste spordisuhete tugevnemisega Eesti ja teiste Euroopa maade vahel, ning üleminek üldisele süsteemile - tagajärjed arvestati kõikjal kilogrammides.

24 - 25. märtsil 1925. aastal peeti Ekraveliidu poolt ära tõstevõistlused, kus püstitati eestlaste poolt kolm maailma ja neli Eesti rekordit. Vanaaseme püstitas maailmarekordi kahe käega surumises kergekaalus tulemusega 90 kg. Keskkaalus püstitas Neuland koguni kaks maailmarekordit ja nimelt ühe käega rebimises 77, 5 kg ning ühe käega tõukamises 92,5 kg. Teistest tublimatest tõstajatest paistsid silma - Kõiv, Ernesaks, Liibusk,

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 18-19, 13. mail 1922, lk. 199.

2 "Eesti Spordileht" nr. 4, 5. märtsil 1923, lk.94-95.

Noormägi, Hallap, Mändmets, Tammer, Raag. Eestimaa Vabrikantide Ühingu poolt annetatud auhinna paremale tõstjale sai üheks aastaks enda valdusse A. Neuland [1].

Eesti raskejõustiku suured päevad olid Göteburgis tsirkuses tõstevõistlused. Sulgkaalus saavutas Karl Kõiv suuruste hulgas tulemuse 217,5 kg kolmanda koha. Kergekaalus oli Neuland esimene 250 kilogrammiga, Schmidt samas kehakaalus kolmas 245 kg-ga. Keskkaalus oli Puusaag neljas 257,5 kilogrammiga. Poolraskekaalus olid Jaan Kikas 262,5 kilogrammiga ja Julius Mändmets 255 kilogrammiga vastavalt teine ja kolmas. Raskekaalus tuli võitjaks Harald Tammer 280 kilogrammiga [2].

17-18. nov. 1923. aastal korraldas Tartu "Kalev" tõstmisvõistlused, kus kergekaalus püstitas Voldemar Noormägi (Narva "Võitleja") kahe käega surumises 91 kilogrammiga maailmarekordi [3].

1923. aastal kerkisid Pärnumaal esile sellised tõstjad nagu Max Oley, Mihkel Laas ja Martin Tamm. Esmakordselt võttis Pärnumaal sellel aastal tõstevõistlustest osa pärastine Eesti suurtõstja A. Luhaäär.

Vaadates 1923-1924. aastate tulemuste põhjal Pärnumaa tõstespordi taset, tuleb konstanteerida, et see hakkas juba jõudma tolleaegse Eesti tõstespordi üldtasemeni, kuigi ajajärku valitsesid sellised tuntud nimed nagu Voldemar Noormägi, A. Neuland, S. Hallap, J. Torm, G. Ernesaks, H. Tammer, K. Kõiv, J. Kikas, Raag, kelledest esimese nelja nimele kuulusid 9 maailmarekordit. Oma tõstete kogusummaga pääsesid siiski Eesti kuue parema hulka Pärnumaalt viis meest: Max Oley, A. Luhaäär, M. Tamm, A. Selling ja H. Adamson [4].

---

[1] "Eesti Spordileht" nr.7-8, 1. mail 1923, lk.156.

[2] "Eesti Spordileht" nr.11-12, 6. aug. 1923, lk.241-246.

[3] "Eesti Spordileht" nr.18-19, 26. nov. 1923, lk.371.

[4] Spordiselts "Tervis" album, lk38.

14-15. veebr. 1925. aastal korraldatud Pärnumaa raskejõustiku võistlustel püstitasid Al. Kask Sindi "Kaljust" ja E. Brock spordiseltsist "Vaprus" Eesti rekordid tõstmises.

1925. aasta Eesti tõstemeistriteks tulid alates kergematest kehakaaludest: Kask (Sindi "Kalju"), Roos ("Sport"), Kikas ("Kalev"), Mändmets ("Sport") ja Raag ("Sport").

1924. aastal toimunud Pariisi olümpiamängudel esinesid suurepäraselt Eesti tõstjad: Vanaaseme tuli sulgkaalus seitsmendaks, Ernesaks kuuendaks, Neuland keskkaalus teiseks ja Kikas samas kehakaalus kolmandaks, kuna poolraskekaalusoli Hallap üheksas. Püstitati kaks maailma rekordit: Neuland ühe käega rebimises 82,5 kg ja Kikas kahe käega tõukamises 127,5 kg.[1]

Alfred Neuland - - Eesti tuntud tõstesportlane.

---

[1] "Päevaleht" nr. 196, 24. juulil 1924, lk.5 ja nr. 197, 25. juulil 1924, lk.4.

Kui nüüd vaadelda maailma rekordeid tõstmises, siis tuleb märkida, et eestlastele kuulus 1925. aasta esimesel poolel seitse maailamrekordit: keskkaalus Neulandi parema käega rebimine 82,5 kg, vasaku käega tõukamine 92,5 kg, kahe käega rebimine 100 kg. Ka kergekeskkaalus kahe käega rebimises kuulus maailmarekord Neulandi nimele 97,5 kg. Keskkaalu vasaku käega tõukamises kuulus rekord Noormäele 91 kilogrammiga, keskkaalu kahe käega tõukamises Kikasele 127,5 kilogrammi ning poolraskekaalus kuulus vasaku käega rebimises maailmarekord Hallapile 80 kilogrammiga.

Poksi taassünniks võib Eestis pidada 1920. aastat, kuid nüüd juba Tallinnas. Eesti spordiselts "Kalev" kuulutas välja poksivõistlused 27-28. novembril 1920. aastal, kuid võistlused jäid millegipärast pidamata. 1921.aastal andis uue tõuke Dempsey-Carpentier'i matš maailmameistri nimele. Sama aasta 5. juunil korraldas võimlemisspordiselts "Sport" pärast jalgpallivõistlust soomlastega ka poksivõistlused.

15. juulil samal aastal moodustati võimlemisspordiselts "Spordi" juurde poksi osakond, kuhu kuulusid 20 osavõtjat, nende seas ka Peeter Matsov ja Nikolai Matsov (Maatsoo). Poksitreeneriks oli A.Harlampiev[1].

Võimlemisspordiselts "Sport" korraldas esimese rahvusvahelise matši 1921. aasta oktoobris Helsingis "Helsinki Nyrkkeilyn Seuraga". Tagajärjeks jäi viik 4:4.

14. mail 1922. aastal korraldas Helsingi Poksiklubi huvireisi Tallinna, Sama aasta suvel oli aga maavõistlus rootslastega poksis. Rootslasi esindas spordiklubi "Linnea". Kõik matšid lõppesid rootslaste võiduga.

23-24. märtsil 1923. aastal peeti Tallinnas esimesed Eesti esivõistlused poksis, millest võttis osa 18 nahkkindameest viies kehakaalus.

---

1 "30 aastat Tartu poksi", lk. 25-26

Meistriteks tulid alates kergematest kehakaaludest Odrovonsh, Palm, Einamnn, Kütt ja Gern [1].

Järgneval aastal olulisi muudatusi Eesti poksis ei toimunud, kuid 1925. aastal Eesti esivõistlustel võisteldi juba kuues kehakaalus ja meistriteks tulid mitmed uued lootusandvad noored. Eesti meistriteks tulid: kukkkaalus - Leiger, sulgkaalus - Luts, kergekaalus - Maasik, kergekeskkaalus - Einmann, keskkaalus - Palm, poolraskekaalus- - Tamberg.

1925. aasta aprillikuus korraldas Helsingi Atleetklubi suured rahvusvahelised võistlused poksis, millest ka eestlased Palm, Klausner ja Kukk osa võtsid. Kõik nad tulid ka vastavalt oma kehakaaludes võitjateks [2].

Maavõistlus Lätiga võideti Eesti poksijate poolt ülekaalukalt 31:16.

Tagasi vaadates aastatele 1920-1925 võib julgelt öelda, et meie traditsioonid raskejõustikus jäid püsima ja vanade kuulsuste asemele tulid uued kalevite pojad. Eesti tõstjad säilitasid koha maailma paremiku hulgas, maadlejad tõusid iga aastaga maailma parimate maadlejatele üha lähemale ning poksis pandi alus Eesti kuulsusrikkale poksile, mida hiljem jätkavad N. Maatsoo, Stepanov, Kariste jt. Pariisi olümpiamängudel võidetud kõrged kohad räägivad meie raskejõustiku kõrgest tasemest maailma areenil sel perioodil.

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 5-6, 29. märtsil 1923, lk. 121.

2 "Eesti Spordileht" nr. 15, 16. apr. 1925, lk. 4.

IV PEATÜKK

KERGEJÕUSTIKU ARENG

Kergejõustik kodanlikus Eestis (aastail 1920-1925)

Kergejõustikku võib lugeda üheks vanemaks spordialaks. Me teame, et juba Vanas-Kreekas tegeldi selliste aladega nagu kiirusjooks, kettaheide, pikamaajooks. Sajandite jooksul need alad täienesid üha uute aladega. Kaasajal koosneb kergejõustik mitmekümnest eraldi võistlusviisist. Eestis peeti juba kergejõustiku võistlusi sajandi vahetusel, kuid need olid oma olemuselt vägagi primitiivsed. I Maailmasõda andis omalt poolt purustava löögi üha arenevale spordile, sealhulgas ka kergejõustikule. 1920. aastal hakatakse pidama kergekõustiku võistlusi uuesti. Kergejõustikus tegid oma esimesed võistlused rahvusvahelisel areenil Aleksander Klumberg, Harald Tammer, Jüri Lossmann, Johannes Villemson, Reinhold Saulmann, Arnold Veiss, Hermann Paal, Eduard Hermann ja Johannes Martin. Neist mitmekülgsem oli Aleksander Klumberg, kes 1920. aastal püstitas maailmarekordi kümnevõistluses 8025,52 punktiga. Vägagi kõrgetasemelised olid Jüri Lossmani tagajärjed - teine koht Antverpeni olümpiamängudel maratonijooksus ja Harald Tammeri kuues koht nimetatud olümpiamängudel.

Tartu spordiseltsi "Kalevi" parematest kergejõustiklastest 1920. aastal nimetaksin H. Blumbergi, Arved Saati, Elmar Reimanit, G. Vaha, Paul Steinbergi, Aleksander Antsonit, G. Kalkunit ja R. Ivaskit [1].

26. sept. 1920. aastal EEsti Spordiselts "Kalev" korraldas "Kalevi" aias kergejõustiku võistlused. Seati üles neli uut Eesti rekordit: Tammer tõukas kuuli 14,09, kõrgushüppes ületas Ever 1.65, Anton (Kuressaare "Harju-

---

[1] Tartu Spordiseltsi "Kalev" 35. a. juubeli album, Tartu 1936, lk. 35.

taja") viis tunnijooksus rekordi 16970 meetrini ning Villemson jooksis 1000 m 2.41,8-ga. Samal ajal võistles Klumberg Soomes, kus ta odaviskes oli esimene, kõrgushüppes teine ja kolmikhüppes ning kettaheites kolmas [1].

26-28. septembrine toimusid traditsioonilised Eesti üliõpilaste sügisesed kergejõustiku võistlused. Osa võtsid järgmised organisatsioonid: Eesti üliõpilaste selts "Bironia", "Fr.Estica", "Sakala" ja "Ugala" [2].

Võimlemisspordiseltsi "Sport" korraldusel viidi läbi 17. aprillil 1921. aastal võidujooks Nõmmelt Tallinna. Raja pikkuseks mõõdeti 7500 meetrit. Esikohale tuli võimlemisspordiseltsi "Sport" liige Paal tagajärjega 28.50,8; talle järgnesid Nuuter, Sinkel, Vander. Osavõtjaid oli 10, kuid nagu samas märgib "Võitja", oli 1914. aastal samadest võistlustest osavõtnud üle 30 sportlase [3].

1920. aastal peeti esimene teatejooks ümber Tallinna. Esindatud olid "Kalev" - kahe meeskonnaga, sõjaväe spordikursused nelja meeskonnaga ka kuulipildujate rood ühe meeskonnaga. Võitis "Kalevi" A meeskond 13.44, kusjuures võitnud meeskonnas tegi kaasa maadlustäht Pütsep.1921.a. toimus võistlus 1. mail, kusjuures seekord oli korraldaja Eesti spordiselts "Kalev". Osa võtsid viis võistkonda, neist "Kalev" nelja ja "Sport" ühe võistkonnaga. Seekord tuli võitjaks "Spordi" meeskond, kuna vahepeal suure edumaaga juhtinud "Kalevi" A meeskonna liige Neumann eksis rajaga. Võitja aeg 13.06,6 [4].

1921. aasta maikuu algul korraldati murdmaajooksu võistlusi Põltsamaal spordiseltsi "Paala" korraldusel,

---

1 "Päevaleht" nr. 218, 27. sept. 1920, lk. 1.

2 "Päevaleht" nr. 223, 2. okt. 1920, lk. 3.

3 "Võitja" nr. 3, 1921. (a. maikuu), lk. 12.

4 "Eesti Spordileht" nr. 13-14 (28-29), 28.mai 1921, lk.105.

Kirna-Paides spordiseltsi "Maleva" korraldusel, Pirital Tallinna "Kalevi" korraldusel.

4-5. juunil 1921. aastal korraldas Tallinna spordiselts "Kalev" kergejõustiku võistlused, millest võtsid esmakordselt osa ka Rootsi esindajad, Upsala üliõpilased. Võistluste korraldamist segas vihm. Teisel võistluspäeval sadas kogu aeg. Osa võttis üheksa spordiühingut, neist neli välismaalt - Upsala Rootsist ja Viiburi "Reipas", Helsingi "Kisa-Veikot" ning Turu Spordiliit Soomest. Üksikutel aladel esinesid hästi: 100 m - Härö ("Reipas") - 11,5; 400 m - Härö - 52,9; 1500 m - Villemson ("Kalev") - 4.13,0 ; 5000 m - Lindberg ("Upsala") - 16.57,2; 10000 m - Sandin ("Upsala") - 35.34,6; 100 m tõkkeid - Holmer ("Upsala") - 17,0; 60 m - Pihlak ("Kalev") - 8,8; kaugushüpe - Härö - 6,46; kõrgushüpe - Holmer - 1,70; teivashüpe - Ever ("Kalev") - 3,30; kuulitõuge - Tammer ("Kalev") - 13,69? kettaheide - Tammer - 38,61; odavise - Johanson ("Kisa-Veikot") - 57,93 [1].

18-19. juunil toimusid Harjumaa maakonna esivõistlused kergejõustikus, kus silmapaistvamatest tagajärgedest võiks nimetada Everi kõrgushüpet 1.70 ja Tammeri rekordit kuulitõukes 15.18 [2].

29. mail peeti Järvamaa spordiseltsi "Maleva" korraldusel maakonna esivõistlused kergejõustikus, millest võtsid peale spordiseltsi "Maleva" osa veel Türi Spordiring, Paide Kaitseliidu spordiring. Tagajärjed jäid suure tuule tõttu kesisteks.

1921. aasta juulikuu alguses toimusid Rootsis rahvusvahelised kergejõustiku võistlused, millest Eestist võtsid osa Klumberg, Villemson, Tammer. Silmapaistvalt esines Klumberg, kes pärast esimest võistluspäeva oli küm-

---

1 "Eesti Spordileht" nr.15-16 (30-31), 15.juuni 1921, lk. 118-120.

2 "Eesti Spordileht" nr. 17-18 (32-33), 1.juulil 1921. lk. 139.

nevõistluses kolmandal kohal 3849 punktiga, kaotades rootslastele Nilssonile ja Ohlssonile vastavalt 223 ja 196,5 punktiga. Teisel võistluspäeval suutis ta koguda juurde veel 3621 punkti ja tuli 7470 punktiga Nilssoni järel teiseks. Lisaks teisele kohale kümnevõistluses tuli ta ka odaviskes 54,65-ga teiseks. Villemson võttis osa ühe miili jooksust, 800 m ja 500 m jooksust, milledes ta saavutas vastavalt 4.23,3-ga neljanda, 2.01,3-ga kolmanda koha ja 1.08,5-ga ka kolmanda koha. Kuulitõukes

Aleksander Klumberg hüppel.

oli Tammer neljas. Võistlused jätkusid Falunis, kus Klumberg võitis kõrgushüppe 1.75-ga ja kaugushüppe 6.55, kolmikhüppes tuli tal leppida teise kohaga 13,54. Kuulitõukes suutis Tammer seekord oma paremuse maksma panna ja tuli 13,49 esimeseks. Esikoha sai ta ka kettaheites 40,67-ga. Klumberg võitis esikoha veel odaviskes 55,66.[1]

13-14. augustil toimusid Tartu "Kalevi" korraldusel Tallinna tänava spordiplatsil Tartu maakonna esivõistlused kergejõustikus. Osa võtsid kohalikud spordiseltsid "Kalev" ja "Sport". Parimaks tulemuseks tuleb pidada Saadi odaviset - 53,77,mis ühtlasi oli ka Tartu maakonna rekordiks[2].

Esimesed Pärnumaa esivõistlused korraldas spordiselts "Tervis" 5. ja 6. augustil 1921. aastal, mil püstitati ka esimesed maakonna rekordid.

Eesti esivõistlused kergejõustikus peeti 20-22. augustil 1921. aastal Osavõtjaid oli Tartust, Paidest, Rakverest, Tallinnast, Pärnust, Massilisusest kõneleb seegi fakt, et näiteks meeste 100 m jooksus tuli starti 18 sportlast. Selle jooksu võitis Pereversin 11,6. Odaviskes viis Klumberg Eesti rekordi tähise 60,21-le. 4x400 m teatejooksus püstitas "Kalevi" meeskond (Pereversin, Sarv, Kiilem, Villemson) Eesti rekordi 3.47,2. Vasaraheites heitis Klumberg rekordiks 35.19. Üldse püstitati seitse rahvusrekordit[3].

1921. aasta oktoobrikuus toimusid Varssavis rahvusvahelised võistlused, millest võttis osa viis riiki 70 võistlejaga. Eestlastest olid võistlustules Klumberg, Ever, Tammer ja Nuuter. Kõrgushüppes saavutasid eestlased kaksikvõidu -1. Ever - 1.78,2, 2. Klumberg - 1,78.

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 21-22 (36-37), 12. aug. 1921, lk. 167-169.

2 "Eesti Spordileht"nr.23 (38), 27. aug. 1921, lk. 181.

3 "Eesti Spordileht", nr. 23 (38), 27. aug. 1921, lk.209-212.

Kaugushüppes oli Klumberg teine 6,68-ga ja Ever kolmas 6,62-ga. Kuulitõukes ja kettaheites oli Tammer võitmatu, tagajärjed vastavalt 13,35 ja 40,61. Odaviskes oli Klumberg teistele püüdmatu [1]. Aeg 58.84.

18. sept. korraldas Riia vanim spordiselts "Union" Riia linna rändauhindadele kolmevõistlused jooksudes (60 m, 400 m, 1500 m), hüpetes (kõrgus-, kaugus- ja teivashüpe) ja visetes (kuul, ketas, oda). Hüpetes võitis karika eestlane Ever [2].

16. okt. korraldas spordiselts "Sport" Tallinna esimese ja ühtlasi viimase maratonijooksu 1921. aastal. Osavõtjaid oli kõigest neli - Sinkel ja Osteroode ning soomlased Kolehmainen ja Laaksonen. Eesti parematest ei võtnud osa Jüri Lossmann ja Heinrich Paal, esimene vähese harjuatamise pärast, teine oli end täielikult jalgpallile pühendanud. Ka Nuuter ei startinud, sest ta viibis antud momendil Varssavis. Kuigi võistlejaid oli vähe, vaatamata sellele oli jooks huvitav. Võitjaks tuli ettearvatult Kolehmainen ajaga 2.54,20 [3].

Kolmas teatejooks ümber Tallinna toimus 1. mail 1922. aastal. Ka seekord oli võidukas Võimlemisspordiseltsi "Sport" meeskond 12,07,4, "Kalevi" aeg oli 12.15,2. Peab veel märkima, et raja pikkus oli seekord tavalisest 280 meetrit lühem [4].

Tartu "Kalevi" murdmaajooksu võistlustest võttis osa kaheksa inimest. Jooksu võitis Reimann, kellele järgnesid Ilves ("Sport") ja Mitt ("Kalev").

14. mail 1922. aastal peeti ka Eesti esimesed esivõistlused murdmaajooksus. Raja pikkus oli 8000 m ja esimeseks meistriks tuli jalgpallur Heinrich Paal ("Sport") aeg 27.46,0 [5].

---

[1] "Eesti Spordileht", nr.30-31(45-46), 2. november. lk.242-244.

[2] "Eesti Spordileht", nr.30-31(45-46), 2.nov. 1921, lk. 244-245.

[3] "Eesti Spordileht", nr.30-31(45-46), 2.nov. 1921, lk.245-246.

[4] "Eesti Spordileht", nr.18-19, 23.mail, 1922.a., lk. 213.

[5] "Eesti Spordileht", nr.20-21, 27. mail 1922, lk.236.

4. juunil tulid võimlemisspordiseltsile "Sport" külla Rootsi spordiseltsi "Lianeer" sportlased, kes võtsid osa ka samal päeval korraldatud kergejõustiku võistlustest. Soomlastest olid kohal spordiseltsi "Kisa-Veikot" ja "St.Frederikshof" sportlaesd.

Eesti Spordeselts "Kalev" korraldas 17-18. juunil rahvusvahelised võistlused, millest võtsid soomlastest osa Pörhöla, Tigerstedt ja Kalberg, lätlastest Sukatneeks, Vitthot ja Ramins. 1000 m jooksus püstitas Jüri

1922. aastal teatejooksust ümber Tallinna oravõtmed võimlemisspordiselts "Sport" meeskond.

Villemson uue Eesti rekordi ajaga 2.39,2. Kettaheitse saavutas Klumberg 42,38, mis ka rekordiks kinnitati. Sama sündis odaviskega, kus Klumberg saavutas 60,33 [1].

10-11. juunil toimunud kergejõustiku võistlustel Tartus püstitas Tartu "Kalevi" liige Blumberg uue suurepärase rekordi raskusheites 15,69 [2].

---

[1] "Eesti Spordileht" nr. 23-24, 23.juuni 1922, lk.267-268.

[2] "Eesti Spordileht" nr. 23-24, 23.juuni 1922, lk.268-270.

Kergejõustiku võistlusi toimus vabariigis mitmetes kohtades. Nimetaksin Vestholmi kooli kergejõustiku võistlusi, Pärnu spordiseltsi "Tervis" korraldatud Pärnu maakonna esivõistlused, Narva spordiseltsi "Kalev" korraldusel toimunud võistlusi, Noorte püha Paides jne.

1922. aasta kergejõustiku sündmustest vajavad esiletõstmist eestlaste välisvõistlused Londonis ja Saksamaal Düssendorfis. Kui Londonis olid meie võistlejad halvas vormis, siis Saksamaal esinesid nii Klumberg kui ka Tammer hiilgavalt. Kuue tuhande pealtvaatajaskonna ees tuli Klumberg esimeseks kõrgushüppes 1,80-ga ja odaviskes, teiseks kuulitõukes, kaugushüppes ja kettaheites. Tammer võitis kuulitõuke. Londonis Stamford Bridge staadionil saavutas Klumberg odaviskes ja kettaheites teised kohad vastavalt 58,08-ga ja 39,34-ga. Kolmikhüppes tuli tal jääda kolmandaks 13,84-ga. Tammer saavutas kuulitõukes 12,93-ga neljanda koha. Düssendorfis olid Tammer ja Klumberg kuulitõukes taas esimene-teine, odaviskes heitis Klumberg Eesti rekordiks 61,10.

Samal ajal püstitas Jüri Villemson Pariisis 800 m jooksus uue Eesti rekordi 1.59,3, kusjuures tal tuli 13 osavõtja seas rahulduda neljanda kohaga [1].

Riias toimusid traditsioonilised spordiseltsi "Union" võistlused rändavatele karikatele, kus Ever võitis teistkordselt karika hüpetes [2].

Märkimist väärivad veel Tallinna "Spordi" 10. aastapäeva juubelivõistlused 22-23 juulil, millest võtsid peale meie "spordikuningate" Klumbergi, Tammeri ja Lossmanni osa veel soomlastest spordikuulsused Stenroos, Katz, Sardstoem. Siin püstitati kolm uut Eesti rekordit - Pereversin 100 m - 11,4; Saulmann 150 m - 17,8 ja Klumberg hüppas kaugust 6,92 [3].

---

1 "Eesti Spordileht", nr.27-28, 22. juuli 1922, lk.305-307.

2 "Eesti Spordileht", nr.27-28, 22. juulil 1922, lk. 307.

3 "Eesti Spordileht", nr.29-30, 8. aug. 1922, lk.338-339.

1922. aasta Eesti esivõistlustest kergejõustikus võttis osa 101 sportlast. Seekord läksid mõned esikohad (5000 m - võitis Rakvere "Kalevi" esindaja Erlich, 110 m tõkkejooksu võitis Neumann - Akadeemilisest Spordiklubist) juba ka väljaspoole pealinna. Edukamaks meheks oli taas Klumberg, kes võitis kaugushüppe, kõrgushüppe, kettaheite, odaviske ja kolmikhüppe ning tuli teiseks kuulitõukes ja kolmandaks teivashüppes. Uuteks Eesti rekorditeks kinnitati Lossmanni 1000 m tulemus 34.34,0; 400 m tõkkejooksus oli Veissi tulemus 63,6 ja vasarheites E. Klumberg võimlemisspordiselts "Sport" = 38.05-ga [1].

1922. aastal peetakse esimesed meistrivõistlused mitmevõistluses-kümnevõistluses. Klumberg Ja Ever seekord võistlustest osa ei võtnud ja vabariigi maistriks tuli Neumann 6136,750 punktiga. Samal ajal saavutas Helsingis Klumberg kümnevõistluses 8147,505 punkti, sellest tagajärjest oli maailmas parema tulemuse saanud vaid ameeriklane Thorpe 1920. aastal - 8412,955 punkti. Kuna aga Thorpe't loeti elukutseliseks, siis tema tagajärg kaotas maksvuse ja Klumbergi tagajärg loeti maailmarekordiks [2].

1922.aastal toimusid veel meistrivõistlused tunnijooksus ja võimlemisseltsi "Sport" poolt eraldatud maratoni võistlused. Jüri Lossmann võitis mõlemad, vastavalt ühes tunnis ta 17098,35 meetrit ja maratonis sai ajaks 2.18,33. Olgu veel tähendatud, et maratonijooksu rada oli 2065 meetrit tavalisest lühem [3].

---

1 "Eesti Spordileht", nr. 32-33, 2. september 1922, lkk 367.

2 "Eesti Spordileht", nr. 36-37, 6. okt. 1922, lk.417.

3 "Eesti Spordileht", nr. 36-37, 6. okt. 1922, lk. 422-423, nr. 34-35, 20. september 1922, lk. 401à

1923. aastal algas kergejõustiku hooaeg murdmaa võistlustega 29. apr. Tallinnas, kus seitsme osavõtja seas oli parim Heinrich Pall tulemusega 27.42,2. 29-30. aprillil toimusid Nõmme spordiseltsi "Kalju" korraldusel võistlused, kus võitis kohalik sportlane Mittov. 1. mail Paides Järvamaa maakonna spordiringi korraldusel maakonna esivõistlused murdmaajooksus said teoks. Siin oli paremaks spordiseltsi "Maleva" liige Seera. Samal päeval toimus myrdmaajooks ka spordiseltsi "Sakala" korraldusel Tõrvas, mille võitis Matson. 5. mail toimusid Pärnus murdmaajooksu võistlused, mille korraldas spordiselts "Vaprus". Esimeseks tuli spordiseltsi "Tervis" liige R. Kütt, tulemusega 27.19,1. 6. mail oli järjekord Tartu käes, kus esikoha hõivas kiiruisutajana tuntud Mitt. Petseris toimus murdmaa jooksu võistlus 10. mail [1].

Eesti spordielu suursündmuseks olid Göteborgi mängud, mille avamisel viibis isiklikult Rootsi kuningas Gustav. Eestlased võtsid osa nii kerge- kui ka raskejõustikus. Kergejõustikus said H. Tammer kuulitõukes tagajärjega 13,69,5 ja A. Klumberg odaviskes tagajärjega 60,39 kolmanda koha. Kümnevõistluses peeti favoriidiks A. Klumbergi, vaatamata sellele, et Kristiaanias saadud jalavigastus andis end tunda. Klumberg õigustas pealtvaatajate ennustusi ning tuligi 7328,250 punktiga ülekaalukalt võitjaks. Maratonijooksus demonstreeris Jüri Lossmann, et ta oli õigustatult maailma parimaid ja võitis paraja edumaaga taanlase Jenseni ees [2].

Kergejõustikus saavutas Eesti Göteborgi mängudel 8 punktiga neljanda koha, kusjuures võistlustest võttis osa viisteist riiki.

Eesti esivõistlustest kergejõustikus 17-19. augustini

---

1 "Eesti Spordileht", nr.9, 1. juunil 1923, lk. 182-185.

2 "Eesti Spordileht", nr.11/12, 6. aug. 1923, lk.233, 236-241.

"Kalevi" spordiväljakul võtsid osa sportlased üle kogu vabariigi. Püstitati kuus Eesti rekordit: kaugushüppes Klumberg - 7,09; 400 m tõkkejooksus Veiss - 61,9 jne.

1923. aastal korraldati Tartu, Viru, Pärnu, Valga, Saare, Järva ja Viljandi maakonna esivõistlusi, milledest parimaid tulemusi saavutati Tartus, millest võttis osa viiskümmend üks sportlast [1].

8-9. septembrini toimusid Ungaris rahvusvahelised võistlused, millest Ever, Villemson, Klumberg, Tammer osa võtsid. Tagajärjed olid keskpärased. Pärast seda sõideti Budapesti, Viini, Rooma, Veneetsiasse, seejärel tagasi Viini, Passausse, Regensburgi, Leipzigi, Berliini.

Jüri Lossmanni juubelivõistlustel 1923. aastal püstitati kolm uut Eesti rekordit ja nimelt: 100 meetri jooksus naistele sai Einstein (Narva "Kalev") ajaks 13,6 ja kaugushüppes 4,86 ning 25000 m jooksus saavutas juubilar uue rekordi 1.32,27,5 [2].

6-7. septembril toimunud Narva "Kalev" võistlustel jooksis Einstein 60 m 8,4 ja Reinhold Saulmanni juubelivõistlustel jooksis Küttim Eesti rekordiks 110 m tõkkejooksus 17,6 [3].

30. septembril 1923. aastal toimus Itaalia suurima spordilehe "Il paese sportivo" poolt korraldatud maratonijooks, kuhu oli kutsutud ka Jüri Lossmann. Ta katkestas kolmeteistkümnendal kilomeetril. Sellekohta ütles ta, et teda jätsid külmaks võõramaalastest ärimeeste reklaam ja ebasoodsad võistlustingimused [4].

Kui tagasi vaadata 1920-1923. aastate kergejõustiku sündmustele, siis peab mainima, et Klumberg, Tammer ja Lossmann olid hõivanud koha maailma paremiku hulgas. Nii

---

1 "Eesti Spordileht", nr. 11/12. 6. aug. 1923, lk.233, 236-241.

2 "Eesti Spordileht", nr. 14/15, 12. okt. 1923, lk. 306.

3 "Eesti Spordileht", nr. 14/15, 12. okt. 1923, lk.307.

4 "Eesti Spordileht", nr. 16-17, 8. nov. 1923.a, lk. 323.

näiteks juhtis A. Klumberg odaviskes 62,55-ga maailma edetabelit. Teistest tublimatse nimetaksin Pereversinit, Küttmit, Villemsoni, Paali, Tiisfeldti, Neumanni, Veissi, Everit, Einsteini.

1924. aasta kergejõustiku võistlustest niipalju, et esimene poolaasta möödus Pariisi Olümpiamängudele ettevalmistamise tähe all. Pariisi Olümpiamängudel saavutas A. Klumberg kümnevõistluses kolmanda koha 7329,360 punktiga, kusjuures võitjaks tulnud Osborne (USA) kogus 7710,775 punkti. Maratonijooksus oli Lossmann seekord üheksas [1].

Peale olümpiamänge järgnesid võistlused Frankfurt Mainil, milledest Klumberg ja Ever osa võtsid. Klumberg võitis kolmevõistluse, kaugushüppe tagajärjega 7,10. Oli teine odaviskes ja kõrgushüppes. Ever võitis kõrgushüppe tulemusega 1,82,5, oli teine teivashüppes tulemusega 3,40 ja kolmas kaugushüppes, kusjuures tema kõrgushüppes tulemus ületas 1914. aastast püsinud Abramsi Eesti rekordi 2,5 sentimeetriga [2].

1924. aasta hooaeg oli eriti edukas Pärnu "Tervise" kergejõustiklastele. Aasta paremateks saavutusteks ja maakonna rekorditeks olid E. Teinbergi 200 m - 25,0; 400 m - 55,0; K. Grossholmi kolmikhüpe - 11,91; E. Järvestoni 60 m - 7,8; J.Meimeri odavise - 50,03 [3].

10. augustil toimus Nõmmel suur spordipäev. Toimus teatejooks 10 x 300 m, osa võttis neli meeskonda. Võisteldi kergejõustikus, jalgpallis ja ameerika mängudes [4].

---

1 "Päevaleht", nr. 187, 15. juuli 1924, lk. 3.

2 "Päevaleht", nr. 194, 22. juuli 1924, lk. 3.

3 Spordiseltsi "Tervis" album, Pärnu, 1935, lk. 48.

4 "Päevaleht", nr. 215, 12. aug. 1924, lk. 4.

Eesti sportlased Pariisi olümpiamängudel 1924. aastal.

1925. aasta algas 26. apr. peetud tänavajooksuga, kuhu osavõtuks asus starti 200 sportlast. Niisugust massilisust ei osanud küll keegi arvata. Võistlus kulges marsruudil "Kalevi" spordiväljak - Kaarli kirik - "Kalevi" spordihoone - Kaarli kirik -"Kalevi" spordiväljak. Võitjaks tuli tapalane Karl Laurson, kellele järgnesid Jaanus, Lossmann, Talbach, Birkentau, Villemson [1].

Kergejõustiku hooaja avavõistlused toimusid Tartus, Valgas, Paides ja Tõrvas. Tartus saavutati 23-24. mail häid tagajärgi: näiteks kohaliku Akadeemilise spordiklubi sportlane jooksis 100 m 11,6. See sportlane oli Rähn. Ta hüppas kaugust 6,59 ja jooksis 400 m - 53,5. Odaviskes heitis kalevlane Laurson 53,96, kuslJuures teiseks jäänud Saat viskas 53,34. Ka Feldmanni tagajärjed kuulitõukes 13,33 ja kettaheites 40,90 olid kõrgest klassist [2].

---

[1] "Eesti Spordileht", nr. 17, 29. apr. 1925, lk. 3.

[2] "Eesti Spordileht", nr. 21, 28. mail 1925, lk. 5.

1925. aastal toimusid A. Klumbergi juubelivõistlused, millega tähistati Eesti parima sportlase kümneaastast sporditegevust. Juubilar tuli võistlustel kuuel alal võitjaks.

28. juunil võistles Klumberg Breslau rahvusvahelistel võistlustel, kus ta võitis kaugushüppes ja kettaheite ja jäi odaviskes napilt teiseks [1].

1-2. augustil toimunud Tartu maakonna kergejõustiku esivõistlustel, kus naised püstitasid kaks Eesti rekordit - Rebane 60 m - 8,3 ja Tippo kõrgushüppes - 1,31 [2].

Kergejõustiku esivõistlused toimusid veel Pärnu maakonnas, Viru maakonnas, Järva maakonnas, kus püstitati maakondade rekordeid.

1925. aasta Eesti esivõistlused toimusid seekord ilma vanema generatsioonita, sest tegevsportimisest olid loobunud Lossmann, Ever, Pereversin, Jaanvalt, Neumann, Küttim, Alsok, Nuuter, Saat, Freese ja rida teisi. Kuid vaatamata sellele püstitati kolm uut Eesti rekordit: 200 m - Keskül - 23,1; 400 m tõkkeid jooksis Rähn - 59,6 ja 110 m tõkkeid - Palmberg - 17,1. Klumberg seekord osa ei võtnud, vanadest pidasid noorematega sammu Villemson ja Tammer [3].

R. Keskül ("Sport") startis 12-13.septembril 1925.a. viibis Viiburis ja püstitas 400 m jooksus Eesti rekordi - 51,6 [4].

19. sept. kohtusid Tartus kaks rivaali - Tallinn ja Tartu, et selgitada välja, kumb domineerib Eesti kergejõustikus. Tallinna meeskonnas oli selliseid kuulsusi nagu Klumberg, Tammer, Villemson, Saulmann, Keskül, Tiisfeldt ja Palmberg. Tartu meeskonna eesotsas olid Rähn, Viin, Feldmann, Antson, Neumann, Rüütel, Mitt ja Laurson. Vaatamata sellele, et mitmed kuulsused polnud

---

[1] "Eesti Spordileht", nr.26, 2. juuli 1925, lk. 3.
[2] "Eesti Spordileht", nr.31, 6. aug. 1925, lk. 5.
[3] "Eesti Spordileht", nr.33, 20. aug. 1925, lk. 1-2.
[4] "Eesti Spordileht", nr.37, 17. sept. 1925, lk. 1.

enam sellises vormis nagu aastaid tagasi, suutis ühtlasemalt esinenud Tallinna koondis saavutada seitsme punktiga võidu [1].

Võrreldes aastatega 1922-1923 oli kergejõustikus aastail 1924-1925 ilmnenud seisak. Vaatamata sellele, et püstitati arvukalt Eesti ja maakondade rekordeid, kuid Eesti esimestest numbritest oleks suutnud maailma mastaabis kaasa lüüa vaid Rähn, Klumberg, Feldmann ja Tammer ehk peaasjalikult ainult heitjad. Ja ega nende tulemused kõrgetasemelised olnud võrreldes maailma parimate kergejõustiku maade Soome, Rootsi, USA sportlaste tulemustega. Kuid ometi oli Eesti aastail 1922 - 1923 olnud üks tunnustatum kergejõustikumaa Euroopas.

Herbert Küttim - Tallinna "Spordi" sprinter.

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 38, 23. sept. 1925, lk.3-4.

V PEATÜKK

SPORTMÄNGUDE ARENG

Alustame jalgpallist, kui kõige populaarsemast sel perioodil.

Käesoleva sajandi algaastail külastasid Inglise kaubalaevad tihti Tallinna. Laevadel oli rohkesti madruseid, kes oskasid jalgpalli mängida. Sellest võtsid vedu ka Tallinna poisid, kelledest hiljem Inglise madruste mängukaaslased said. 1906. aastal mängiti jalgpalli Nõmme--Rahumäe liivaseljandikel. "Ranna- ja Kassisaba" rühmitused hakkasid endid "düünapoisteks" (liivadüünid) nimetama. Neid tuleb pidada meie rahvusliku jalgpalli pioneerideks.

1909-1910. aastal tekivad esimesed meeskonnad, kes hakkavad juba laiemal rindel tegutsema, kogu Tallinna Peetri reaalkooli õpilaste, Nikolai I Gümnaasiumi õpilaste ja teiste meeskonnad. Väljaspoole koole tegutsesid "Meteori" ja "Merkuri" meeskonnad. 1911. aastal hakkas jalgpalli propageerima Eesti Spordiselts "Kalev". "Päevalehe" andmeil oli Tartus 1911. aastal koguni 10 jalgpalli meeskonda.

1923. aastal ehitas Tallinna linnavalitsus Tiigiveskile avaliku linna jalgpalliplatsi, kus korraldati mitmeid võistlusi. 1912. aastal asutati võimlemisselts "Sport", kus ka jalgpalli meeskond komplekteeriti. 1913. aastal peeti esimene Eesti-Soome vaheline jalgpalli võistlus. Sõja aastail jalgpall soikus.

1920. aasta oli Eesti jalgpalli virgumisaastaks. "Sport" ja "Kalev" alustasid energilist tegevust. "Spordi" juhatus organiseeris oma meeskonna peamiselt oma endise "Olümpia" baasil. 9. mail toimus sõprusvõistlus uuel "Spordi" väljakul (Mitšurini tän.) "Spordi" ja "Kalevi" vahel. Tasavägine matš lõppes viigiga 3:3. Seejärel kohtusid need kaks meeskonda 27.mail Näituse platsil (Tornide väljak) ja seekord suutis "Sport" 2:1 võita. 11. juulil kohtusid Tallinnas "Sport" ja Helsingi kondus. Kohtumine

lõppes eestlaste suure kaotusega 1:8. Hilissügisel organiseeris Eesti Spordi Liidu juhatus esimesed ülemaalised jalgpalli võistlused Eesti meistri nimele. Startis vaid kaks meeskonda - "Sport" ja "Kalev". Mäng peeti 7. novembril 1920. aastal. Võitis "Sport" 2:0. Hiljem ei loetud seda meistrivõistluste mänguks. Jalgpalliliidu otsusega hakati meistrivõistluste arvestust pidama 1921. aastast [1].

Eesti pidas oma esimese jalgpallimaavõistluse Soome koondmeeskonnaga 20. oktoobril 1920. aastal Helsingis. Olgugi, et see esimene maavõistlus kaotati 0:6, andis ta tõsise õppetunni.

1921. aasta varakevadel elustus jalgpall täie hooga. Tallinnas asutati uus jalgpalliselts - Tallinna Jalgpalli Klubi. Algatajaks olid Ellip, Reinans ja Otto Silber, kes koos mõningate meestega lahkusid "Spordist".

Varakevadel , 17. aprillil peeti Tiigiveski kruusaväljakul 400 pealtvaataja ees esimene võistlus. "Kalevi" ja Türi-Paide koondmeeskonna vahel. Mängu võitis "Kalev" 3:0, vaatamata sellele, et ta ei esinenud paremas koosseisus [2].

8. mail kohtus "Sport" oma väljakul Helsingi Jalgpalli Klubiga. "Sport" kaotas suurelt 0:7. Nädal hiljem said nad kaotuse samalt meeskonnalt Helsingis sama tulemusega 0:7.

10. juulil sai "Kalev" Tiigiveski väljakul kaotuse Helsingi "Palloseura" meeskonnalt 1:6.

10. mail 1921. aastal annetas ärimees Eduard Saarepea "Spordile" karika väljamängimiseks Eesti meistrivõistlustel. Meeskond, kes võitis karika kolm korda järjest, oleks võitnud selle jäädavalt. Nimetatud karikas oli 42 cm kõrgune, hõbedast, valmistatud Londonis 1826. aastal, kaal 3,6 kg [3].

Eesti 1921. aasta meistrivõistlustest A klassis võtsid osa "Sport", "Kalev", Tallinna Jalgpalli Klubi ja Narva

---

[1] Jalgpall, Tallinn, 1970, lk. 21.

[2] "Eesti Spordileht" nr.11-12 (26-27), 11.mail 1921, lk.84-8

[3] "V.S. "Sport" 1912-1937, Tallinn, 1937, lk. 23.

"Võitleja". Tulemused eri klassides kujunesid järgmisteks:

A klass: 1. Narva "Võitleja"
2. Tallinna Jalgpalli Klubi
3. Tallinna "Kalev"
4. Tallinna "Sport"

Tallinna Jalgpalli Klubi 6:1
Tallinna "Sport" 1:1; 3:0
"Sport" 5:3 1-2

B klassis tuli Eesti 1921.a. meistriks "Spordi" meeskond. C klassis "Kalevi" meekond.

Võistlus Soomega oli eestlastele heaks õppetunniks. Tekkis tahtmine traditsioon luua, sest soomlastelt oli palju õppida. Sõlmitigi kokkulepe ka edaspidi maavõistlusi korraldada. Järgmine maavõistlus peetigi 28. augustil 1921. aastal Tallinnas. Kuid vahetult enne seda toimus Tallinnas esimene Eesti-Rootsi maavõistlus. Rootsi koondus oli koostatud Södermanlandi maakonna seltsist : "City", "Norrköping" Kamraterna", "Eskilstuna" Kamraterna", "Tunafors J.K". Mäng lõppes väravateta viigiga [1].

Soomlastelt tuli aga vastu võtta kaotus 0:3.

1922. aastal võttis vabariigiturniiridest osa juba 29 meeskonda: A klassis võttis 4; B klassis 18; C klassis 7 meeskonda.

A klass:

1. Tallinna "Sport"
2. Tallinna Jalgpalli Klubi
3. Narva "Võitleja"
4. Tallinna "Kalev"

"Sport" 6:1
"Kalev" 2:0
"Sport" 4:2 1-2

B klassis tuli meistriks "Kalev", C klassis "Sport".

25. mail kohtusid Helsingis "Töölö" väljal "Sport" ja Helsingi Jalgpalli Klubi. Mäng oli tasavägine ja lõppes seisuga 2:1 soomlaste kasuks.

Esimene maavõistlus Lätiga peeti Riias 24. septembril 1922. aastal. Staadionile oli kogunenud üle 3000 pealtvaataja, kes kärsitult oma meeskonna võitu ootasid.

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 21-22 (36-37), 12. augustil 1921, lk. 165.

Mäng lõppes tagajärjega 1:1. Eestlastest lõi viigivärava viimasel mänguminutil vasakäär Õpraus.

1922. aastal Soomes ei laabunud Eesti koondmeeskonna mäng Soome meeskonnaga üldse ja nii tuli vastu võtta kaotus 2:10.

Esimene ajalehemeeste matš peeti 1922. aastal, kus vastamisi olid Tallinna ajalehtede koondatud meeskond ja "Eesti Spordilehe" võistkond. Mängu võitis 3:0 esimene.

Tallinna Jalgpalli Klubi meeskond käis võistlusreisil Lätis ja Leedus, kus ta võitis vastavalt YMCA 1:0 ja mängis viiki Kovnos LFLS (Leedu füüsilise jõu arendamise selts) 0:0. Samas külastas Läti meistermeeskond "Kaiserwald" Tallinna, kus ta kaotas mõlemad mängud nii "Spordile" 0:5, kui ka "Kalevile" 0:8[1].

Tänu Jalgpalliliidu energilisele tegutsemisele algasid 1923. aasta meistrivõistlused õige varakult. Tartu Akadeemiline Spordiklubi (ASK) ja Türi Spordiühing maakonna meistritena pääsesid A klassi. Turniirideks registreeriti taas 29 meeskonda, B klassi 6 meeskonda, kuid Narva "Võitleja", Türi ja Tallinna Jalgpalli Klubi loobusid. Meistriks tuli "Kalev", kes võitis "Spordi" 1:0 ja Tartu ASK 6:0.

Kuigi meistrivõistlused kujunesid 1923. aastal mängudevaeseks ja vähepakkuvaks, elavnes rahvusvaheline suhtlemine ning saavutati ka mõned rahvusvahelised võidud.

Tallinna Jalgpalli Klubi pidas 1923. aastal mitmeid rahvusvahelisi võistlusi, milles võitis Riia YMCA 6:0, Saksa klubi 4:2 ja "Legia" 3:1 ning kaotas Helsingi Jalgpalli Klubile 0:2, Pankowi meeskonnale 1:2, "Norden-Nordwest'ile" 1:3 ja "Dresdeni Spielvevikingung" 0:1.

Võimlemis spordiselts "Sport" oma rahvusvahelistes mängudes saavutas tagajärgi: võitis Riia YMCA 2:0, "Legia" 4:1, mängis viiki Riia Jalgpalli Klubiga 0:0 ja Helsingi "Kronohagens Idrottsföreningen" 1:1 ja kaotas "Poloniale" (Poola) 0:3, "Norden-Nordwest'ile" 1:2 ja Helsingi "Pallo-

---

[1] "Eesti Spordileht" nr. 36-37, 6. okt. 1922, lk.423-424.

seurale" 1:3. "Kalevi" jalgpallimeeskond esines vägagi võistluslikult ja eks sellest räägi võidud Kovno LFLS üle 5:0, Kovno koonduse üle 3:2. Turnverein "Memel(i" üle.3:2 ja viik 3:3, Stettieri "Sport-Club" üle 3:0, "Landa" üle 2:0, "Legia" üle 2:0, Riia IK 2:1, "Dresdeneri Spielvereiningung'i" üle 3:2, Helsingi KIF 2:1, "Norden-Nordwest" 1:0.

Toimusid mitmed liinavõistlused nagu Tallinn-Varssavi, Tallinn-Vilno, Tallinn-Riia.

Maavõistlustest nimetaksin esimesena Eesti-Läti teist maavõistlust, mis toimus 24. juulil 1923.aastal. Eesti meeskonda kuulusid: Lass. Pihlak, O. Silber, Rein, Tell, Kaarmann, E. Maurer, Üpraus, Joll, Brenner, Maavõistlus lõppes nagu esimenegi maavõistlus viigiga 1:1.

Eesti-Poola esimene maavõistlus peeti Tallinnas 25.sept. 1923. aastal. Vaatamata sellele, et eestlased mängisid võidutahteliselt tuli vastu võtta 1:4 kaotus.

30. sept. 1923. aastal võib Eesti jalgpalli liikumise ajalukku kirjutada tõesti suurte tähtedega. Neljas maavõistlus Soomega andis Eestile 2:1 võidu. Võit Soome üle oli tore saavutus, ent see ei jäänud sel aastal viimaseks tubliks mänguks.

18. oktoobril 1923. aastal saabus Tallinna meeskond Varssavisse, kus kohtuti "Klub Sportvy Poloniaja" meeskonnaga. Mäng oli väga tasavägine ning lõppes eestlaste 1:0 võiduga.

Maavõistlusest on jäänud veel mul märkimata maavõistlus leedulastega, keda võideti 5:0 ja esimene maavõistlus Vene NFSV jalgpallimeeskonnaga. Venelased demonstreerisid väga kõrget jalgpalli, ületasid eestlasi peaaegu igas mängumaneeris ja võitsid teenitult 4:2.

Mida võib öelda nelja aasta kohta? Eesti oli sirgunud naabermaadele võiduvõimeliseks partneriks, mistõttu olümpiakomitee otsustas jalgpallimeeskonna koondise olümpiavõistkonna koosseisu arvata.

Meeskonna ettevalmistamine usaldati ungarlasele Ferenc Konyale, kes korraldas kahekuise treeningtsükli võimlas ja Gonsiori tänava maneežis. Rõhk asetati kiirusele ja vastupidavusele. Märtsi lõpul mindi üle välistreeningutele.

25. mail 1924. aastal kohtus Eesti meeskond USA meeskonnaga. Pariisis Eesti meeskond esines koosseisus Lass, Pihlak, O. Silber, Kaljot, Rein. Kaarmann, Väli, Paal, Ellmann, Üpraus, Joll. Vaatamata sellele, et meeskond mängis ladusalt tuli vastu võtta 0:1 kaotus. Mängu käigu otsustas 15. minutil määratud üheteistkümne meetri karistuslöök, mille ameeriklased realiseerisid.

Olümpia-aasal pidas Eesti seitse maavõistlust, mis aga kõik lõppesid kaotusega. 3. juunil kaotati Pariisis 1:3 Iirile, 19. juunil tuli Tallinnas vastu võtta kaotus Türgilt 1:4, Stokholmis kaotati Rootsile 2:5. Ka Leedule kaotati maavõistlus 1:2, Soomele 0:4. Hooaja viimase maavõistluse pidas Eesti Riias Läti koondisega ja kaotas samuti 0:2.

Vabariigi 1924. aasta meistrivõistlused peeti "Spordi", "Kalevi", Tallinna Jalgpalli Klubi ja Narva "Võitleja" vahel esmakordselt kahe miinuse süsteemis:

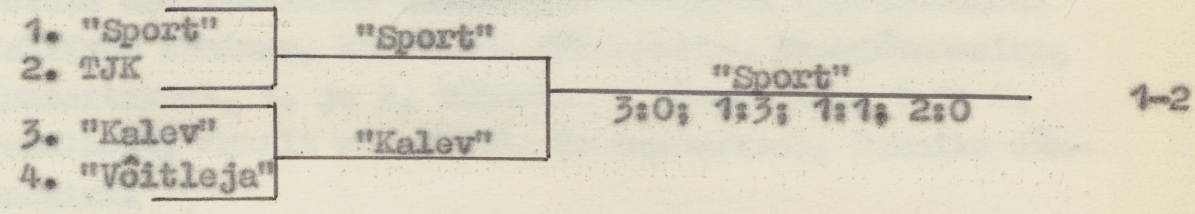

"Sport" võitis kõmandat korda karika koosseisus: Tipner, Jarovski, Teiman, Klaos, Rein, Einman, Maurer, Kihlefeldt, Tell, Üpraus, Paul ja Jürisson[1].

1925. aasta meistrivõistlustest võtsid osa "Sport", "Kalev", "Kalevipoeg", Narva "Võitleja", Nõmme "Kalju" ja Pärnu "Tervis". Ka seekord kehtis kahe miinuse süsteem.

Kahe kaotusega langesid välja "Kalevipoeg", "Kalju", "Võitleja" ja "tervis". Konkureerima jäid taas vanad rivaalid - "Sport" ja "Kalev", seekordki oli "Sport" võidukas

---

1 "Jalgpall" lk. 33.

5:0 ja temale kuulus meistrivõistluste võidupärg ja karikas.

Maavõistlusi pidas Eesti 1925. aastal neli. Võib julgelt konstateerida, et bilanss kaks võitu ja kaks viiki oli saavutuseks, mis väärib esiletõstmist. Võidud Leedu ja Soome üle vastavalt 1:0 ja 2:0 ning viigid Läti ja Poolaga vastavalt 2:2 ja 0:0.

Erinevalt jalgpallist oli käsipall Eestis alles lapseeas. 1923. aastal tekkinud Eesti Käsipalli Liit püüdis üht-teist ära teha, ning saavutas 1925. aastal juba enam-vähem õige hoo.

Käsipalli mängiti siiski juba varem. 1920. aastal 27. augustil korraldati Tallinnas Näituse platsil Tartu, Narva ja Tallinna spordirühmade vaheline võistlus, kus mängiti ameerika spordimänge. korvpalli jt. Korraldati ka nimetatud mängude demonstratsioon[1].

1922. aastal korraldati Tallinnas keskkoolide esivõistlused korv- ja võrkpallis, kus paremine esimesid 1. ja 2. keskkool.

1923. aastal toimusid noortele esivõistlused, millest võtsid osa Tallinnas asuvad mitmesugused õppeasutused: Tallinna Seminar, Vestholmi Gümnaasium, Meesgümnaasium, Kommertskool, 1. ja 2. tütarlaste gümnaasium, 1.ja 2. reaalkool, Kaarli reaalkool, Kaubanduskool, Tehnika Gümnaasium.

10. aprillil peeti Tallinn-Riia vaheline matškohtumine korv- ja võrkpallis. Võrkpallis olid paremad tallinlased 2:0, korvpallis võitis aga Riia 19:18.[2]

1924. aastal toimus esimene Eesti-Läti korvpalli maavõistlus Riias ja siin tuli eestlastel alla vanduda 16:20.

4. jaanuaril 1925. aastal toimus teine maavõistlus Eesti-Läti vahel. Eestlased võitsid 30:23, kusjuures

---

1 "Päevaleht" nr. 187, 23. augustil, 1920. lk. 4.

2 "Päevaleht" nr. 94, 12. apr. 1923, lk.5

suuri teeneid võidus oli Silvesteril ja Matiisenil. Järgmisel päeval toimus linnavõistlus Tallin-Riia, kus faktiliselt mängisid samad mängijad..Tallinlased tõestasid oma üleolekut - võitis Tallinn 26:22.

1925. aasta Eesti esivõistlustest käsipallis võttis osa 8 seltsi 21 mees- ja 3 naiskonnaga. Võistlused korraldati nii korv- kui võrkpallis kahes klassis punktisüsteemis, sealjuures korvpalli esimeses klassis kahekordse kohtumisega.

Märtsi alguses selgus esimene Eesti 1925. aasta käsipalli meister. Selleks osutus naiste võrkpallis spordiring "Flora". Meeste võrkpalli 1. klassis tuli meistriks "Sport" ja sama seltsi meeskond võitis meistritiitli ka korvpalli 1. klassis ja 2. klassis. Meeste võrkpalli 2.klassis läks esikoht väljapoole Tallinnat, selle saavutas Rakvere "Kalev", kes pääses järgnevaks aastaks 1. klassi [1].

Korvpalli populaarsus kasvas üle vabariigi. Koolinoorte hulgas toimusid mitmesugused võistlused. Eriti hinnatavateks tuleb lugeda Tallinn-Tartu linnavõistlusi võrk- ja korvpallis.

Esimene linnavõistlus toimus Tartus 19. nov. 1925.aastal NMKÜ (Noorte Meeste Kristlik Ühing) võimlas. Võrkpallis võidab Tallinn taas 2:0 (15:7 ja 15:4), kuna korvpallis toimus äärmiselt tasavägine mäng ja lõppes pealinna minimaalse edumaaga 30:29.

12. dets. 1925. aastal toimus tartlaste vastukülaskäik. Tallinn näitas taas oma üleolekut ja võitis 2:0 (15:2 ja 15:4). Korvpallis võitis samuti Tallinn 38:23, kuid mäng oli ise huvitav ja kohati tasavägine.

20-ndate aastate algul hakati Eestis mängima pesapalli. Seda mängu poldud laialdaselt propageeritud. Eesti pesapallimängijad olid koondunud nii Tallinna kui ka Tartu spordiseltsi Noorte Meeste Kristlik Ühing juurde. Pesapal-

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 16, 22. apr. 1925, lk. 16.

li arendamisel oli nimetatud organisatsioon Tallinnas teinud intensiivset tööd, peale alaliste treeningute, mida juhtis ameeriklane A. Kunpa, viidi läbi loenguid mängu määruste tutvustamiseks ja tehnika kui ka taktika teoreetiliseks õppimiseks. NMKÜ-le alluvate klubide juurde koondusid neli meeskonda, kellede vahel ka 1925. aasta augustikuus turniir toimus. Turniiri finaalmängus alistas NMKÜ Liiderklubi 8:5.

Pesapalli propageerimiseks pidas Eesti Käsipalli Liidu juhatus oma 1925. aasta 29. aug. koosolekul vajalikuks korraldada 13. sept. mäng: Tallinna koondus - NMKÜ [1].

Selle huvitava ja võrdsete võistluse võitis ühtlasemalt esinenud NMKÜ 7:5.

Peatüki lõpus peatume veel tennisel. Tennisel olid meie vabariigis vanad traditsioonid. Juba enne I Maailmasõda peeti tenniseväljakutel võistlusi. Suurema hoo saavutas tennis siis, kui 1921. aastal Tallinnas asutati Tallinna Lawn-Tennise ja Hockey Klubi. Tallinnas tegutses veel Eestimaa Tennise Klubi, kuhu kuulusid mitmed tuntud mängijad.

Tennise hoogustumist võiks iseloomustada isegi fakt - 1920. aasta Eesti Lawn-Tennise esivõistlused, millest võttis osa 4 nais- ja 21 meesvõistlejat Tartust ja Tallinnast.

1921. aastal moodustati Eesti Spordiliidu juurde Lawn-Tennise osakond, mille juhatusse valiti sellised tennise propageerijad ja harrastajad nagu Mamers, Haskelbadt, Herte ja Hiiob.

1921. aastal kerkivad esile noored mängijad Rubli, Redlich ja vennad Freibergid. Järgmistel aastatel lisanduvad neile veel mitmed noored andekad mängijad - Paulson, Turmann Selling.

1925. aastal toimusid mitmed võistlused: Eesti esivõistlused, Tartu lahtised esivõistlused, Tallinna esivõistlused, kus parimaks mängijaks osutus J. Paulson, naistest jagasid esikohti Hesse, Redlich ja Berg.

---

1 ENSV ORKA, f-1327, nim. 1, s.-ü. 5, lk. 14-15.

Kokkuvõttena võib märkida, et vaatamata mitmetele ebaõnnestumistele, sportmängude populaarsus kasvas ja seda eriti jalgpalli ja korvpalli osas. Kerkivad esile uued spordiseltside meeskonnad, kes viisid meie sportmängude traditsioone edasi. Sellest perioodist on jäädavalt kirjutatud meie spordiliikumise ajalukku jalgpallurid Evald Tipner, August Lass, Otto Silber, Elmar Kaljot, Arnold Pihlak, Harald Kaarmann, Oskar Üpraus ning käsipallimängijad Uuetoa, Silvester, Karro, Matiisen ja Uuli.

Eesti rahvusmeeskond jalgpallis.

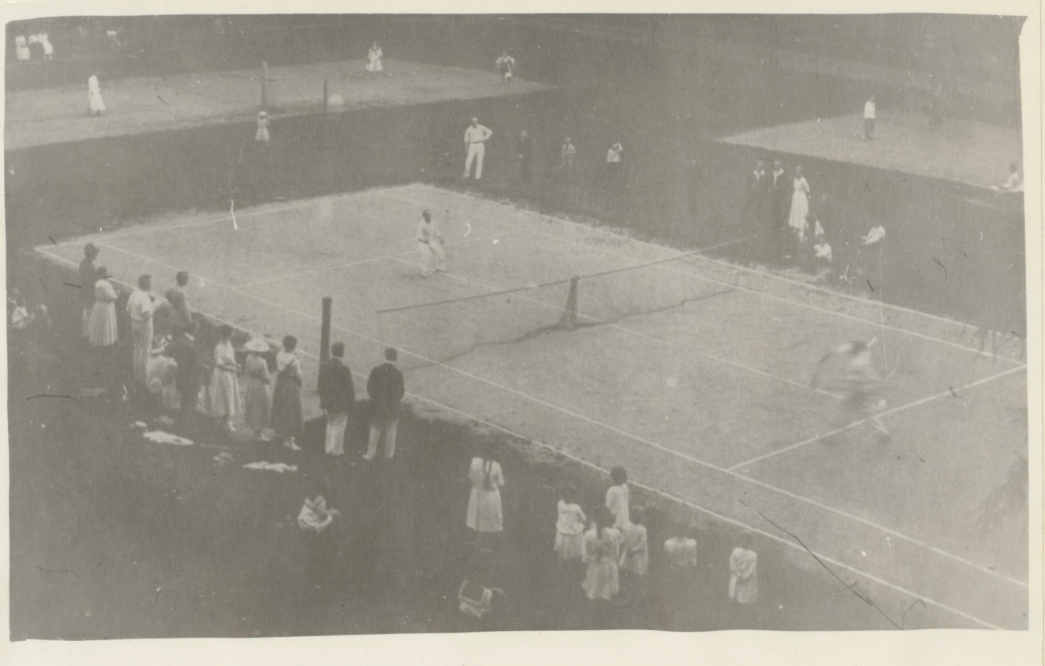

Tennisemängijad Tartus Toomemäe väljakul.

VI PEATÜKK

TALISPORDI ARENG

Võrreldes kerge- ja raskejõustikuga oli talisport kodanlikus Eestis noor spordiala. Kuni 1920. aastani korraldati küll üksikuid võistlusi, kuid korrapärase esivõistlusteni jõuti alles 1921. aastal. Talispordi alasid propageeriti küll juba varem, näiteks E. Hiiob kui aktiivne sporditegelane propageeris "Eesti Spordilehes" iluuisutamist.

E. Hiiob sündis 1889. aastal Valgas. Sportimist alustas peale "Vanemuise" rahvapidusid, kus ta nägi, kuidas tavalisel aiateel võidujooksu korraldati. Siin alustas ka tema. Esimese eestlasena jooksis ta 100 m alla 12 sekundi - 11,9. II ülevanemaalistel olümpiamängudel näitas ta koguni aega - 11,3 sek. Tema oli see, kes 1920. aastal moodustas Eesti spordiseltsi "Kalev" jalgpalli meeskonna. Ise spetsialiseerus iluuisutamisele ja tennisele[1].

Eesti Talvespordi Liit asutati 28. nov. 1921. aastal[2]. Oli tekkinud vajadus talispordi alade juhtimiseks, korraldada süstemaatiliselt ringkondade ja maakondade võistlusi, pidevalt edasi arendada talisporti.

Asutajad olid: Eesti spordiselts "Kalev" Tallinnas, Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubi ja võimlemisspordiselts "Sport" Tallinnas. Algpõhikiri oli kinnitatud Tallinn-Haapsalu Rahukogu poolt 1. mail 1922. aastal, samuti kohtu- ja siseministeeriumi poolt.

Eesti Talvespordi Liit koosnes Eestis tegutsevatest kiiruisutamis, iluuisutamist, suusatamist, jääpalli (hockey ja bandy), kelgu- ja jääpurjetamist harrastavatest asjaarmastajate ühingutest. Liit oli nimetatud spordialadel kõrgemaks juhtivaks instruktoriks ja keskorganiks ning kuu-

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 16, 17, 8. nov. 1923, lk. 327-328.

2 ENSV ORKA, f-1329, nim. 1, s.-ü. 1, l. 1.

lus liikmena vastavatesse rahvusvahelistesse eriliitudesse.

9. jaan. 1922. aastal toimunud koosolekul otsustati igal aastal läbi viia Eesti meistrivõislused jääpallis. Võistlusmäärustest niipalju, et juhul kui meistrivõistlustest võtab osa rohkem kui kuusteist meeskonda, siis pidid toimuma: a) algvõistlused ja b) lõppvõistlused. Kaheksa eelmise lõppvõistluse esimest meeskonda pääsesid ilma algvõistlusteta järgmise aasta lõppvõistlustele. Eesti esivõistlustest jääpallis võisid osa võtta ainult need Eesti Talvespordi Liitu kuuluvad seltsid, kes:

1) eelmisel aastal võtsid osa esivõistluste algvõistlustest,
2) ehk võistlusaastal võtsid osa maakonna esivõistlustest.

Võistlemiseks maakonna esivõistlustel andis igal aastal loa Eesti Talvespordi Liidu juhatus. Maakonna esivõistlustest võisid osa võtta kõik maakonnas asuvad ja Eesti Talvespordi Liitu kuuluvad seltsid, kes määratud ajaks osavõtmiseteadeande korraldavale seltsile olid saatnud [1].

Võistluste puhaskasust sai Eesti Talvespordi Liit endale 15%.

Eesti Talvespordi Liidu liikmete read kasvasid üha jõudsamini. 4. dets. 1922.aastal võeti liidu liikmeiks vastu Eesti spordiselts "Kalev" ja Rakvere spordiselts "Kalev", 11.dets. 1922.aastal Narva "Kalev", 13. dets. 1922.aastal võimlemisspordiselts "Sport", 8. jaan. 1923. aastal Tartu Eesti Noorsoo selts, 22. jaan. 1923. aastal - Eesti Akadeemiline spordiselts, 26. veebr. 1923. aastal - Pärnu spordiselts "Tervis" ja Puhja Hariduse seltsi sporditing, 30. nov. 1923. aastal - Tartu spordi- ja karskuse selts "Ülev" ning Nõmme "Kalju".

Eesti Talvespordi Liit määras 1924. aasta Eesti esivõistlused järgmiselt:

iluuisutamine - 9-10 veebr. 1924. aastal

---

[1] ENSV ORKA, f-1329, nim.1, s.-ü. 17, l. 7-13.

kiiruisutamine - 15-16 veebr. 1924. aastal
suusatamine - 23-24 " " "
jääpall - algus pärast 15. jaanuari 1924. a.

Meie spordiliikumise ajaloos toimusid esimesed suusatamisvõistlused 20. jaan. 1921. aastal Tartu "Kalevi" korraldusel Emajõel. Osavõtjaid oli vähe - 10 ja starditi kahel distantsil - 1500 meetris ja 5000 meetris. Kuna võistlused peeti jõe peal, millel oli vähe lund, siis olid ka tagajärjed endast mõista nõrgad. 1500 meetris meestele suutis tulla esimeseks Tartu kalevlane Leppik ajaga 9,56,4, 5000 meetris oli omakorda kiireim kalevlane Lesk ajaga 32.58,3. Ka naised startisid 1500 meetris. Neist võitis Rebane ajaga 10.52 [1].

1922. aastal suuremaid võistlusi suusatamises ei peetud, kuid 1923. aastal toimusid juba suuremad stardid.

10. veebr. 1923. aastal toimusid Viljandi järvel Viljandimaa talispordi esivõistlused suusatamises. Kavas oli 5 km suusatamine, osavõtjaid oli 10. Võistlejaid segas vinge tuul. Parimaks osutus Theodor Andresson ajaga 18.12,6. Pühapäeval 11. veebr. starditi kümnes kilomeetris. Ka siin oli Andresson ületamatu 37.12,2. Nii kiiresti polnud keegi Eestis varem mõlemaid distantse sõitnud. Peab aga tähendama, et rada kulges ainult lauskmaal [2].

Eesti 1923. aasta esivõistlused suusatamises peeti 10 - 11. märtsil Viljandimaa spordiühingu korraldusel. Osavõtjad Tallinna "Kalev", Tartu Akadeemiline Spordiklubi ja Viljandi spordiring. Kokku 10 võistlejat. Esimesel päeval sõitsid mehed 5 km. Starditi iga minuti järel ning sõita tuli üks viiekilomeetirine ring. Esimesena asus rajale Grünberg, seejärel Allik, Toonikus, Meiner, Michelson, Tiitso, Rüütel ja viimasena Andresson. Andresson võitis konkurentsitult ja sama kordas ta järgmisel päeval 25.kilomeet-

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 5-6 (20-21), 1. Märtsil 1921, lk.41.

2 "Eesti Spordileht" nr. 4, 5. märtsil 1923, lk. 89.

ris, saades viimases ajaks 1.54, 49. Naistest võitis 3 kilomeetris E. Allas [1].

9. märtsli 1924. aastal toimusid Maieri vabriku lähedal heinamaal Eesti esivõistlused suusatamises. Koht oli ebasoodne, puhus vinge tuul, mis takistas kohati võistluste läbiviimist. Kuna naisvõistlejaid starti ei ilmunud, jäi 3 km sõit ära. 25 km sõidus tuli starti 6 meest: Allik, Petrov, Ternestin, Papa, Dronof ja Lesta. Võitis Papa ajaga 2.25,54, järgnesid Dronof ja Lesta [2].

Kuna 1925. aasta talispordile tõmbas kriipsu peale lumevaene talv, siis sellel hooajal suusatamise esivõistlusi läbi ei viidud.

Th. Andresson, kes õppis Berliinis Kehakasvatuse Ülikoolis, võttis osa suusavõistlustest, mis toimusid 15. 03. 1925. aastal Berliini Uisuklubi korraldusel. Õsel vastu nimetatud kuupäeva sadas võistluspaigas maha paksem lumi, mis tegi ka võistlused võimalikuks. Raja pikkuseks oli 10 km. Andresson startis 12-ndana, kuid juba poolel teel oli ta eesvõitjatest möödunud ning võitis ajaga 48,30. Teine startinud eestlane A. Kalamees saavutas neljanda koha [3].

Eesti 1921. aasta esivõistlused kiiruisutamises peeti 23-24. jaanuaril. Ch. Burmeister Tallinna "Spordist" sõitis 1500 meetris uueks Eesti rekordiks - 2.36,8, osavõtjaid oli üheksa. Neist Meos ja Martin Tartu "Kalevist", Treiberg Tartu "Spordist", Burmeister ja Kiisverk Tallinna "Spordist", Jek, Jätsa, Vilba ja Einmann Eesti spordiseltsist "Kalev". Üldkokkuvõttes järgnesid võitjale Martin, Jek, Vilba, Jätsa ja Treiberg [4].

---

1 "Eesti Spordileht" nr.5-6, 29.märtsil 1923, lk.121-122.

2 "Päevaleht" nr.68, 10. märtsil 1924, lk.7.

3 "Eesti Spordileht" nr. 12, 25.märtsil 1925, lk.2.

4 "Eesti Spordileht" nr.3-4 (18-19), 9.veebr. 1921, lk.23-24.

Johan Martin - kergejõustiklane ja kiiruisutaja, sportimist alustas Riia spordiklubis „Union" 1905. aastal, olnud Tallinna „Kalevi" juhatuse liige, Tartu „Kalevi" liige ning esimees.

1922. aasta Eesti kiiruisutamise esivõistlused peeti Tartus, kuid seekord puudusid mitmed parimad (Burmeister). Eesti meistriks tuli A. Mitt.

1923. aasta Eesti esivõistlustest kiiruisutamises võttis osa 13 eestlast ja Poola meister Jucevicz, kes üldkokkuvõttes ei suutnud Burmeistri, Rubli, Kuulmanni, Miti ja teistega konkureerida. Eesti meistriks tuli taas Burmeister, kellele järgnesid Mitt ja Kuulmann.

1923. aastal toimusid veel Tallinna keskkoolide kiiruisutamise võistlused, Tartu "Kalevi" rahvusvahelised kiiruisutamisvõistlused, kus startisid lätlased ja Poola meister Jucevicz.

Eesti kiiruisutajad startisid esmakordselt rahvusvahelistel võistlustel kiiruisutamises 26-27. veebr. 1921. aastal Riias. Eriti edukalt esines Burmeister, kes võitis kõik kavas olnud neli distantsi: 500 m, 1500 m, 5000 m ja 10000 m. Neist esimeses, kolmandas ja neljandas püstitas

ta uued Eesti vabariigi rekordid [1].

28-29. jaan. 1922. aastal võistles Ch. Burmeister Riias taas rahvusvahelistel kiiruisutamise võistlustel, kus ta võitis teist korda rändauhinna - rändkarika, püstitades ka uued Eesti rekordid: 500 m - 48,6, 1500 m - 2.38,8 , 5000 m - 9.24,8, 10000 m - 19,32,4 [2].

Huvitav on võrrelda Ch. Burmeisteri 1923. aasta kiiruisutamise saavutusi maailma mastaabis samal aastal:

500 m uisutatud	46,0 ,	siis maailma edetabelis	9-10	kohal;
1500 m "	2.29,5 ,	" " "	13	" ;
5000 m "	9,11,6	" " "	20	" ;
maratonidistantsil				
10000 m - aeg	18,44,o	" "	19	" [3].

Burmeister oli sel perioodil ainus Eesti sportlane, kes oleks olnud suuteline konkureerima maailma parimate talispordi harrastajatega.

1924-1925. aastal tõusis Ch. Burmeisteri kõrvale Mitt Tartu "Kalevist", kes püstitas uue rahvusrekordi 5000 m uisutamises.

Iluuisutamises peeti esimesed Eesti esivõistlused 1920. aastal, kus meistriks tuli A. Reeder.

6. veebr. 1921. aastal peeti Harjumaa esivõistlused iluuisutamises. Startisid mehed ja naised I ning II klassis. Meestest kujunes I klassis paremusjärjestus järgmine: 1. Reeder, 2. Teder, 3. Hiiob, ning II klassis võitis Raba. Naistest võitsid vastavalt Laane ja Reedlich. Üldse startis 11 sportlast [4].

Tartu iluuisutamise võistlustest võtsid mehed osa kahes klassis, kusjuures Reeder võitis taas Tederi. Mõlemad sportlased kuulusid Tartu "Kalevisse".

---

1 "Eesti Spordileht" nr.5-6 (20-21), 1.märtsil 1921, lk.44.

2 ENSV ORKA, f-1329, nim. 1, s.-ü. 17, l. 21.

3 "Eesti Spordileht" nr. 7-8, 1. mail 1923, lk. 147.

4 "Eesti Spordileht" nr.5-6 (20-21), 1. märtsil 1922, lk. 33.

8. jaan. 1922. aastal Eesti spordiselts "Kalev" liuväljal toimunud Harjumaa esivõistlustest iluuisutamises võtsid külalistena osa maailmameistrid paarissõidus Jakobsonid ja Soome meister meeste üksiksõidus Ilmonen. Harjumaa meistriks tulid meestest Teder ja naistest Laane [1].

Eesti meistrivõistlustel oli 1922. aastal parim Teder 8 punktiga Reeseri ja Hiiobi ees. Naistest tuli taas meistriks Leonova-Laane 8 punktiga, järgnesid Ŝtamm ja Frey. Paarissõidus, mida peeti esmakordselt, olid esimesteks Frey ja Reeder Tartu "Kalevist" 5 punktiga.

1923. aasta Eesti esivõistlustel iluuisutamises toimusid pühapäeval 11. veebruaril. Tartu võistlejad kohale ei saabunud ja sellepärast võistlesid ainult pealinna sportlased. Meestest tuli võitjaks Teder 121,1 punktiga, naistest Leonova 38,7 punktiga, neidude hulgas oli esimene Ingermann ja noormeestest Arras. Paarissõidus olid edukamad Leonova-Hiiob Ŝtamm-Tederi ees.[2]

1923. aastal toimusid veel Tallinna "Kalevi" poolt organiseeritud iluuisutamise demonstratsioonvõistlused Paides.

Iluuisutamises olid 1924. aastal parimad: Reeder, Tomasson, Kippasto, Eisenschmidt, Teder, Grünrich, Hiiob.

Mõni sõna jää peal mängitavatest mängudest. Neid oli sel perioodil kolme liiki: 1) bandy, 2) seitsmemeheline jääpall ja 3)jäähoki. Bandy oli kõige sarnasem Eesti jääpallile. Rootsi oli bandy kodukoht. Sealt levis ta Venemaale, Soome (soome keeles - jääpallo).

1921. aasta Eesti esivõistlused jääpallis peeti kahe Tallinna meeskonna "Kalevi" ja "Spordi" osavõtul. Nende omavahelise mängu tegajärjega 5:0 (1:0) võitis "Sport".

1921. aasta lõpus sündis uus jääpalli meeskond Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubi meeskond. Samal ajal oli võimlemisspordiselts "Spordi" meeskond harjutanud soomlase Ek-

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 5-6 (20-21), 1.märtsil 1921, lk.35-36.

2 "Eesti Spordileht" nr. 3, 17.veebr. 1923, lk. 62-63.

löfi juhtimisel. 18. detsembril toimus rahvusvaheline mäng Helsingi Jalgpalli Klubi ja "Spordi" vahel jääpallis. Soomlased olid eestlastest tunduvalt paremad ja võitsid 13:4 (7:1). Seejärel sundisid soomlased alistuma ka "Kalevi" meeskonna 6:0 (3:0) [1].

1. jaan. 1922. aastal toimus jääpallivõistlus Helsingi "Kronofageni" ja "Kalevi" vahel. Soomlased võitsid seegi kord 12:1 (7:0). Sama kordus soomlaste mängus Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubi koondatud meeskonna ja "Kalevi" meeskonna vahel.

27. jaan. alistas Tallinna "Sport" Riia koondmeeskonna 10:2 ja 30. jaan. Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubi 7:1[2].

16. veebr. pidas Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubi jääpalli meeskond kaks rahvusvahelist mängu taas Riias. Mängida tuli reeglite järgi, kus keppi võis ainult kaela kõrguseni tõsta ja pall võis pea kõrguseni lennata. Väravad olid madalad ja terve mänguplats piiratud laudadega, mis palli väljaminekut takisatsid. Siiski suudeti võita mõlemad mängud, vastavalt 5:1 (3:1) ja 5:4 (1:3) [3].

1922. aasta Harjumaa meistrivõistlused jääpallis peeti juba kahes klassis: A klassis ja B klassis. Tunduvalt tõstis võitluspinget Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubi osavõtt. Vaatamata sellele, et nimetatud meeskond ei suutnud veel konkureerida teiste võistkondadega, andis meeskond lootust, et pikemaajalise kokkumängu ja tõsisema treenigu juures võib ta kujuneda kõrgeklassiliseks meeskonnaks. A klassis tuli meistriks võimlemisspordiselts "Sport" meeskond, B klassis Eesti spordiselts "Kalev" meeskond. "Spordi" meeskond koosnes järgmistest mängijatest: R. Paal, Turgan, Klumberg, Stunde, Saulmann, Üpraus, Broman, Eklöf, Paal, Teel, Burmeister.

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 1,, 5. jaan. 1922, lk. 8.

2 ENSV ORKA, f-1329, nim. 1, s.-ü. 17, l.. 20.

3 "Eesti Spordileht" nr. 9, 2.märtsil 1922, lk. 98.

Mis puutub jääpalli, siis 1922. aastal kerkisåd esile uued meeskonnad, kes oma manguoskusega jäid küll tunduvalt maha A klassi meeskondadest, kuid suutsid sammu pidada B klassi parimate meeskondadega. Näiteks 1922. aastal esivõistlustest jääpallis võttis B klassis osa viis meeskonda: Tallinnast "Sport" ja "Kalev" ja Tartust "Sport" ja "Kalev" ning Narva "Kalev" [1].

Eesti järjekordsed 1923. aasta esivõistlused jääpallis algasid 28. jaan. mänguga "Spordi" ja "Kalevi" vahel, mille võitis "Sport" 2:1. A klassis võitis "Kalev" Tallinna Lawn-Tennis &Hockey Klubi 6:3. Tartus võitis kohalik Koolinoorsoo Liit 19. jaan. Akadeemilist Spordiklubi 4:1 ja viimane omakorda "Kalevi" 4:2 [2].

Akadeemiline Spordiklubi võitis Narva "Kalevi" 4:3 ja finaalis "Spordi" 5:4 (2:1). Seega tuli Akadeemiline Spordiklubi B klassis Eesti meistriks.

Välisreisidest võiks mainida Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubi võistlusreisi Riiga 10-11. veebr. 1923.aastal. Mängiti Riia koondmeeskonna vastu ühekåa mehega ja järjekordselt vene reeglite järgi, kusjuures ka võistlusväli tavalisest väiksem oli. Seepärast tuli esimeses mängus kaotus 3:5, kuid järgmisel päeval suudeti saavutada revanš 6:5 [3].

1923. aastal toimunud võistluste ja esinemiste tagajärjel olid Talvespordi Liidul tekkinud mõningad kulud. Seepärast otsustati 11. märtsil kulude katteks pidada jääpalli matš "Kalevi" ja Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubi koondatud meeskonna ning "Spordi" meeskonna vahel. Koonduses esinesid kalevlased Sarv, Pessa, Rõks, Kull, Lell, Ostrat, Luha, klubist Freiberg, Paulson, Malten. Mängu võitis koondmeeskond [4].

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 9, 2. märtsil 1922, lk. 94-95.

2. "Eesti Spordileht" nr. 2, 1. veebr. 1923, lk. 38.

3 "Eesti Spordileht" nr. 4, 5. märtsil 1923, lk. 92.

4 "Eesti Spordileht" nr. 5-6, 29.märtsil 1923, lk. 122.

1924. aasta esimesel päeval toimus väga huvitav jääpalli võistlus Helsingi ja Tallinna meeskondade vahel. Soomlased küll võitsid 3:1 (2:0), kuid ei saa jätta märkimata nende distsiplineerimatut käitumist teisel poolajal.

Jääpallis tuli 1924. aasta Eesti meistriks "Sport", kes võitis "Kalevi" 5:2, viimane oli omakorda üle Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubist 5:2. Harjumaa esivõistluste finaalis võitis "Sport" A meeskond "Kalevi" 3:2 (2:1), "Kalevi" B - "Sport" B - 3:1 (1:0) [1].

1925. aastal segasid jääpalli võistluste läbiviimist halvad talveilmad. 15. märtsil toimus siiski jääpalli matš Tallinna jääpallimeeskonna ja üliõpilaste meeskonna vahel "Kalevi" väljakul. Mängu võitis Tallinna jääpallimeeskond 10:2 (3:2). Väravaid võitja meeskonna poolt lõid Tipner (4), Eelmann (3), Luha (2) ja Kaaramnn.

Talispordi teatud keskuseks oli kujunemas Tartu. Siin tegutsesid kaks suurt spordiühingut - Akadeemiline Spordiselts "ja "Kalev". Oli ka väiksemaid organisatsioone ja töölisspordi selts "Herkules", mis sel perioodil töötas võrdlemisi edukalt. Tartusse kavatseti asutada suurem jääpalli meeskond Akadeemilise Spordiklubi eestvedamisel. Meeskond oligi peagi koos ja selle eesotsas olid NSV-st tulnud optandid. Tähtvere pargi äärde ehitati suur kelgumägi, mis Eestis oli sel ajal uudiseks. Sõidutee oli ligi 250 meetrit pikk. Sõitjaid oli alati rohkesti, eriti suure populaarsuse võitis kelgutamine laste hulgas.

Talisport Eestis oli vaatamata mõningatele edusammudele siiski lapseeas. Kohalikud võistlused tõmbasid kaasa vähese arvu pealtvaatajaid. Võistlejate arvei olnud küllaldane, väljaarvatud jääpallis, kus Eesti Talvespordi Liidu 17. dets. 1925. aasta andmete põhjal oli registreeritud jääpalli mängijaid 164. Võrreldes kerge- ja raskejõustikuga, või siis jalgpalliga, olid talispordi alad ebapopulaarsed, väljaarvatud jääpall, mis Eestis natuke laiema kande-

---

1 "Päevaleht" nr. 12, 14. jaan. 1924, lk. 4.

pinna võttes. Rahvusvaheliste võistluste vähesus, eriti suusatamises. Kiiruisutajatel olid rahvuslikud sidemed vaid Läti sportlastega, jääpalluritel nii lätlaste kui ka soomlastega.

VII PEATÜKK

VEESPORT KODANLIKUS EESTIS AASTAIL 1920-1925

Ka veesport oli kodanlikus Eestis võrdlemisi uudne. Vaatamata sellele, et Tallinna "Kalev" pidas esimesed ujumise võistlused juba 8. juulil 1912. aastal, jõuti esimeste suuremate võistlusteni alles 1921. aastal. Mitmed aastad oli veesport vaikselt, väljumata kohalike võistluste raamest, hällis kiikunud. Aastal 1920 viidi küll läbi katsevõistlused Antverpeni olümpiamängudeks, kuid tagajärjed, millest väljapaistvamaks oli J. Lauba 3.36,7 200 m rinnuliujumises, ei olnud võrreldes Paoa Kahanamoku, N. Rossi, F. Peaurepaire jt. tagajärgedega midagi erilist. Eesti esindajaid veespordis Antverpeni olümpiamängudele ei saadetud.

8. aug. 1920. aastal esinesid Soome nais- ja meesujujad Tallinnas "Kalevi" veespordi osakonna kutsel. Toimunud ujumispeol demonstreeriti vette hüppeid, mis algasid madalalt ja järk-järgult tõusid hüppetorni tipuni. Seejärel demonstreeriti ujumist, võisteldi ujumises ja lõpuks toimus veepalli mäng. Võistlus, mis toimus soomlaste ja "Kalevi" meeskonna vahel, lõppes 5:0 soomlaste kasuks [1].

Meie ees on väikene tabel ujumisrekorditest, mis on fikseeritud seisuga 1. mai 1921. aasta. Siin on võrreldud Eesti, Soome, Rootsi, Norra ja USA rekordeid.

V a b a l t d i s t a n t s i d :

	Eesti	Soome	Rootsi	Norra	USA
50 m	39,6	29,4	-	-	22,6
100 m	-	1.10,4	1.06,8	1,17,3	1.00,6
200 m	3.40,7	2.49,5	2.39,0	-	2.23,8
1500 m	30.26,1	-	23.12,2	-	22.00,00

[1] "Päevaleht" nr. 176, 10. aug. 1920, lk. 1.

R i n n u l i d i s t a n t s i d :

	Eesti	Soome	Rootsi	Norra	USA
100 m	1.35,1	1.19,5	1.23,3	-	1.16,0
200 m	3.36,7	3.01,6	3.02,7	3.14,7	2.52,6

Vaadates tabelit näeme, et Eesti rekordid jäävad nimetatud maade omadest kaugele maha. Midagi rõõmustavat ei pakkunud ka järgnevad aastad.

Vaatamata raskustele viidi 1921. aastal läbi kaks ulatuslikku võistlust: 2. juulil anti Pirital esimeste ametlike ujumise esivõistluste avastart. Mõni nädal hiljem toimus Tartu supelmajas "Veesport" noorte püha, mida võiks pidada meie noorte esimeseks ujumise esivõistluseks.

Pirital startis kogu meie tolleaegne veespordi paremik, kelle hulgas olid vennad Alfred, Herbert ja Paul Raig ja L. Tippo Tartust ning vennad Voldemar ja Arnold Ernesaks, J. Lauba, Boris Pertelson Tallinnast [1].

Naistest olid parimateks Tippo, Bitka, Borre ja Rosenberg, meestest Artur Raig, Herbert Raig, Arnold Ernesaks ja J. Lauba. Vettehüpetes olid kolmeks parimaks Tartu kalevlane Hakkaja, Tallinna kalevlane Lobjakas ja Tartu kalevlane Vaarmann. Veepallis kohtusid "Kalevi" A ja B meeskonnad, võitis A meeskond 5:0 [2].

Kirjeldades Pirital toimunud esivõistlusi, märkis "Eesti Spordileht" kahetsusega, et need midagi huvitavat ei pakkunud ja konstanteeris, et kolmest peaaegu üheaegselt arenema hakanud spordialast - tõstespordist, kergejõustikust ja ujumisest - viimane on oma arenemiselt niisama kaugel kui kümme aastat tagasi.

Augustis oli "Kalevi" primitiivses ujulas (nagu "Suomen Urheiluleht" seda nimetas) jällegi soomlaste ujumise demonstratsioon ja Eestisse jäänud instruktorid J.Tiiai-

---

1 "Ujumine minevikust tänapäevani", Tallinn, 1963, lk. 248.

2 "Eesti Spordileht" nr. 19-20(34-35), 23. juulil 1921, lk. 158-159.

nen ja J. Raita pühendasid eesti ujujaid krooli ja vettehüpete saladustesse.

Andekamaks õpilaseks neil kursustel oli 15-ne Evald Ernesaks, kes 23. augustil ujus Pirital "Kalevi" basseinis kaks uut Eesti rekordit 25 m - 15,9 ja 50 m - 37,1 [1].

Samal aastal kaotasid Eesti ujujad endi hulgast kaheksateistkümne aastase Artur Raigi, kes hukkus Emajõel vettehüppel Jänese sillalt jõkke. Kadunu oli ujunud erakordselt hästi lühikesi distantse, näiteks oli ujunud ta liikuvas vees 25 m - 15,3 ja 50 m - 34 sekundiga [2].

Rekordite registreerimiseni jõuti alles 1922. aasta sügisel. Eesti Spordiliit pidas pikka aega kinnitamise peamiseks kriteeriumiks vaid stardipuki kõrgust ja ainult seetõttu (mitte aga vooluse tõttu) jäid mitmed Tartus ujutud saavutused fikseerimata.

24-25. juunil 1922. aastal toimusid Pirital Harjumaa esivõistlused ujumises . Evald Ernesaks püstitas seekord uue Eesti rekordi 50 m vabalt ujumises 36,1-ga. Ülejäänud tagajärjed olid nõrgemad.

Eesti esivõistlused ujumises peeti 8-9 juulil. Startijateks olid Tallinna ja Tartu kalevlased. Parimatest ujujatest puudusid vaid Lauba ja Pitka. Üldse startis 31 võistlejat. 50 m vabalt ujusid Herbert Raig ja Evald Ernesaks esmakordselt alla 35 sekundi. Hüpetes võitis Tartu kalevlane Nõmmik. Peeti ka sõudevõistlusi, mis esmakordselt õnnestusid [3].

17. juulil 1922. aastal algasid Pirital "Kalevi" basseinis sama seltsi ujumiskursused algajatele Soome instruktori Ojanderi juhtimisel, mis kestsid umbes kolm nädalat.

---

1 "Päevaleht" nr. 223, 24. aug. 1921, lk.5.

2 "Eesti Spordileht" nr. 19-20(34-35), 23. juulil 1921, lk.147.

3 "Eesti Spordileht" nr. 27-28, 28.juulil 1922, lk.310-311.

Samal aastal toimusid Tartu maakonna esivõistlustel ujus Alfred Raig 50 m 30,5, kusjuures samal distantsil naistele võitis Grünfeld toreda 45,6, 100 m vabalt Aleksander Raig 1.31,7, 1000 m ujumises Aleksander Raig 15.55,4. Artur Raigi nimelise rändkarika võitis Aleksander Raig [1].

Veespordis - peaasjalikult ujumises, oli spordiselts "Tervis" olnud Pärnus esimeseks pioneeriks. Veesport kuulus seltsi esimeste ürituste hulka ja selle arendamisele mõeldi kohe peale spordiseltsi "Tervis" asutamist, olles siin esimeste ujulate ehitajaks ja ujumise esivõistluste korraldajaks. Läbiviidud kursusi juhendas Rootsi spordiõpetaja dr. Folke Nordgen. Kursuste lõpuks peeti ka esimesed ujumisvõistlused - Loosi all, kai otsa juures, seltsi esimese ujulas. Tagajärjed jäid küll veel kaugele maha tolleaegsest üldisest tasemest, kuid väärisid ometi märkimist kui algpunktid, millest peale on fikseeritud igal aastal uusi ujumisrekordeid. Edukamaks veesportlaseks (ujujaks) oli neil võistlustel P. Moll [2].

1923. aastal peetigi Pärnu maakonna ujumisvõistlused spordiseltsi "Tervis" korraldusel. Võistlejaid oli 15, kolmest seltsist: "Tervis", Sindi "Kalev" ja "Vaprus". Esmakordselt olid kavas ka naiste alad, millistel esines edukalt "Tervise" liige Schefer, võites kõik esikohad. Meeste aladel domineerisid seekord Sindi "Kalevi" sportlased.

Eesti 1923. aasta esivõistlused ujumises peeti 14-15 juulil Pirital Ekraveliidu korraldusel, "Kalevi" basseinis. Seekord oli pealtvaatajaid palju. Parimaid tagajärgi näitasid : Herbert Raig - 400 m uus Eesti rekord 7.14,6; Pertelson - 200 m selili uus Eesti rekord

---

1 "Eesti Spordileht" nr.27-28, 28. juulil 1922, lk.310-311.

2 Spordiseltsi "Tervis" album, Pärnu, 1925, lk. 53.

4.18,8; Rosenberg - 100 m vabalt naistele uus rekord 1.51,9; 100 m selili uus rekord 2.23,7; 400 m vabalt uus rekord 9.23,6; S. Porn - 100 m rinnuli naistele uus rekord 2.00,7 [1].

E. Ernesaks võitis üllatuslikult 1923. aasta sügisel paljuihaldatud Riia linna karika, olles oma peamisest konkurendist, sakslasest Kroebschist 1500 m distantsi lõpetamisel ees ligi 80 m. Järgneval aastal [illegible] kujunes temale komistuskiviks tolleaegne Saksa kuulsus P. Lemme, kes samadel võistlustel omakorda võitis Ernesaksa. Kodupinnal jäi aga Ernesaks pikkadeks aastateks võitmatuks: 22 rekordiparandusega vaba- ja seliliujumises ning tosina meistritiitliga loobus ta spordist 1929. aastal.

1924. aastal korraldati Harjumaa esivõistlused 12-13. juulil Pirital. Osavõtjaid oli vähe, paremaid tagajärgi ei püstitatud.

8-10. aug. toimusid "Kalevi" ujumisvõistlused O. Sepa karikale. Karika omandas parim ujuja Evald Ernesaks. "Kalevi" hõbedast hüppaja kuju võitis Ed. Hakkaja. Veepallimängus olid alguses vastamisi noorujujad ja naisujujad. Esimesed suutsid lõpuks siiski võita 3:2. Seejärel võistlesid esimene ja teine meeskond. Mäng lõppes sõbraliku viigiga 2:2 [2].

1924. aastal toimunud Pärnumaa esivõistlustel tõid jälle uusi maakonnarekordeid, milledest parimaks võiks lugeda spordiseltsi "Tervis" liikme O. Baueri 400 m vabaujumises tagajärge 6.51,8.

1924. aastal asutati Tartu Veespordi Klubi, kuhu siirdus enamik Tartu "Kalevi" paremaid ujujaid.

1925. aastal toimus mitu huvitavat võistlust, kus püstitati hulk Eesti rekordeid. Juba "Kalevi" omavahelistel võistlustel purustas Evald Ernesaks 25 meetri vabaujumise Eesti rekordi 2,5 sekundiga, näidates aega 13,2. V. Ernesaks ujus 100 m rinnuli - 1.29,8-ga.

---

[1] "Eesti Spordileht" nr.11-12, 6. aug. 1923., lk. 258.
[2] "Päevaleht" nr. 215, 12. aug. 1924, lk. 4.

Harjumaa esivõistlustel oli taas hoos Evald Ernesaks, kes püstitas 50 m vabaujumises ja 100 m selili ujumises Eesti rekordid, vastavalt 32,6 ja 1.40,2 [1].

Eesti rekordeid purustati veelgi, nii naiste 100 m selili-ujumises Rosenberg 2.01,9. Uus täht Eesti naissportlaste peres oli Ilse Laubach, kes 100 m rinnuli läbis rekordiliselt 1.54,5.

Evald Ernesaks 1925. aasta Eesti ujumise esivõistlustel.

Eesti 1925.aasta ujumisesivõistlustel, mis korraldati Ekraveliidu poolt, esines silmapaistva eduga Tartu Veespordi Klubi liige Herbert Raig, kes püstitas vabariigi rekordid 100 m vabaujumises - 6.55, 8 ja 1000 m vabaujumises - 18.43,4. Teistest meestest võiks esile tõsta Evald Ernesaksa, kes võitis 100 m vabaujumise tagajärjega 1.20,1, 100 m rinnuliujumise , Pärtelsoni ning vettehüppajat Hirve. Naistest saavutas paremaid tulemusi L. Kull, kes võitis 400 m vabaujumise Eesti rekordiga 8.31,6 ja oli esimene ka 100 m vabaujumises - 1.53,0.

[1] "Eesti Spordileht" nr. 29, 23. aug. 1925, lk. 5.

E. Laubach ujus taas uue Eesti rekordi 100 m rinnuliujumises 1.52,7, misjuures tallle järgnes õde Ilse - 1.55,4-ga. Cita Tellmann "Kalevist" püstitas uueks rekordiks 100 m seliliujumises - 1.58,4 [1].

Karikavõistlused ujumises O. Sepa poolt annetatud rändkarikale korraldas 1925. aastal "Kalev" Pirital oma basseinis. Karika võitis teist korda Evald Ernesaks. Ta saavutas 29,5 puntki, samapalju nagu vend Voldemar, kuid karika sai ta suurema arvu esikohtade eest, kusjuures 300 m vabaujumises saavutas ta Eesti rekordi 5.22,8. Naisvõistlejatest üllatas Cita Tellmann, kes 100 m selili kattis 1.48,8-ga. Ühtlasi oli see tagajärg parem ka naiste 100 m vabaujumise tulemusest. Parimaks naiseks kuulutati Ilse Laubach, kes võitis 50 m vabalt ja 200 m rinnuli [2].

Kuid teiste spordalade kõrval, nagu ma juba varem mainisin, ei olnud ujumine populaarne. Seda tõendas küllaltki selgelt "Eesti Spordilehe" poolt korraldatud ringküsitlus 1925. aasta parima sportlase kindlakstegemiseks. Ujujatest oli Herbert Raig kahe häälega 109-ndal kohal.

Ujumise edasiarendamiseks korraldati mitmeid kursusi. Nii näiteks korraldas Noorte Meeste Kristlik Ühing ujumiskursused Narvas, millel haruldaselt suur osavõtt oli. Kursusi juhatas nimetatud Ühingu instruktor Grünbrg.

Ujumises oli märgata küll edasiminekut, kuid võrreldes teiste spordialadega nagu näiteks kerge- ja raskejõustik või siis pallimängud, jäi ujumine ikkagi teisejärguliseks spordialaks. Vettehüppeid harrastati vaid põhiliselt Tartus ning võistlused vettehüpetes toimusid paralleelselt ujumisvõistlustega.

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 31, 6. aug. 1925, lk. 1-2.

2 "Eesti Spordileht" nr. 35, 1. sept. 1925, lk. 7.

Veepall oli väga madalal tasemel ja seda mängiti peale ujumisvõistlusi või siis demostreeriti veepidudel.

Veespordialadest olid Eestis vanad traditsioonid purjetamises ja aerutamises. Juba 1875. aastal asutati Tartus kohalik Aeru-Klubi, mille liikmete arv 1923. -1924 aastavahetusel oli 150 ümber. Tallinnas asutati 1907. a. Eestimaa Aerutajate Klubi, mille liikmete arv tõusis 1925. aastaks kahesajale. Eksisteerisid veel mõned väiksemad kohalikud spordiseltsid ja ringid, kus tegeldi aerutamisega. Sellele vaatamata, et aerutajaid leidus, peeti võistlusi vähe. Peamiselt tegeldi aerutamisega Tartus, Tallinnas ja Haapsalus.

Suurimaid aerutamise võistlusi toimus Haapsalus 1922. aastal, kus korraldati võistlused pikkadele, nelja aeruga paatkondadele ja süstadele (nais- ja meesrühmad). Paadid olid kõik ühte tüüpi. Võitjaks tulid sõudjad; Treu, Rüütel, Vast ja Augul, tüüris Aavik. Süstadel oli parim 1,5 km distantsil Betlem, naisvõistlejaist oli edukaim Tamberg [1].

Esmakordselt oli sel perioodil sõitis Pärnu sportlane A. Schön süstal Pärnust Riiga ja tagasi. Ta kuulus Pärnu spordiseltsi "Tervis". Ta alustas meresõitu 24. juulil 1925. aastal ja jõudis Riiga 27. juuli õhtul. Puhanud paar päeva, alustas ta tagasiteed. 1. augusti õhtul tervitati teda juba Pärnus. Ühtekokku tuli läbida 400 km [2].

Purjesporti harrastati juba sajandi vahetusel, ning need traditsioonid jätkusid ka 20-ndatel aastatel.

15. aug. 1920. aastal korraldati Tallinna Jahtklubi jahtidel purjejahtide võistlused, millest võttis osa 9 jahti. Sõidu pikkuseks mõõdeti välja 15 miili. Kuna oli kõrge laine ja tugev tuul, siis suutsid raske raja

---

1 "Päevaleht" nr. 174, 25. juulil 1922, lk. 5.

2 "Eesti Spordileht" nr. 31, 6. aug. 1925, lk. 3.

läbida vaid viis jahti. Sõidu võitis Schuberti juhtimisel jaht "Maria" meeskond, kelle kätte läks ka rändhõbekarikas.

Tallinna Jahtklubi korraldas sama aasta 8. augustil ka võistluse mootorjahtidele [1].

21. aug. 1921. aastal korraldasid Helsingi klubi "Suomalainen Pursiseura" ja Tallinna Jahtklubi pikamaa purjejahtidele võistlusreidi Helsingi-Tallinn. Võistlus algas Soomest Nihtisaare juurest. Osavõtjaid oli 18 jahti, neist kuus oli Tallinnast. Tuul oli nõrk. Vaatamata sellele läks võistlus igati korda. Eestlastest esines parimini 55 m^2 klassis jaht "Sigridi" meeskond, kes oli neljas ajaga 11.21,35 [2].

1922. aastal aktiviseerus Haapsalu purje- ja sõudeklubi tegevus, kes korraldas 23. juunil purjevõistlused, millest võttis osa 15 purjepaati ja luupi viies klassis. Esimeses klassis võistlesid neli lahtist kalapaati, teises klassis võistlesid kolm luupi, kolmandas klassis kaks luupi, neljandas klassis kolm luupi, viiendas klassis kolm allalastava külgega purjepaati. Kalapaatidest tuli esimeseks paatkond, mida juhtis Alas, teises (suurte) klassis võitis paatkond, mida juhtis Tamberg, kolmandas (keskmiste) klassis - jaht "Laine" meeskond, mida juhtis Jõebe, neljandas (väikeste) klassis tuli võitjaks Augul jahil "Sali". Allalastavate külgedega purjepaatide hulgas oli parim Puhk jahil "Hopla", kes ka üldse parima aja sai.

1923. aastal 10. juunil korraldas Tallinna Jahtklubi sisesed võistlused. Raja pikkuseks mõõdeti 15,3 meremiili. Võistlustest võttis osa kuus jahti, neist kaks katkestasid. Võitjaks tuli F. Annik jahil "Avanti". Rändkarikas läks aga H. Antole jahil "Asa", kes oli võitnud eelnenud võistlused 1923. aastal.

---

1 "Päevaleht" nr.191, 27. aug. 1920, lk. 4.

2 "Päevaleht" nr. 227, 28. aug. 1921, lk. 5.

Purjespordi traditsioonid jätkusid ka 1924-1925. aastal, mil korraldati mitmeid võistlusi kodumaal ja võeti osa mitmetest rahvusvahelistest võistlustest, mida korraldasid Soome purjesportlased.

VIII PEATÜKK

TEISTE SPORDIALADE ARENGUST

Eelnevates peatükkides oli juttu kergejõustikust, raskejõustikust, sportmängudest, tali- ja veespordist. Nägime, et kodanlikus Eestis harrastati eriti raskejõustikku, kergejõustikku ja jalgpalli, populaarsuse olid võitnud ka käsipall, jääpall ja poks.

Samal ajal tegi jalgrattasport kodanlikus Eestis oma esimesi samme.

Ajavahemikul 1920-1924 korraldas võimlemis spordiselts "Sport" kolm korda võidusõidu jalgratastel Rakverest Tallinna. Tee pikkuseks mõõdeti 113 kilomeetrit. Kahel korral tuli võitjaks F. Golding ja üks kord F. Raba. Raba võitis ka 7. sept. 1924. aastal korraldatud 50 km võistlused, kusjuures suutis ta Goldingut edestada viimastel meetritel [1].

1924. aastal asutati Jalgrattasõitjate selts "Kiirus". Arhiivimaterjalide põhjal võib kinnitada, et nimetatud selts sai alles õige hoo 1929. aastal, mil hangiti esimesed jalgrattad ja ülejäämud spordiinventar [2].

1925. aasta oli tõusu ajajärk Tartu jalgrattaspordis. Tartu spordiselts "Kalev" sai linna valitsuselt enda kätte endise Taara velodroomi, mis oli sõjaaastate jooksul muutunud täiesti tarvitamiskõlbmatuks. Pikkeri algatusel loodi nimetatud spordiseltsi jalgrattasõitjate osakond. Augustikuus peeti esimesed võistlused, kus 2 kilomeetrilisel rajal võitis H. Raig ajaga 3.55,8; 5 kilomeetrilisel rajal oli parim H. Reimann ajaga 10.40,3 ja Uhe kilomeetris Lepikov ajaga 1.55,2.

---

1 Võimlemisspordiselts "Sport" 1912-1937, lk. 74-75.

2 ENSV ORKA, f-2789, nim. 1, s.-ü. 5.

Korraldatakse rida võistlusi, eraldi esimesele ja teisele klassile, noortele, naistele, vanadele ja võõrastele. Silmapaistvalt esinesid peale eelpool nimetatute veel Frey, B. Heide, Vars, Ed. Heide jt. [1].

5. juulil 1925. aastal toimus "Eesti Spordilehe" murdmaavõistlus jalgratastel. Kaasajal oleks seda õigem nimetada krossisõiduks. Sõit toimus alguses Kadrioru ringteel, seejärel sõideti Lasnamäele, kust sõideti läbi Kose metsa Piritale. Piritalt kulges võistlusrada tagasi Kadriorgu - Kadrioru ringteele. Võistlema ilmus seitse võistlejat. Võistlus ise oli pingeline ning selle võitis F. Raba ajaga 1.05,26. Võitjale järgnesid Tsutselov, Golding ja teised. [2]

Võimlemisseltsi "Sport" algatusel toimusid esimesed Eesti jalgrattasõidu esivõistlused 26. sept. 1925. aastal. Esimeseks Eesti meistriks tuli J. Golding, kes võitis kõik kolm distantsi: ühe kilomeetri sõidu, viie kilomeetri sõidu ja 25 kilomeetri sõidu [3].

Nagu teatas "Päevaleht" olevat Tallinnas 1925. aastal jalgrattasõitjate arv olnud 5000 piires, kuid Tallinnas puudus ajakohane rada jalgrattasõiduks. Kasutati küll Kadrioru ringteed, kuid see oli künklik, kohati teatavate nukkidega ja järskude kurvidega. Soovitati ehitada velodroomi [4].

Kodanlikus Eestis toimusid ka esimesed stardid mootorsõidukeile, tähesõidud ja kiirussõidud võidusõiduautodele. Näitena võiks tuua 7. juunil 1925. aastal toimunud kiirussõidu võistlust Randalu maanteel. Võisteldi ühe kilomeetri sõidus, kusjuures auhindade jaotamisel arves-

---

1 Tartu spordiseltsi "Kalev" 35. aasta album, lk. 52.

2 "Päevaleht" nr. 180, 8. juulil 1925, lk. 5.

3 Võimlemisspordiselts "Sport" 1912-1937, lk. 75.

4 "Päevaleht" nr. 181, 9. juulil 1925, lk. 5.

tati masina võimsust, mitte aga puhast kiirust. Kiiruse poolest oli esimene J. Mannert, kes läbis ühe kilomeetri 39,1 sekundiga, mis teeb keskmiseks tunnikiiruseks 92,07 kilomeetrit tunnis. Auhinna võitis Renaultil sõitnud F. John, kes läbis ühe kilomeetri 42,4 sekundiga, Parima aja saavutas aga mootorrattal sõitnud E. Klimberg, kellele keskmiseks tunnikiiruseks märgiti 102 km/h [1].

Võimlemine oli Eestis olnud üks vanimaid spordialasid. 1864. aastal asutati Tartu võimlemisselts, 1898.a. lisandus viimasele veel Tartus asutatud Spordi- ja võimlemisselts "Taara". Põhimiselt need kaks spordiseltsi viisid edasi meie võimlemistraditsioone. 1912. aastal asutatud võimlemisspordiselts "Sport" koondas enda alla võimlemisspordi huvilised Tallinnas. Igal aastal toimusid traditsioonilised Tallinna keskkoolide võimlemisvõistlused, millest osavõtt oli alati elav.

Tartu võimlemisselts tähistas oma 60. juubeliaastapäeva 6. detsembril 1924. aastal toimunud võistlustega, millest ka lätlased külalistena osa võtsid. Parimaid tagajärgi saavutasid Aavakivi, Graeff, K. ja V. Venger jt. [2].

Sel perioodil kuulusid võimlemisvõistluste kavasse järgmised alad: mitmevõistlusena - kuuevõistlus, eraldi aladena - vabaharjutus, kang, rööbaspuud, hüpped, kõrgushüpe hoota ja ronimine köit mööda.

1924/1925. aastal avatakse võimlemise osakond ka Tartu spordiseltsi "Kalev" juures, kus agaramatest võimlejatest võib nimetada Peksu, Elmar Leppa, Martinit, Kalameest ja Elmar Jakobsoni.

Kokkuvõttena võib öelda, et võimlemises püsisid meil vanad traditsioonid, kuid mingit edasiminekut aastatel 1920-1925 polnud märgata. Võimlemise keskuseks jäi Tartu.

27. märtsil 1924. aastal toimus Pärnus Kodanikkude Klubi ruumes Pärnu Veeremängu (Keegel) Klubi asutamiskoos-

---

1 "Eesti Spordileht" nr. 23, 11. juunil 1925, lk. 2.

2 "Sportlane" nr. 1, 1. dets. 1924, lk. 12.

olek. Koos olid asutajad: Otto Jürgens, Boris Solovjov ja Mihkel Saar ning nende poolt kutsutud liikmed: A. Evers, S. Levin, J. Karro, A. Raudsepp, A. Mägger, Soosaar, H. Elend, N. Raist, O. Mikk, A. Krisch ja Neumann. Otto Jürgens teatas koosolijatele, et Pärnu Keegel Klubi põhikiri oli Viljandi-Pärnu Rahukogu poolt registreeritud ning klubi võis oma tegevust alustada. Valiti veel klubi juhtatus, kuhu kuulusid O. Jürgens, M. Saar, B.Solovjov, N. Raist ja O, Mikk [1]. Klubi liikmemaksuks kinnitati 200 marka ja sisseastumismaksuks 100 marka [1].

5. veebruaril 1925. aastal toimunud juhatuse koosolekul teatas Jürgens, et endine juhatuse liige M. Saar oli lahkunud Ameerikasse ja soovitas tema asemele valida N. Raisti. Valiti komisjon, mis hakkas juhtima uute keegelradade ehitamist. Tegelikult klubil mingit tegevust polnud. Oli plaanis "Endla" seltsi juurde ehitada keegelpaan, kuid 1925. aastal selle ehitamisega ei alustatud [3].

Laskespordiga tehti tutvust 1922. aastal. 17. sept. alustasid Tallinna "Kalevi" küti- ja laskerood harjutusi Venemaa parima laskja, Stokholmi olümpiaadist osavõtja Lebedevi juhatusel, et arendada Eesti laskesporti ja valmistada laskjaid eelseisvateks olümpiamängudeks.

Juba samal aastal 22. oktoobril peeti Tondi sõjakooli laskeplatsil kolme liiki harjutusi 100 meetri pealt, millest 27 võistlejat osa võttis.

Aastast aastasse osavõtjate arv kasvas, tagajärjed paranesid, kuid rahvusvahelisele tasemele jõuti hiljem, kolmekümnendate aastate alguses.

1
EENSV ORKA, f-4097, nim. 1. s.-ü. 1, l.1.

2
EENSV ORKA, f-4097, nim. 1, s.-ü. 1, l. 2.

KOKKUVÕTE

Spordiliikumist kodanlikus Eestis aastail 1920-1925 võib jagada kaheks osaks:

1) tööliste spordiliikumine,
2) kodanlik spordiliikumine.

Võrreldes neid kahte spordiliikumist, tuleb märkida, et tööliste spordiseltsidel ei olnud peaaegu mingisuguseid soodustusi kodanliku valitsuse poolt. Eksisteeriti tuginedes töölissportlaste endi ressurssidele. Suuremaid võistlusi ei olnud võimalik korraldada, kuid vaatamata suurtele raskustele viidi läbi mõningaid rahvusvahelisi võistlusi. Kindlalt jäädi oma klassihuvide seisukohtadele, ei taganetud demokraatlike õiguste nõudmisest, jätkati organiseerimistööd äärmiselt ebasooduslikes tingimustes. Tööliste spordiseltside üha laienev tegevus viis selleni, et kodanliku valitsuse siseminister kuulas ära tööliste spordiühingu "Spartakus" ja tema haruseltsid. Repressioonid töölisliikumise vastu pidurdasid Eesti spordiliikumise arengut. Paljudes sportmängudes oleks võinud töölissportlased konkureerida kodanlike spordiseltside sportlastega.

Samal ajal toetas kodanlik valitsus igati kodanlike spordiseltside arenemist. Laialdased organisatsioonid nagu Eesti Spordiliit, Eesti Kerge-, Raske- ja Veespordi Liit, Eesti Spordi Keskliit, Eesti Jalgpalli Liit, Eesti Käsipalli Liit, Eesti Talvespordi Liit omasid hulgaliselt spordiseltse ja ringe. Kodanlikud spordiseltsid olid samuti teatud majanduslikes raskustes, kuid tihe side linna- ja maavalitsustega või siis riiklikud toetused võimaldasid nende tegevust ja spordiliikumist tunduvalt laiendada. Eestlaste laialdane osavõtt rahvusvahelistest võistlustest - osavõtt Antverpeni ja Pariisi olümpiamängudest - on jätnud siiski püsiva pärandi meie rahvusliku spordi ajalukku. Meie raskejõustiklased saavutasid sel perioodil ülemaailmse kuulsuse. Häid tulemusi oli ka teistel spordialadel. Aastaid 1920-1925 võib tervikuna julgelt

lugeda Eesti spordi tõusuaastateks. Ka tööliste spordiliikumisele rajati teatud alus, mis kolmekümnendatel aastatel kujunes juba arvestatavaks võistlejaks kodanlikule spordile.

Р Е З Ю М Е

Спортивное движение в буржуазной Эстонии в 1920–1925 годах можно разделить на два вида:

1) рабочее спортивное движение и
2) буржуазное спортивное движение.

Сравнивая эти два спортивных движения, надо отметить, что рабочим сортивным обществам буржуазное правительство почти не оказывало помощи. Рабочие спортивные организации были вынуждены обходиться собственными средствами, опираясь на непосредственную помощь членов своих спортивных обществ. Потому рабочие спортивные организации не имели возможности проводить более значительные спортивные состязания. Несмотря на большие трудности, иногда удавалось организовывать и международные соревнования. При этом рабочие спортивные организации твердо придерживались классовых принципов, не отступали от требований демократических прав и продолжали организационную деятельность в крайне неблагоприятных условиях.

Рабочее спортивное движение приняло настолько широкий размах, его демократическое, революционное воздействие на трудящихся было настолько ощутимо, что оно встревожило буржуазное правительство. Потому министр внутренних дел запретил деятельность рабочих спортивных организаций. Репрессивные меры буржуазного правительства значительно тормозили развитие рабочего спортивного движения в Эстонии.

Буржуазным спортивным организациям правительство Эстонии оказывало всяческую поддержку. Такие наиболее крупные спортивные организации, как Спортивный союз Эстонии, Союз легкой, тяжелой атлетики и водного спорта Эстонии, Центральный спортивный союз Эстонии, Союз футбола Эстонии, Союз ручного мяча Эстонии и Союз зимнего спорта Эстонии имели значительное количество местных обществ и кружков.

Буржуазным спортивным организациям тоже приходилось испытывать известные трудности, однако тесная связь с городскими властями и земельными органами и оказываемое ими содействие позволили заметно расширить и развить спортивное движение. Значительное участие эстонцев в международных состязаниях, участие в олимпийс-

ких играх в Антверпене и в Париже оставили заметный вклад в истории нашего национального спорта. Наши тяжелоатлеты в тот период приобрели мировую известность. Хорошие результаты были достигнуты и в других видах спорта.

1920-1925 годы можно смело считать годами становления и подъема эстонского спорта. Тогда была заложена основа и определились классовые, революционные традиции рабочего спортивного движения, которые в тридцатые годы позволили ему вступить в противоборство с буржуазным спортом.

Lisa 1

Harju maakond

Eesti spordiselts "Kalev"	- asutatud	1901.a.	- 1892	liiget
Võimlemisspordiselts "Sport"	- "	1912.a.	- 724	"
Eestimaa Aerutajate Klubi	- "	1907.a.	- 195	"
Spordiühing "Flora"	- "	1922.a.	- 64	"
Tallinna Jalgpalli Klubi	- "	1921.a.	- 142	"
Spordiselts "Olympia"	- "	1921.a.	- 151	"
Jõelähtme spordiselts "Sport"	- "	1922.a.	- 81	"
Tallinna Lawn-Tennis & Hockey Klubi	- "	1921.a.	- 134	"
Eestimaa Tennise Klubi				
Tallinna Juudi spordiselts "Makabi"	- "	1921.a.	- 180	"
Spordiselts "Olümp"	-			
Balti Puuvilla vabriku spordiring	-			
Tallinna Karskusselts "Valvaja" spordi osakond	-			
Noorte Meeste Kristlik Ühing	-			
Nõmme spordiselts "Kalju"	- "	1922.a.	- 103	"

Järva maakond

Järva Maakonna Kaitseliidu Spordiühing	- "	1920.a.	- 300	"
Järvamaa spordiselts "Maleva"	- "	1921.a.	- 57	"
Spordiselts "Lembit"				
Türi alev	- "	1921.a.	-	

P ä r n u m a a k o n d

Vändra spordiselts "Tervis"	asutatud	1921.a. - 73	liiget
Audru spordiühing	"	1920.a. - 58	"
Koonga spordiselts	"	1920.a. - 43	"
Noorkarsklus spordiühing "Vaprus"	"	1922.a. - 198	"
Sindi spordiselts "Kalju"	"	1920.a. - 80	"
Spordiselts "Kalev" Tori alev	"	1921.a. - 90	"
Uulu spordiselts "Kalev"	"	1919.a. - 61	"
Spordiselts "Tervis"	"	1921.a. - 140	"

P e t s e r i m a a k o n d

Petseri spordiselts "Laine"	"	1922.a. - 60	"

S a a r e m a a k o n d

Saare Maakonna Kaitseliidu spordiühing	"	1919.a. - 38	"

T a r t u m a a k o n d

Tartu spordiselts "Kalev"	"	1901.a. -717	"
Eesti Akadeemiline Spordi Klubi	"	1908.a. - 326	"
Tartu Eesti Noorsoo Seltsi Spordi osakond	"	1898.a. - 120	"
Puhja Hariduse Seltsi Sporddiring	"	1921.a. - 90	"
Tartu Aeru-Klubi	"	1875.a. - 150	"
Spordi- ja Võimlemisselts "Taara"	"	1898.a. - 12	"

V a l g a m a a k o n d

Tôrva spordiselts "Sakala"	asutatud	1922.a. -	55 liiget
Valga maakonna Kaitseliidu Spordiring	"	1920.a. -	
Laatre spordiselts "Võimula"	"	1922.a.	

V i l j a n d i m a a k o n d

Viljandi maakonna spordiring	"	1919.a. - 973	"
Viljandi spordiselts "Tulevik"	"	1912.a. - 54	"

V i r u m a a k o n d

Rakvere spordiselts "Kalev"	"	1917.a. - 350	"
Väike-põllumeeste ühingu "Koit" spordi osakond	"	1920.a. - 53	"
Vaivara spordiselts "Aberg"	"	1921.a. - 45	"
Karskusselts "Võitleja" spordi osakond	"	1920.a. - 196	"
Purtse Noorsoo Karskusselts "Linda"	"	1920.1. - 114	"
Narva spordiselts "Kalev"	"	1921.a. - 100	"
Viru Spordiring - Rakveres	"		
Spordiselts "Kalevala"- Narva--Jõesuus	"		
Aaspere spordiselts "Võimleja" Aaspere vallas			

V õ r u m a a k o n d

Võru maakonna spordiselts "Lembit"	"	1921.a. - 100	"

V ä l i s m a a l

Helsingi Eesti Hariduse spordi osakond "Maleva" 49 liiget.

L i s a 2

1. Tallinna Tööliste Spordiselts "Spartakus"	- 8	saadikut,	210 liiget.
2. Narva Tööliste Spordiselts "Töövägi"	- 5	"	122 "
3. Tartu Tööliste Spordiselts "Herkules"	- 3	"	89 "
4. "Valvaja" spordiosakond	- 2	"	52 "
5. Kunda Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" haruselts	- 2	"	52 "
6. Jõhvi Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" haruselts	- 2	"	40 "
7. Pärnu Tööliste Spordiselts "Edasi"	- 1	"	35 "
8. Viljandi Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" haruselts	- 1	"	26 "
9. Aseri Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" haruselts	- 1	"	15 "
10. Paide Tööliste Spordiseltsi "Spartakus" haruselts	- 1	"	7 "
	26	saadikut,	648 liiget.

L i s a 3

Tallinnas Tööliste Spordiselts "Spartakus"	-	300 liiget
Tallinnas Tööliste Karskus-Spordiselts "Valvaja" spordi osakond	-	100 "
Narvas Tööliste Spordiselts "Töövägi"	-	üle 250 liikme
Tartus Tööliste Spordiselts "Herkules"	-	ligi 150 liiget
Pärnus Tööliste Spordiselts "Edasi"	-	83 liiget
Jõhvis Tööliste Spordiselts "Spartakus"	-	80 "
Kundas Tööliste Spordiselts "Spartakus"	-	52 "
Aseris Tööliste Spordiselts "Spartakus"	-	50 "
Viljandis Tööliste Spordiselts "Spartakus"	-	45 "
Risti-Madisel Tööliste Spordiselts "Spartakus"	-	15 "
Paides Tööliste Spordiselts "Spartakus"	-	35 "
Valgas Tööliste Spordiselts "Spartakus"	-	28 "
Raplas Töölisspordiringis	-	20 "
Saaremaal Pöide Töölisspordiselts	-	15 "

KASUTATUD ALLIKATE JA KIRJANDUSE LOETELU

I ARHIIVIMATERJALID

1. Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv.

Fond 1	
Fond 14	- Siseministeerium
Fond 949	
Fond 949	
Fond 949	
Fond 1322	- Eesti Spordi Keskliit
Fond 1326	- Eesti Tennise Liit
Fond 1327	- Eesti Käsipalli Liit
Fond 1328	- Eesti Jalgpalli Liit
Fond 1329	- Eesti Talvespordi Liit
Fond 1330	- Eesti Raske-, Kerge- ja Veespordi Liit
Fond 1335	- Eesti Rahvusvaheline Elukutseliste Maadlejate Ühing
Fond 1777	- Tööliste spordiseltsi "Herkules" Tartu osakond
Fond 2789	- Krüüdneri Jalgrattasõitjate selts "Kiirus"
Fond 4097	- Pärnu Veeremängu Klubi

2. Ajakirjandus

"Eesti Spordi Kalender"	Tallinn, 1923
"Eesti Spordileht"	Tallinn, 1920-1925
"Päevaleht"	Tallinn, 1920-1925
"Sportlane"	Tartu, 1924-1925
"Säde"	Tallinn, 1924
"Tööliste Sõna"	Tallinn, 1923
"Võitja"	Helsingi, 1921

3. Kirjandus

Jalgpall, Tallinn, 1970
30. aastat Tartu poksi, Tartu, 1940
Lugenberg, A., Jalgpalli sport, Narva, 1923
Spordiseltsi "Tervis" album, Pärnu, 1935
Tartu spordiseltsi "Kalev" juubelialbum 1901-1926, Tartu, 1926
Tartu spordiseltsi "Kalev" 35. aasta juubelialbum, Tartu, 1936
Ujumine minevikust tänapäevani, Tallinn, 1963
15. aastat Petseri spordiliikumist, Petseri, 1937
Viljandi spordiselts "Tulevik", Viljandi, 1937
Võimlemisspordiselts "Sport" 1912-1917 - 25. aasta tegevus juubelialbum, Tallinn, 1937
Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost II, Tallinn, 1963

S I S U K O R D

Sissejuhatus 3

I peatükk. Kodanliku spordiliikumise organisatsioon ja põhisuunad 9

II peatükk. Tööliste spordiliikumine aastail 1920-1925 28

III peatükk. Raskejõustiku arenemine 52

IV peatükk. Kergejõustiku tõus 66

V peatükk. Sportmängude areng 81

VI peatükk. Talisport. 91

VII peatükk. Veesport 102

VIII peatükk. Teiste spordialade arengust 112

Kokkuvõte 116

Lisad 120

Kasutatud kirjandus ja allikmaterjalid 125